Al Liamm

Tír na nÓg

Avañturioù ar Sitoian Jan Konan

Ur pezh-c'hoari gant Strollad ar Vro Bagan

Luc'hskeudenn : Louis Blonce

Dastumadenn sevenadurel daouviziek

Mae - Mezheven 1999 *314*

O tont ingal bep miz abaoe dek vloaz...

Bremañ

Koumanantit buan !

27.44 € -180 lur/bloaz

skoazell, estren - 280 lur

8 str. Hoche - 35000 Roazhon - Pellg. 02.99.38.75.83

Bep miz lennit

Armor Magazine

kelaouenn ar vuhez e Breizh

Rener: YANN POILVET

7, ru Sant Jakez - B.P. 419

22404 LAMBAL - Pg. 02.96.31.20.37

BEP DAOU VIZ LENNIT

AL LANV, Kelaouenn sokialour breizhek

liesdoare : politikerezh etrevroadel, stourmadoù ar vro, sevenadur...

Koumanant : 27.44 € /180 lur - Skoazell : 240 lur

da : AL LANV, 59, hent Kerdroniou Vihan, 29000 Kemper

Deskit brezhoneg pe gembraeg dre lizher :

SKOL OBER

Gwaremm Leurven, Plufur

22310 PLISTIN

Pellg. 02.96.35.10-22

AL LIAMM 314

Mae-Mezheven 1999

54 re bloavezh

Dastumadenn sevenadurel daouviziek

Renerien : Ronan Huon,
2, banell Poullbrikenn, 29200 Brest
Tudual Huon,
7, Bel Air, 29460 Dirinonn

Teñzorier : Alan Dipode,
Ti Nevez Kervenal, 29510 Brieg

Sekretour : Herve Latimier,
27, Bali Laenneg, 35000 Roazhon

Koumanant-bloaz, Breizh ha Bro-C'hall ..... 27 € / 180 L
Koumanant-bloaz, broioù all..... 30 € / 200 L
Studierien, tud dilabour.....15 € / 100 L
Koumanant kaset dre garr-nij ..... 38.11 € / 250 L

Postel : thuon@club-internet.fr
rvhuon@club-internet.fr
Alain.Dipode@wanadoo.fr

Pep skrivagner zo kiriek d'e skridoù.
Skoazellet eo bet embann an niverenn-mañ gant ar CNL.

TAOLENN

Un niverenn dibaot 3

Ur ger a-raok 4

Levrlennadurezh 5

Buhez Jan Konan (1765-1834) 7

Avanturioù ar sitoian Jan Konan 17

Arvest I : An douar nevez 19

Arvest II : E ti ar Sovajed 45

Arvest III : War enezenn al loened gouez 57

Arvest IV : Jan Konan e Brest 74

Arvest V : Konan o vont d'ar brezel 92

Notennoù 105

Un niverenn dibaot

Un niverenn ouzhpenn a vo er bloaz-mañ. Gant an niverenn-mañ e kinnigomp da lennerien Al Liamm pezh-c'hoari ar Vro Bagan "Avanturioù ar sitoian Jan Konan". Studiet eo bet skridoù ha buhez Jan Konan (1765-1834) gant Paolig Kombot ha kinniget eo bet gantañ da zanvez Doktorelezh e 1977. Embannet eo bet gant Skol Vreizh goude-se. Adrenket ha leurennet eo bet gant Goulc'han Kervella. A-ratozh evit an niverenn-mañ en deus Goulc'han Kervella prientet notennoù puilh evit sklaeraat darvoudoù zo ha diskouez penaos eo bet aozet ar pezh-c'hoari en-dro da skridoù Jan Konan.

Emañ strollad Ar Vro Bagan o sevel er mare-mañ ur pezh-c'hoari nevez "Meurlarjez" diwar c'hoariva Roparz Hemon.

C'hoariet e vo evit ar wech kentañ e Landerne e-pad gouelioù Kann al Loar d'al lun 12 a viz Gouhere hag e Skaer goude-se e-doug staj KEAV d'an 20 a viz Gouhere. Goude an hañv e vo c'hoariet adarre e Brest, Lezneven, Plougerne...

Niverenn-hañv Al Liamm (315) a zeuio er-maez evel boaz e-kerz miz Eost.

Ur ger a-raok...

*Diwar "*Avañturio ar Sitoien Jean Conan*" (Skol Vreizh) eo bet savet ar pezh-c'hoari-mañ. Diwar ul lodenn diouto nemetken : 3000 gwerzenn diwar ar 7000 a zo en dornskrid. E-touez an tri mil gwerzenn hon eus dibabet pemp lodenn eus an darvoudoù c'hoarvezet gant Konan evit o lakaat war al leurenn : peñse ar vag Ar Sovaj ; ar garantez gant un Indianez ; afer an tierson gwin ardant ; o kalefetiñ bagoù e Brest ; o vont d'ar brezel.*

Estreget gwerzennoù an Avañturio a gaver er pezh-mañ. Bez' ez eus ivez lodennoù eus pezhioù ha skridoù all Konan (Buhez Santez Jenovefa, Buhez Louis Eunius, Buhez Sant Erwan, Ar Boked Sakr...)*, pezhioù-c'hoari poblek all* (Buhez Santez Trifina, Buhez ar Pevar Mab Hemon, pe skridoù Fañch an Uhel, W. Shakespeare, an Tad Maner ha Strollad Ar Vro Bagan). *Kement ha diskouez pegen levezonet eo bet Konan gant ar sevenadur-pobl hag an deskadurezh dastumet en Abati Keriti. Ha levezonet e skridoù all gant e yaouankiz trubuilhus.*

Un darn nemetken eta eus an Avañturio a gavfet amañ. Ur wech bennak, emichañs, e c'hellimp kenderc'hel ganto ha c'hoari war al leurenn – "Rimet evit c'hoari war teatr" – un drajedienn nevez e daou zevezh. Devezh kentañ : Konan oc'h ober brezel er Palatinat ha Flandrez. Eil devezh : Konan e Bro Dreger a-enep ar Chouanted.

Goulc'han Kervella

Levrlennadurezh

FAÑCH AN UHEL, *Journal de route et Lettres de Mission*, P.U.R. et Terre de Brume, Roazhon,1994.

GWENNOLE AR MENN, *Histoire du Théâtre Populaire Breton, XV – XIXème siècle*, Skol niv. 79-80.

ANATOL AR BRAZ, *Le Théâtre Celtique*, Calmann-Lévy, Paris, 1905, adembannadur Slatkine, 1981.

Buez Santez Jenovefa, Ti ar Goffik, Lanhuon,1864, diwar Konan.

Buez Louis Eunius, dijentil ha pec'her bras, e ti intañvez ar Goffic, Lanhuon, 1871, diwar Konan.

Louis Eunius ou le Purgatoire de Saint Patrice, Georges Dottin, Paris, Champion 1911.

SKOL VREIZH, *Les Aventures de Jean Conan/Avañturio ar citoien Jean Conan,* Montroulez, 1990.

SKOL VREIZH, , *Jean Conan. Aventurier et écrivain breton,* niv. 43 Skol Vreizh, Montroulez, 1998.

PAOLIG COMBOT, *Jean Conan (1765-1834) : un écrivant ou un écrivain breton ?* Doktorelezh Studioù Keltiek. Dindan renerezh Gwenael an Duk, Skol-Veur Breizh-Uhel, 2 levrenn 1997.

TANGUY MALMANCHE, *Raklavar gallek da "La Vie de Salaün ...*", Paris, Perrin, 1926.

GWENAEL AN DUK, *La Vie de Geneviève de Brabant*, Tezenn, Dublin, 1983.

Buhez ar Pevar Mab Hemon, Ledan, Montroulez 1948.

ALAIN CABANTOUS, *Le Ciel dans la Mer,* Paris, Fayard 1990.

F. &C. BOULLET, *Ex-votos marins*, Ouest-France, 1996.

Cinq siècles de pêche à la morue : Terre-Neuvas et Islandais, Éditions Ouest-France, 1997.

La Pêche à la Morue, Terre Neuve.

Miracles et Sabbats, Journal du Père Maunoir, Eric Lebec, Cahors, 1997.

Kantikoù an Tad Maner.

FAÑCH AN UHEL, *Prolog evit Buhez Santes Tryphina,* Kemper,1888.

La Mer et les Jours. Cinq siècles d'arts et cultures maritimes en Côtes d'Armor, St-Brieuc, 1992.

ALAIN BEAULIEU, *Les Autochtones du Québec,* Fides, 1997.

Buhez Jan Konan (1765-1834)

D'an dri a viz Gwengolo 1765 e voe ganet Jan Konan e Santez-Kroaz, ur barrez vihan a Vro-Dreger stag ouzh Kêr Wengamp war ribl ar stêr Drev. Ar pep brasañ eus parrezioniz "Sante-Kroe" a oa gwiaderien ha labourerien-lin, tud paour o vevañ e tiez bihan, teñval ha leizh. Ur vicher aet da fall, ur boblañs o vevañ en dienez e-kreiz ar c'hleñvedoù...

D'e zaouzek vloaz, er bloavezh 1777, ez eo kemeret Jan Konan da vevel en Abati Beauport – Abati Bopor evel ma skriv – e Keriti-Pempoull. Eizh vloaz e chomo eno, desket lenn ha skrivañ gantañ a-drugarez d'an "Tado" pe "Relijiuzed" eus urzh ar "Premontés". En em dreiñ a ra ouzh ar "skriturio" gant ur garantez divuzul evit pep levr galleg pe latin a zo el "levraoueg". "Er vibiotec e oa ma holl gontantamant". Darempredíñ a ra ivez kouent an Enez C'hlas er-maez da Bempoull hag a zo e dalc'h menec'h urzh Sant Frañsez. Petra oa labour Konan en abati ? Mevel pe danvez-manac'h, diaes eo gouzout. Ouzhpenn dastum ur ouiziegezh klasel ha relijiel gant ar Venec'h en devo tro da zarempredíñ an dud a vor e porzh Pempoull.

E 1785 e rank tennañ d'ar blouzenn. Ober e amzer-soudard a zo ret dezhañ. Evel "tambouriner" ez eo anvet en ur gompagnunezh "chaseerien" eus Rejimant Anjou staliet e Sant-Brieg. Da redek bro e ya betek ar Groazig, Pembro, an Naoned, Roazhon ha Gwened.

N'eus ket a vrezel gant Bro-C'hall setu ma c'hell dont en

dro d'an abati e 1786. Neuze e krog evitañ ur mare trubuilhus-kenañ. Dispartiañ a ra diouzh ur plac'h yaouank a gar. Lakaat a ra e anv da vont da besketa morued d'an Douar Nevez. D'an 10 a viz ebrel 1787 e kuita ar vag ar "Sovaj" pleg-mor Pempoull. D'ar 14 a viz Even, goude un treizh diaes, ez eo drailhet ar Sovaj e-touez ar menezioù-skorn ha beuzet. Saveteet eo Konan dre hanterouriezh Itron Varia a Wir Sikour, patronez iliz-veur Gwengamp. Dilestrañ a ra ar beñseidi e Kap Sant-Yann er biz da Enez Douar Nevez. Etre Chafod Sant Julian, an inizi Grouais ha Belle-Ile hag ar Pleg-mor bras, e ra pesketaerezh ar morued evit ar vag "Outarde" hag ar "Concorde" goude-se. Pesketaerezh poanius-meurbed gant ar gwall-amzer a vez ha trubuilhoù ar paour-kaezh Konan tapet gant ar "sovajed", tost euredet d'un Indianez yaouank, war-nes bezañ lonket gant loened gouez pe lazhet gant e gabiten ha beuzet o pesketa. War-lerc'h gouel hanter-Eost ez eo aesaet an amzer ha fonnusoc'h ar peskerezh. Tremenet Gouel Mikael ez eo mall d'ar "C'honkord" distreiñ da Vro C'hall. Etrezek Marsilha e rank mont, da werzhañ morued eno. Tremenet Monserad e roer urzh dezho da zistreiñ da Vrest o vezañ ma'z eus savet brezel. D'ar 17 a viz Kerzu 1787 e skriv Konan ul lizher d'e dud. E-pad c'hwec'h sizhunvezh e labour da galafetiñ al listri. Tost eo dezhañ bezañ kaset da vrezeliñ e-bourzh an "Deux Frères". Da zibenn miz Kerzu 1797 emañ distro e Santez-Kroaz.

Da labourat d'an Abati ez a adarre. D'ar 24 a viz Genver 1789 e timez da Marie-Jacquette Menguy en iliz Santez-Kroaz. Daou vugel o devo. E 1790 emañ en abati pa rank ar venec'h kuitaat, dre c'hourc'hemenn ar stad. Kas a ra Konan ur guchenn levrioù eus al levraoueg gantañ d'ar gêr.

D'ar 24 a viz C'hwevrer 1792 e rank mont d'an arme, e Rejimant Anjou. N'oa ket echu e goñje gantañ. E-pad nav bloaz e chomo an dilhad-soudard war e gein. War e veno e kemer perzh en emgann an "Tuileries" e Pariz d'an 10 a viz Eost 1792. En em gavet e lu ar Rhin e chom da vrezeliñ start er Palatinat betek miz Gouhere 1793 : Mayence, Bingen, Mûnster, Stromberg, Kreuznach, Landau... Ha neuze e Bro-Flandrez, betek miz Gouhere 1795, Hondshoote, Wattignies, Fleurus... Gwallaozet eo Konan, torret e gein outañ gant ur voger kouezhet warnañ... Ur pennad e chom da ruzañ en ospitalioù a-raok distreiñ da Wengamp, war e droad... Ha bec'h adarre da viz Gwengolo 1795, evel serjant a-enep d'ar Chouanted e Bro-Dreger. Pemp bloavezhiad emgannoù kriz. Echu ar brezel er bloavezh 1800. Distro Konan d'ar gêr.

"Reiñ a ris ma demision ha resev a ris ma liberte
Hag e sonjis bevan en ur vuhe neve
Boulversamant a-walc'h a gaven am moa bet
Hep profitan netra o vale dre ar bed
Rak skrupulus e oan na c'houlen ket bezañ laer nag afronter
Ha ma vijen bet e vijen pinvik 'vel kalz pa retornis d'ar gêr
N'em eus graet neb komers en arme evidon ma unan
Hag evit rekompañs n'em eus bet nemet ma foan."

Echu an Avañturio. E vuhez avat n'eo ket echu. Adstagañ a ra da labourat e Santez-Kroaz. E 1797 e oa bet marvet e wreg. En hevelep bloaz e oa bet eileuredet gant Marie-Jeanne Le Thomet, oadet a bemp bloaz war 'n ugent. Ur mab, Pierre-Louis, a voe ganet dezho e 1798. E-pad pemp bloaz e ra ar vicher-wiader en e barrez c'henidik

araok mont da chom e 1805, da Blouillo. Genel a ra ur mab, François, hag ur verc'h, Anne, eno.

Er bloavezh 1808 ez a tiegezh Konan da chom da d-Tredraezh. Er Gernevez da gentañ hag e Komanant Keraotred diwezhatoc'h. Gwiader eo atav diouzh e vicher. Eno e Tredraezh eo e skriv an holl oberennoù a zo deuet betek ennomp : Buhez Louis Enius, savet a-raok 1825 ; La Inosans Reconu a Santez Jenovefa, echuet gantañ d'ar 16 a viz Kerzu 1825 ; Avanturio ar citoien Jean Conan a Voengamb, war-dro 1826 ; Ar Vuhe a Sant ar Voan, skrivet e 1826 ; Jerusalem delivret, e 1828-1829 ; ar Boked Sakr e 1830.

Oberennoù all en deus bet savet kredapl-bras, bet kollet pe gwerzhet. Nebeut a dra a ouzer diwar-benn buhez pemdeziek Konan. Un tammig meneg a ra eus e familh hag amezeien e dornskrid an "Inosans" :

"Conan diavis oud re jenin da spered
Goude ma vy maro an tref man ou toled
A toled a goste me lar dit Conan gand da vugale"
.....
"Calez a lar din hon sod a me no hredan qued"

Mervel a ra Jan Konan d'an 18 a viz Kerzu 1834 d'an oad a nav bloaz ha tri-ugent. E wreg a varvo e 1850. Chom a ra pevar bugel war e lerc'h : Renée, Pierre-Louis, Anne ha François. Hemañ eo, lesanvet "Le Bien-Aimé ", en em gavo gantañ Fañch an Uhel, e Plouillo e 1864, o troial e Bro-Dreger da zastum an dornskridoù eus ar c'hoariva-pobl.

Eus an dornskrid d'ar skrid moullet (1826-1990)

"*Avañturio ar Citoien Jean Conan a Voengamp* ", un dornskrid 325 x 210 mm, 321 pajennad ha 7054 gwerzenn, paket en ur golo graet gant un tamm kroc'hen buoc'h o tont eus un habelsac'h, hini ar soudard Konan marteze a-walc'h. E brezhoneg penn-da-benn nemet ar pajennoù 26-29, Litanioù ar Werc'hez, e galleg. Nav zresadenn diwar dorn Konan a zo en dornskrid.
Ur vuhez-skrid eo an Avañturio, disheñvel mat diouzh ar pezhioù-c'hoari hag ar skridoù all. Adrenket eo bet e vuhez – e yaouankiz etre e 22 vloaz hag e 35 vloaz eo a zo danevellet en Avañturio – diwar a bep seurt levezonoù ha gant an oad moarvat. Rak e 1826 da lavaret tost da 40 vloaz war-lerc'h an darvoudoù kentañ e krog da skrivañ ar vuhez-se.

Bez' emañ levezon an deskadurezh en deus sanailhet en Abati Beauport hag e kouent an Enez C'hlas : ouzhpenn 2000 levr gallek, latin, gregaj e Beauport, tost da 1000 gant menec'h Sant-Frañsez hag al levrioù "kemeret" gantañ en Abati Sant-Maloù. Traoù a relijion, traoù a sorserezh ivez. Bez' emañ levezon ar c'hoariva-pobl. Goude an dispac'h e vleugn adarre ar c'hoariva e Bro Dreger, Goelo, Landreger, Gwengamp, Lannuon, dres d'ar mare ma skriv Konan. Gwelet a ra pezhioù displeget er vro, lenn, skrivañ, adrenkañ... Ganto e kustum bevañ ha diwarno e vouet e ijin. Lod eo ar c'hoariva eus sevenadur ar bobl, evel ar c'hrennlavarioù, ar c'hontadennoù, ar mojennoù, ar c'hredennoù, ar gizioù, ar relijion a gaver roudoù stank anezho ivez en Avañturio.

Ha daoust d'an doare c'hoariva a zo enni ez eo oberenn Konan un testeni prizius-kenañ eus buhez ar vro, spered an

dud, al labourioù, ar c'hredennoù, an darvoudoù brezel, ar chouanerezh. Priziusoc'h a se dre m'eo skrivet gant un den dister diwar ar maez hag e brezhoneg.

Seizh [1] mil peder gwerzenn hag hanter kant eta. N'eo ket nec'het Konan gant ar gwerzaouiñ : 8, 10, 11, 12, 13, 15 mouezhiadenn a vez en e werzennoù, betek 27 ur wech bennak. Gant ar c'hlotennoù kennebeut ne ra ket kalz a viloù : peurliesañ eo gant ET ec'h echu ar gwerzennoù. Hag ar gerioù implijet, emit-hu ? Abeg a zo kemeret gant meur a hini : an hanter re a c'herioù galleg ; brezhoneg beleg eo, eme lod ! E gwir eo bet levezonet Konan gant yezh ar misterioù kozh hag an trajediennoù ; ha gant ar galleg en deus bet desket e-ser ar "Relijiuzed". Daoust da se n'eo ket didalvez yezh Konan, pell alesont ! Meur a deñzor a zo da bennaouiñ er 7000 gwerzenn koulz e-keñver ar geriadur, hag ar yezhadur, stummadurezh, ereadurezh ar yezh. En ur ger berr e c'heller ober Gouelloueg eus yezh Konan, levezonet gant Tregerieg, un tamm Leoneg bennak, ha stummoù kozh o tont eus ar c'hrennvrezhoneg. Ur yezh varzhoniel, ur yezh dezhañ e-unan en deus savet Konan evit livañ e soñjezonoù ha trivliadoù [2].

Ur wir oberenn lennegel eo an Avañturio eta, ur bed hag ur vuhez adstummet, pinvidikaet gant a bep seurt levezonoù ha taolennet gant ur yezh turgnet gant an oberour.

Gant François Konan, mab Jan, eo en doa klevet Fañch

---

1 Yann-Bêr Piriou ha Joël Cornette "*Avañturio...*" Skol Vreizh, 1990

2 Frañsez Favereau. "*Avañturio...*" Skol Vreizh, 1990

an Uhel anv eus an oberenn-se. Gant Penguern da gentañ ha gant an aotrou "a Lescoët" goude-se e oa bet prenet an dornskrid, ha kavet e levraoueg kastell Leskifiou e Pleiber-Krist gant Louis le Guennec, diellour ha levraoueger kêr Gemper e 1912. Le Guennec ne ouie ket kalz a vrezhoneg, setu ma toullas kaoz da Fañch Gourvil. Hemañ a grogas d'embann an Avañturio, e brezhoneg hag e galleg, er gelaouenn Buhez Breizh, etre miz C'hwevrer ha miz Kerzu 1927 hag echu pelloc'h. Un nebeud pennadoù c'hoazh a lakaas moullañ e Kannadig parrez Pleiber-Krist war-dro 1970. Mervel a eure Gourvil e 1984. Kenderc'hel a reas an abad Andre Nicol da embann an Avañturio e kannadig parrez Lokireg. Ur mil gwerzenn bennak eta a voe bet moullet pa vodas Jean-René Le Quéau, rener embannadurioù Skol-Vreizh, ha Jean-Christophe Cassard, kelenner e Skol-Veur Brest, ur strollad tud da gas da benn labour F. Gourvil : Bernard Cabon, kelenner e Lanmeur, Paolig Combot [3], kelenner e Gwipavaz, Frañsez Favereau, kelenner e Skol-Veur Roazhon, Yann-Bêr Kemener, kelenner e Kastellin, Fañch Peru, kelenner e Landreger, Yann-Bêr Piriou, kelenner e Skol-Veur Roazhon, Pêr Salaun, kelenner e Gwerleskin, Joël Cornette, kelenner e Pariz ha Jean Tanguy, kelenner e Brest.

Ur pezh-mell labour : adskrivañ e brezhoneg, treiñ e galleg, sevel notennoù ha pennadoù fonnus ha lakaat

3 Diwar al labour-se e teuas Paolig Kombot da dommañ e galon ouzh Jan Konan. E 1992 e ra ul labour DEA e Skol-Veur Roazhon. E 1997 e tifenn un dezenn studioù keltiek dindan renerezh Gwenael an Duk : "*Jean Conan (1765-1834) : un écrivant ou un écrivain breton*". E 1999 e teu a-zindan ar wask niverenn 43 Skol Vreizh gouestlet da Jan Konan gant Paolig Combot : "*Jean Konan, aventurier et écrivain breton*".

moullañ ur mellad levr diyezhek gant Skol-Vreizh e 1990 : *Les Aventures de Jean Conan. Avañturio ar Citoien Jean Conan a Voengamb.*

Eus ar skrid d'ar c'hoari

Da zibenn e vuhez emañ Jan Konan o chom e Tredraezh etre Lokmikel ha Plouillo. Gwiader eo ha war an deiz e vez o labourat war ar stern evit ober lien ha danvez. En noz e vez o skrivañ, ouzh an daol, pezhioù-c'hoari brezhonek hag e eñvorennoù-yaouankiz, an Avañturioù. Adsevel a ra ar pezhioù-c'hoari diwar e ijin, ar ouiziegezh en deus daspugnet gant ar venec'h ha digant ar bobl ha diwar darvoudoù e vuhez. Adsevel a ra e vuhez ivez diwar e ijin, he boueta gant ar pezhioù-c'hoari a vez o skrivañ.

En arvest kentañ emañ Jan Konan o paouez echuiñ "Buhez Santez Jenovefa...". Kregiñ a ra da skrivañ an Avañturioù. E-keit-se emañ bodet en-dro d'ar Mestr c'hoarierien Santez-Kroaz. O vont da zeskiñ Buhez Santez Trifina emaint. Degas a ra mab Konan dezho dornskrid Santez Jenovefa. Souezhet an holl. Hennezh eo a vo c'hoariet ! Reiñ a ra ar mestr da bep hini e gentel da zeskiñ. Dre m'emañ Konan o labourat ouzh ar stern e teu da soñj dezhañ eus Kampagn an Douar Nevez. Lien ar stern a zeu da vezañ ar mor...

En eil arvest emañ ar gomediañcherien o pleustriñ war ar pezh. Bez' emañ ar priñs Sifroa, ar briñsez Jenovefa, an treitour Gollo, an Ankoù, ar Sorserez Du... Derc'hel a ra Konan da zibunañ e eñvorennoù. Paket eo bet gant ar "Sovajed", hag al lien dont da vezañ pallenn an Indianed...

D'an trede arvest emaer o sevel al leur-c'hoari gant treustoù koad ha barrikennoù. Lenn a reer d'ar c'hoarierien un difenn-c'hoari a-berzh ar Parlamant. Daoust da se e vo c'hoariet ar pezh. Emañ Konan o tibunañ lien ar pesketaerezh en Douar Nevez hag an nozvezh skrijus e-mesk al loened gouez...

Er pevare arvest e teu ar c'hoarierien en o dilhad kaerañ, o tougen bannieloù, hag heuliet gant bombard, taboulin ha binioù, war al leurenn. Krog eo ar pezh-c'hoari. E-keit-se emañ Konan e porzh Brest evel kalfater. C'hoarierien a zeu en dro d'e stern-gwiader hag eñ az a war al leurenn da gontañ buhez Santez Trifina, Santez Jenovefa hag ar Pevar Mab Hemon... Mesket eo da vat e vuhez gant ar c'hoariva.

Tarzhañ a ra an Dispac'h er pempvet arvest. Kuitaat a ra ar venec'h an abati. Ha Konan e Pariz. Gant Charlez Trouve – ket, gant Louis Eunius – e kemer penn an hent da Vro-Alaman da vrezeliñ...

Savet eo ar pezh-c'hoari diwar div leurenn : kambr Konan gant ar stern hag an daol-skrivañ ; al leurenn-c'hoariva. Er penn kentañ ez eo disparti an div leurenn. Tamm-ha-tamm e teuont d'en em gemmeskañ : ar vuhez o vont war al leur-c'hoari ; ar c'hoariva o tont e buhez Konan...

Liammet eo ar pemp pennad gant al lien o tont er-maez eus ar stern, heñvel mat ouzh an eñvorennoù o tont er-maez eus penn Konan. Danvez ar c'hinkladur e teu al lien da vezañ : ar mor, ar pesked, ar veaj, an Indianed, ar brezel...

Hag ar gouloù 'ta ? A-wechoù gouloù an eñvorennoù, an darvoudoù bevet gantañ ; a-wechoù all gouloù ar c'hoariva. Kemmesket an daou c'houloù da zibenn ar pezh.
An tudennoù ! Reoù wir a zo, a gaver roud anezho en dielloù, ha reoù all ijinet gant Konan pe laeret gantañ er pezhioù-c'hoari ; Kermartin zo heñvel-bev ouzh Gollo pe Kervoura, Charlez Trouve ouzh Loeiz Eunius. Ha Konan, emit-hu ? Gwechoù hegredik, gwechoù komediañcher. Petra zo da grediñ ? Pelec'h emañ ar wirionez, pelec'h emañ ar gaou ? Pelec'h ar vuhez, pelec'h an hunvre ? "Petra eo ar vuhez ?" a c'houlenne MacBeth. "Un istor kontet gant un den diskiant, leun a freuz hag a reuz, hep penn na dibenn." Moarvat ez eo kar bihan Jan Konan da Wilhoù Shakespeare.

Strollad Ar Vro Bagan

a ginnig

Avañturioù ar Sitoian Jan Konan

Adrenket ha leurennet gant :
Goulc'han Kervella.

Diwar "*Avañturio ar Citoien Jean Conan a Voengamb* "
Skrivet gant Jean Conan (1765-1834) hag embannet gant *Skol Vreizh.*

Trugarez da z-Daniel Roudaut evit al labour skriverezañ ha da Louis Blonce evit al luc'hskeudennoù.

Gant

Jan Konan	Tomaz Kloareg
Kermartin	Bob Simon
An Indianez	Nikol ar Vourc'h
Ar Chafoteg	Didier Porchel
Ar Mestr	Goulc'han Kervella
Arkoed	Jakez ar Borgn
Ar C'homiser	Andreo Ollivier

Ha

Ronan Lestideau, Erwan Krogenneg, Saig Ollivier, Erwan Kloareg, Betty Koz, Mari Merdy, Beatris Roue, Régine Boujean, Mari-Gristin ar Porzh, Nikolaz Sarrasin, Lomig ar Borgn, Glenn Kirsh, Éric Herve, Tony Foricheur, Paraic O'Raghallaigh, Yann Kokil, Gwilhoù Lalouer, Jean-Mari Appriou, Gwenole Ollivier, Egareg Kervella.

Kinkladur	Michel Fagon - Jean-Michel Appriou
Goulou	François-Éric Valentin
Dilhad	Georgette Merdy
Sonerezh ha Trouz	Éric Peron - Steven Guegueniat
Skritelloù	Fanch an Henaff - Jean-Paul Mellouet
Poltriji	Marc Le Tissier - Loeiz Bloñs
Sekretourva	Daniel Roudaut
Kuzulerien	Paolig Kombot - Frañsez Favereau

C'hoariet evit ar wech kentañ e
Landerne – *Gouelioù Meur Kann al Loar* – Hañv 1998.

Gant skoazell :
Kuzul Rannvro Breizh – Kuzul Meur Penn ar Bed – Gouelioù Meur Kann al Loar – Gouelioù Meur Kerne – Kef al Labour Douar – Ti-Kêr Plougerne – Radio Breizh-Izel – Al Liamm.

Arvest 1
An Douar Nevez

Lodenn 1 : Konan o Skrivañ

Div eur vintin o seniñ e kloc'h an iliz. Noz eo. Un tamm loargann a zo dre ur prenestr bihan. Mab Jan Konan a gemer un dornskrid diwar daol Konan hag a grog da lenn.

MAB KONAN

E 1825 eh e ar c'haier-mañ achivet
Ar c'hwezhek a viz kerdu eizh de kent Nedeleg
En kichen bourk Tredrez komenant Ker Aotret
Da nav eur deus an noz Doue da vout meulet
Pediñ a ran al " lekteur " a lenno ar c'haier-mañ
Mar kav ur mank bennag e c'hallo e dresañ
Rak Konan a lar an hini an eus hen skrivet
A zo arri kozh bras hag un den imparfet
Gwenn e vleo 'vel al lin hag e dorn o krenañ
Ur gras eo digant Doue ma n'eus gallet e skrivañ
Ha tout ouzh ar gouloù en neus ranket e skrivañ
E lakaat en brezhoneg hag ive e rimañ
Ar paour kozh-mañ a zo jalous eus an holl skriturioù
N'on ket penaos e ray ur wech ma vo maro
Tri ugent vloaz a zo abaoe m'emañ o studiañ
Hag evelkent e lar e an ignorantañ
Kement levr a zo er vro pa glev komz anezhe

An nefe c'hoant da welet dre e guriozite
Hag evelse emañ abaoe ma e gane
Ur gras digant Doue ma n'eus konservet ar gwelet [1]

(Trouz en delezioù. Diskenn a ra ar paotr yaouank gant ar skeul. Konan gant ar gouloù rousin a zeu ouzh taol, lemmañ e bluenn, strobañ parch d'ober ur c'haier tra ma kendalc'h ar paotr yaouank, azezet er skeul, da lenn.)

KONAN

An ano an Doue an neus bet ma c'hrouet
En ano Jezuz Krist an neus bet ma frenet
En ano ar Spered Santel e c'houlan ar sklerijenn
Da skrivañ ma istoar fasil da bep den da gompren

Ma ano a zou Jan Konan mab da Guilhoù
Ma mamm a oa anvet Mari Moalloù
Eizh a oamp bet divez a vugale
Mes pemp a yeas en yaouank gant an aotrou Doue

Me n'am-moa nemet daouzek vloaz pa guitaiz Gwengamp
Hag em-moa ar bonheur da antren'n ur gouent

---

1 Evel-se ec'h echu "*La inosans Reconnu a Santes Jenovefa*", unan eus ar seizh dornskrid a anavezer eus Jan Konan : "*La Jerusalem délivrée*", "*L'Écriture sainte*" (dianket), "*Buez Louis Enius*", "*Avanturio ar Citoien Jean Conan a Voengamp*", "*An Tad Boucher*" (dianket), "*Ar Vue a Sant ar voan*", o vezañ ar c'hwec'h all... Un eil anv a zo d'ar pezh : "*Sainte Genevieve, penitantes deus a Vraban*". 7138 gwerzenn a zo ennañ. Diwar ar galleg e vije bet troet gantañ. Daoust hag anaout a rae Konan ar stummoù brezhonek anezhañ (tri dornskrid eus an 18 ha 19vet kantved bet dianket, a zo bet studiet gant Gwenael an Dug) ?. Un istor brudet e Breizh hag en Europa a-bezh e oa buhez Jenovefa a Vraban. Talvoudusoc'h a se eo dornskrid Jan Konan dre m'en deus skrivet hed-a-hed ar pajennoù e soñjoù, trivliadoù ha prederiadennoù. Ur c'halz eus ar skridoù-se a zo bet implijet er pezh-c'hoari-mañ.

Pe d'ar bihanan 'n un abati mesk ar Relijiused
Hag e chomis c'hwech vloa(z) eno e voan studiet [2]

(Trouz taboulin a-bell.)

Ha me am moa ur goût konsiderab evit al lekturioù
Noz-de e vijen kavet o lenn an nistoarioù
Ne gemeren neb repoz na neb divertisamant
Er Vibiotec e voa ma holl gontantamant

Lenn a ris an destamant ansien hag an hini neve
Ken benn nebeut amzer e ouien dre'n eñvor anezhe
An Apokaliz, akto an ebestel, lizero Sant Pol
Hag istoar an iliz a ouien dre 'n eñvor [3]

(Taboulin kreñvoc'h.)

---

2 "Un abati...e-mesk ar Relijiused". Abati Keriti-Beauport tost da Bempoull eo. E 1777, d'an oad a zaouzek vloaz ez eas di da vevel gant ar venec'h Premontreed (un urzh savet e Premontre gant Sant Norbert e 1120). E-pad c'hwec'h vloaz e chomas eno hag e voe desket gant ar venec'h en o levraoueg a oa bras ha pinvidik-kenañ (ouzhpenn 2000 levr !)

"Parias en abaty Bopor e voay forsed gant an tado
d'an oad a drivoaich vla da gemer lunedo
rac toud e lerend e colge ar gueled
nos de o len meme ne gousque qued " (Santez Jenovefa)

E-pad ar bloavezhioù-se e tremenas ur pennad amzer ivez en Enez C'hlas asambles gant menec'h Sant Fransez o doa eno ur gouent vihan. Ar bras eus al levrioù a oa relijiel (78%), bez' ez oa a-hend-all levrioù latin ha gregaj, gwir, istor, douaroniezh, danevelloù-beaj, arzoù, skiantoù, geriadurioù hag all... Daou bennad all a dremeno en abati, e 1786, hag e 1788... Pouezus-kenañ eo bet eta e amzer en abati : eno en deus desket lenn ha skrivañ, ha dastumet un deskadurezh ledan a-walc'h a zeuio d'en em doueziañ gant e sevenadur breizhek a orin.

3 Gwerzennoù 21-28 ha 47-58 an Avañturio. Kregiñ a ra an dornskid gant an "Avertisémand da Lecteur "

" A mon cher lecteur que voar dabasianted
a cred fermamand ar pes sous aman scrifed

EMBANNER

"Emañ tud Santez Kroaz o vont da sevel
un Drajedienn a-benn gouelioù Pask.
Ar re o deus c'hoant dont e-barzh an drajedienn
donet goude merenn en ostaleri an Ti-Korn" [4]

KONAN

Ken a voe graet din parfors gand an relijiused
Kemer lunedoù aon ne gollfen ar gweled
Ken a vijen noz de ha memez o kerzhet
E vije ul leor bennak digor genin bepred.

Mes enfin pa voan kaerrañ gant an skriturio
Pa moa nebeutañ soñj arruas ar c'helo
Genin da vont da Wengamp da dennañ d'ar bilhed
Se a oa ordinal evit ar vilised [5]

---

a sous gwir a veritab me a men asur ehe
me en sinfe gant ma dairrou a gand ma goad yvé..."

4 Un doare ijinet diwar skridoù F. an Uhel hag A. ar Braz da ziskouez penaos e c'helle bezañ roet d'an dud da c'houzout edod o vont da sevel ur pezh-c'hoari nevez. Santez Kroaz – Sante Kroe e brezhoneg ar vro – el lec'h m'eo bet ganet ha savet Jan Konan – a oa brudet e-keñver ar c'hoariva brezhonek. Difennoù-displegañ pezh a gaver stank a-walc'h azalek ar bloavezh 1602.

5 Gwerzennoù 59-66 an Avanturio.

Lodenn 2 : O Tibab ar Perzhioù [6]

AR MESTR

Ha bez'mañ erruet 'n holl gomediañcherien ?

JEFFROY

Gwelloc'h envel nê, set amañ al listenn.

AR MESTR

Klevit amañ neuze ar re zo o ano.

JEFFROY

Larit deomp da gentañ peseurt c'hoari a vo ?

---

6 Penaos e c'helle bezañ kroget gant al labour sevel-pezh : en em gavout a ra ar c'hoarierien hag ar re a sikouro deskiñ ar gentel pe ober an traoù all. A-gevret eo bet lakaet c'hoarierien vrudet an XIX^vet kantved e Bro-Dreger goude ma n'o defe ket bevet en hevelep mare nag en hevelep lec'h. Bez' emañ Ar Mestr, Yves Andre eus Plourivo, hag a gas ar strollad en-dro, penn-da-benn. E mister Sant Anton e reer "hon mestr" eus seurt den, rener ar strollad. E buhez Jakob, "mestr an acterien" hag "ar mestr tragedien". Bez' emañ Kourio, gwiader er C'houerc'had, brudet evit bezañ graet perzh an treitour Kervoura e Buhez Santez Trifina. Bez' emañ Glaoda ar Bihan eus Pluzunet, komediañcher ha sorser ; Ifig Pezron, toer e Lannuon, bet ul Loeiz Eunius dreist a-hervez ; Rene Geffroy, Roland e-barzh ar Pevar Mab Hemon, bet degaset kalz a eñvorennoù da Anatol ar Braz evit e dezenn war ar c'hoariva keltiek ; Kamm ar Roik, oc'h ober un "diaoulig kam . Job Kongar a veze gantañ ur c'hor-chase ha dilhajoù noblañsed kozh evit ar c'hoarierien ; Kompagnon Dall, kaner, bet ar roue Abacarus e Buhez Santez Trifina. Bez' emañ Felisite Bail, ur bilhaouerez eus Montroulez, a c'hoarie e strollad Jobik Koad el lec'h ma veze digemeret merc'hed, e-skoaz er strolladoù diwar ar maez e veze ar baotred o c'hoari ar perzhioù-merc'hed.

"Pec'hed eo c'hoari dirak an dud evel-se " a lavaras ur beleg dezhi un drovezh . "Ma fê, ôtro Kure", emezi, "petra fôt dec'h ! Pe

AR MESTR

Buhez santez Trifin hag ar Roue Arzhur. [7]

JEFFROY

Adarre ! Dek vloaz zo oa graet me zo sur.

AR BIHAN

Perak vefe ket graet ar Pevar Mab Emon [8]?

PEZRON

Buhez Loeiz Eunius skrivet gant Jean Konan [9] ?

AR MESTR

Ur wezh bennak e vo c'hoariet e visterioù.
Pa vo echu gantañ skrivañ 'n Avanturioù.

---

c'hoari eno pe c'hoari er gêr..." Perzh Jenovefa a Vraban, ha Gwerc'hez ar Basion, hag hi dougerez a zeuas brav-eston ganti war a leverer. E-keñver ar "gomediañcherien" edo ivez ar "skrivagnerien" pe ar skriverien a eilskrive o "c'hentel" dezho, evel Beltram Menager eus Pluzunet, Yvon ar Roue, lesanvet Luch ar Ponthou, pe c'hoazh an Danteg eus Kerampont-Lannuon. Bez' edo ivez ar re a zeske o c'hentel d'ar re ne ouient ket lenn, evel Môn Choupot, ur gemenerez eus Tredarzeg. An testennoù-se a zo skrivet gant G. Kervella diwar an Uhel, ar Braz hag ar Menn.

7 *Buhez Santez Trifina hag ar Roue Arzhur.* Unan eus ar pezhioù brudetañ ha c'hoariet ar muiañ. Embannet ha troet e galleg eo bet e 1863 gant Fanch an Uhel. Evit Gérard Cohen, arbennikour war ar c'hoariva kozh, ez eus ur bennoberenn anezhi.

8 *Buhez ar Pevar Mab Emon.* Meur a wech eo bet embannet ar pezh-se, c'hoariet stank en XIX^vet kantved. E mouladur 1848 (Montroulez Ti Ledan) e lenner kement-mañ : "An diguemer meurbet favorabl e zeus deurvezet ober d'an diou edition guenta demeus a Vuez ar Pevar Mab A Emon, hon angach da bublia un deirvet, evit plijadur ha satisfaction hor c'henvroïs qer eus a Vreiz."

9 Buhez Louis Eunius. Meur a zornskrid eus ar pezh-mañ a zo deuet

KOURIOÙ

Un drajedienn gaer eo buhez an Trifin

AR MESTR

Deomp da rannañ an traoù 'mod all ne vo ket fin.
Pelec'h 'mañ Ifig Pezron, toer e landreger ?

PEZRON

Amañ emaon mestr, petra am bo d'ober ?

AR MESTR

Te vo'r Roue Arzhur, ar Roue Bras e Breizh.

PEZRON

Peseurt den oa Arzhur, un dañvad pe ur bleiz ?

AR MESTR

Paotr mat oa asur, met dallet gant 'n avi.

PEZRON

Moarvat ez oa e wreg leun he c'horf a ouiti !

---

betek ennomp. E levraoueg Lezkifioù el lec'h ma oe bet kavet an Avanturio end-eeun ez eus daou anezho. E Levraoueg Broadel Pariz emañ an hini savet gant Jan Konan (niv. 45). E 1871 e voe embannet ur "vuhez" gant Charlez Goffig (Lannuon) hag un all gant Georges Dottin (Pariz, 1911) ur studiadenn hir ha fonnus da heul. Eus pelec'h e teu ar pezh-c'hoari-se ? E 1627 e oa bet embannet e Madrid *La Vida y Purgatorio de S. Patricio* gant Juan Perez de Montalvan. Eno eo e vez anv evit ar wech kentañ eus Ludovico Enio, da lavaret eo Loeiz Eunius. Diwar droidigezh an Tad François Bouillon, e 1642, "*L'Histoire de la Vie et du Purgatoire de Saint Patrice, archevesque et primat d'Hibernie*" eo bet savet ar mister breizhek. Kalz levezon en deus bet ar pezh-se war an Avanturio a-hervez. Hed-da-hed d'ar pezh-mañ e kaver roud eus Buhez Loeiz Eunius, koulz en destenn, en darvoudoù hag en tudennoù.

KOMPAGNON

Dallet gant 'n avi ? Me ray ar roue dall.

KOURIOÙ

Aesoc'h a se d'ar wreg c'hoari gant unan all.

PEZRON

Un den mat ar Roue ! Me a vefe koulz ganin
c'hoari Loeiz Eunius. Hennezh a oa un den !

AR MESTR

Pelec'h emaout Jeffroy, gwiader er C'hwerc'hed ?

JEFFROY

Set' amañ 'n den ...

AR MESTR

..... perzh Trifin vo deoc'h roet

JEFFROY

Na piv an Trifin, n'eo ket anv ur gwaz

AR MESTR

Gwreg ar roue Arzhur .....

JEFFROY

..... Trifin, ur plac'h siwazh !
Sellit ouzh va daouarn, sellit ouzh va barv

AR MESTR

Lam hardizh da varv, kemer ur vouezh tanv

AR BIHAN

Me rafe evelhenn, n'am befe tamm dale

JEFFROY

Me zo ur marc'h antier, n'on ket un inkane !

AR MESTR

Peoc'h a vo er glud ! Tro Glaoda Ar Bihan

AR BIHAN

Mestr ...

AR MESTR

... C'hwi raio an treitour, e anv Kervoura

KOURIOÙ

Ar c'hrakig, Kervoura, n'eus ennañ bu na ba !
Pemp bloaz m'oa hen graet, an dud deus soñj bepred.

AR BIHAN

N'heller ket bezañ 'tav, da amzer a zo bet.

KOURIOÙ

Me ray ar C'hervoura. Ha piv n'eo ket a-du ?

AR BIHAN

Petra rin me neuze ?

AR MESTR

..... c'hwi ar sorserez zu !

AR BIHAN

Gant ar C'hervoura c'hast am bezo da c'hoari.

AR MESTR

Alies o kousket e gwele traoñ an ti !

AR BIHAN

Sur gantañ ne'z in ket. Me c'hoario forzh petra.

KOURIOÙ

Aon he deus ar wrac'h kozh c'hoari gant Kervoura

AR MESTR

Te vo ar sorserez !

AR BIHAN

..... ar mestr a zo ar mestr !

KOMPAGNON

C'hoari ar sorserez me avat a oa prest

AR MESTR

Te ar c'hompagnon dall, an arc'hael Rafael

KOMPAGNON

Me dall rankout nijal ! Kouezhañ rin, vin ket pell

AR MESTR

Abacarus neuze....

KOMPAGNON

Piv hennezh adarre ?

AR MESTR

Roue klañv ar Vro saoz. Kamm Roïk zo da c'houde

KAMM

Me sur a vezo mat d'ober an diaoulig kamm
An daou gorn war ar penn hag al lost toull ar bramm

FELISITE

Hag ar merc'hed neuze, petra vo roet dezhe ?

JEFFROY

C'hwi aozañ merenn ha koan, ha boued el lichefre !

FELISITE

Arsa paotred faro me a fell din c'hoari
war al leurenn uhel ha n'eo ket 'traoñ an ti !

AR MESTR

En va strollad din-me ar merc'hed c'hoariont ket

FELISITE

Ti Job Koad Montroulez, na pet gwech em eus graet [10]
Jenovefa Vraban, ur wir Santez Doue.
Hag ar werc'hez Vari am eus graet ivez.

AR BIHAN

Ar werc'hez he c'hof tev na pebezh taolenn gaer.

FELISITE

Set' amañ un ibil zo dezhañ spered berr.
Eñ moarvat zo kouezhet a ziwar lost ar yar.
Sur ar spered santel dit-te ne oa ket par.

KAMMIG

Ur skrid bennak a zo, me vez pell o teskiñ ?

AR MESTR

Gant Danteg Kerampont pa giri c'houlenni.

AR BIHAN

Va hini digant luch ar Ponthou am bezo
Pegement da hennezh adarre me roio ?

KOURIOÙ

Da betra dit ur skrid pa ne ouzez ket lenn !

---

10 Jozef pe Jobik Koad. Ganet e 1798 e parrez Sant-Vaze-Montroulez. Micherour-butun ha c'hoarivaour, Jobik Koad evel Jan Konan a oa sot-nay gant al levrioù. Ma ranke lakaat war al leurenn kement tra a lenne. Rener strollad c'hoariva ha skrivagner e savas ouzhpenn 300 pezh, levezonet ar pep brasañ anezho gant trajediennoù ha romantoù gallek. Birvilh a oa d'ar mare-se gant ar

AR MESTR

Monig Choupot amañ hel lako en da benn

MON

Na pet am eus savet, Rouizien, Rouanezed
graet dezho dilhad, gwisket ha diwisket.
Deus amañ va faotr brav ma vo desket da lod.
Me roio dit gerioù, te a roio din yod.

JOB KONGAR

He me petra rin-me ? A gostez adarre ?
Evel e Santez Nonn, pe Buhez Sant Gwenole. [11]

AR MESTR

Job Kongar deuy ganeomp da c'hoari diouzh ar c'horn.

JOB

Brav, ha war va lerc'h d'ar jilgamm seizh blogorn.
Me roio deoc'h dilhad da lakaat war ho kein
Mezer tev, satin glas, dantelez..., satordein !

AR MESTR

Da bep hini bremañ da zeskiñ e gentel ....
Ur banne war an daol !

---

c'hoariva brezhonek e Montroulez. Aogust ar C'horr ganet e 1807 e Lannuon a savas ur c'hoariva all e Montroulez hag etre 1830 ha 1845 e voe eta eno daou strollad c'hoarierien o kevezañ. Merc'hed a veze o c'hoari er strolladoù-kêr, e-skoaz war ar maez e kendalc'has betek an XX^vet kantved, ar baotred da drevezañ ar merc'hed war al leurennoù.

11 Buhez Santez Nonn ha buhez Sant Gwenole a zo misterioù skrivet e brezhoneg-krenn embannet e XVI^vet hag e XVII^vet kantved. Estreget an daou vister-se emañ c'hoazh "*La Destruction de Jerusalem*", "*Ar Basion hag ar Resurektion*" (1530), "*Buhez Santez Barba*" (1557), "*les Amourettes du Vieillard*" (1647). Klotennoù diabarzh a zo stank enno.

JOB

.....Ha pa vo an avel

o c'hwezhañ war ar mor hag al lestr en argoll

Me c'hwezho en va c'horn e kreiz an houl diroll.
Mab Trifina laeret gant bleizimor daonet...
Penaos diskouez ar mor, warnezhañ kizhier gwenn ?

JEFFROY

Ni c'houl' gant Jan Konan roiñ deomp un tamm lien !

(Kemer al lien hag e lakaat d'ober ar mor. Ar Mab a zired o tegas ar c'heloù.)

MAB KONAN

Sellit ! Trajedienn Jan Konan emañ o paouez skrivañ Jenovefa a Vraban ...Krog eo bremañ da skrivañ e avanturio.

AR MESTR

Diskouez hennezh deomp !

"Ecrive qui voudra chacun à leur metier pour perdre aussi comme moi de l'encre et du papier "

"La inosañs reconnue à Santez Jenovefa traduizet a c'halleg en brezhoneg. Rimet evit c'hoari war deatr korijet a-neve gant J. Konan er bloavezh mil eizh kant pemp warn-ugent en parrouz Tredrez Kanton Plistin Arondisamant Lanuon er c'hwezeg a viz kerzu. Sinet Jan Konan ! [12] "

Hennezh eo a vo c'hoariet.

---

12 Skrivet war bajenn gentañ hag eil pajenn dornskrid *La inosans reconu...* Diskouez a ra mat labour Konan bezañ ur meskaj etre daou sevenadur : ar galleg desket ha gouiziek, hag ar brezhoneg komzet ha poblek. Hep bezañ sur en defe leurenniet Konan e bezhioù e kaver amañ kuzulioù evit hen ober, dre un nebeud testennoù diwar e zorn lakaet e-keñver testenn ar pezh hag an div zresadenn graet gantañ, evel "Jenovefa en mesk an drez, an heizez en he c'hichen ; Benoni war ur bleiz en noazh"...

Lodenn 3 : O Tispartiañ diouzh e Zous

Konan ouzh ar stern.

KONAN

Mes ariv ur c'houlz a voa dre ur follente(z)
Eh is d'en em angajiñ da vont d'an douar nevez
Er bloavezh mil seizh kant c'hwec'h ha pevar-ugent
Da Nedeleg memes a ris ma angajamant.

Ha goude kement-se e retornis da Wengamp
Evit reiñ poan spered d'ur serten plac'h yaouank
A garen dreist pep tra ha hi am c'hare ivez
Mes he zud a oa kontrol ne bermetjent ket se ! [13]

(En ur gouel ar plac'h yaouank en e gichen o tañsal.)

KONAN

Perak ez out dezolet ?

PLAC'H

Ne gomzin ken ouzhit ha n'az kemerfen ket,
Soufr ar ran tamalloù ha memes droug vuhé,
Boufounet gant ma zud ha tretet rust ivez

KONAN

.....En em gonsoliñ
E rin ur moyen bennak na soufri ket ablamour din

(O komz ouzh an dud.)

KONAN

Abalamour da se on en em engajet
Abaoe e laran an holl valeurioù a deu deus ar merc'hed.

---

13 E 1785 war lerc'h bezañ tennet d'ar blouzenn ez eo anvet Konan da "dambouriner" en ur gompagnunezh eus Rejimant Anjou, staliet e Gwengamp.

Had keid ha ma chomis er vro da c'hortoz añbarkiñ
N'am boa laret biskoazh ur seul ger outi [14]

Lodenn 4 : "Kampagn an Douar Nevez"

Taboulin.

KERMARTIN

Añbark ! Paotred an Douar Nevez
Sortizet pront d'ar c'hê dre urzh ar Roue [15]

MERC'HED

O ! Ar bravañ den a ya d'an Douar Nevez
Ha marteze birviken na retorno ac'hane !

(Ar vartoloded, Konan en o zouez o vont e-bourzh ar vag "Ar Sovaj".)

MERC'HED

Kampagn an douar nevez eo an danjerusañ
Abalamour d'ar menezioù skorn a ra da galz perisañ
Ha bang an Douar Nevez a zo kant lev da dreuzañ
An danjerusañ andred deus ar mor er bed-mañ

---

14 D'ar 25 a viz Kerzu 1786 e laka e anv da vont da besketa morued d'an Douar Nevez.

15 D'an 10 a viz Ebrel 1787 e kuita al lestr Ar Sovaj pleg-mor Pempoull etrezek an Douar Nevez ; ul lestr div wern, 140 tonnell gant 43 den e-bourzh. Martin Dorre, ma ra Konan Kermartin anezhañ, eo ar c'habiten, un den iskis e zoare-bevañ. Tennañ a ra kalz Kermartin da dreitourien hag harozed kriz an trajediennoù brezhonek, Kervoura, Gollo, Loeiz Eunius hag all…

Lodenn 5 : E-bourzh ar Vag

Daou vartolod, Arkoed ha Olliver, o komz kenetrezo. Konan a selaou hag a dosta. Ar vartoloded all o vouskanañ hag o tañsal. Kermartin ha Chafotek o vale.[16]

ARKOED

Perisañ a reomp tout bremañ me a gred se.
Me soñje na oa nemet ur c'hriminel ha daou a zo bremañ.

KONAN

Aotrone me garfe goût a biou e komzit ?

OLLIVIER

Ac'hanomp hon unan e kaozeomp Gwengamp !
Rak ur c'havet kaer hon eus groet war a glevan.
Ur muntrer a oa er vatimant skoachet
Ha ken a oa an de-mañ ne ouie den ebet
Hag a zo seblant fall siwazh evidomp holl.

KONAN

Na piv eo an den-se na anav den anezhañ
na pe torfed a oufe da vezañ graet da vezañ deut amañ ?

CHAFOTEG

Erwan ar chafoteg ec'h on, deus a Voloï
Ur c'hriminal mizirab zo bet biskoazh hini
En neus lazhet ur paour a oa o taspun un tamm
keuneud en ur vesa e vuoc'h.

16 Erwan ar Chafoteg a oa bet ur muntrer eus Boloi e parrez Pleudaniel hag a oa deuet da guzhat e-bourzh ar Sovaj. Anv zo anezhañ en dielloù evel ma vez evit tud all kavet meneg anezho e-barzh an Avanturio : *Kermartin* evit Martin Dorre, *an Otro Coled* evit Yves Collet, kabiten ar C'honkord, *an notro bigod* evit Le Bigot, armatour, *Jaques Arcoed* evit Jacques Harscouet hag all…

Hag ar paour hag ar vuoc'h am eus lazhet.
Ha c'hoazh ne vefe ket a-walc'h o bezañ lazhet o daou.
Gant kros va fuzuilh e tispennis e benn d'ar paour.
Tud a oa en ur park o labourat hag a grie.
Ha me ar mizirab gwazh-a-se a haraje.
Graet eo bet ma frosez ; ha dre m'am havent ket
Er gêr a Landreger eo bet krouget ma foltred.

(Tec'het kuit a ra da guzhat, an diaouloù war e lerc'h [17]*.)*

ARKOED

Chetu an avel troet en hon eneb
O Kampagn maleurus holl e vezomp kollet !

KONAN

Piv eo an eil torfetour ne heuzant ket anvet.

ARKOED

Reiñ peoc'h gant ar pezh peus klevet
Re yaouank out c'hoazh da fiziout ennout ur c'hen bras sekred.

KONAN

N'em dromplañ a rit ganin aotrone.
Goût a oun kaozeal tevel ouzon ive.

ARKOED

An eil torfedour ec'h eo Kermartin hor c'habiten
Mez na larit grik ebet war gement-se.

KONAN

Peseurt tra a oufe ober amañ a ve ken dañjerus.
Amañ n'omp ket 'n ul lec'h da ofañsiñ Doue.

---

17 Kredenn an dud a vor : dont a ra Lusifer hag e ziaouloù da glask ar vuntrerien kuzhet e-bourzh al listri. Ac'hano e sav gwall-amzer war ar mor (A. Cabantous).

OLLIVIER

N'eo ket permetet diskleriañ seurt torfed
na zoken e lakaat war baper.
Ma vije graet dit gwelet neuze marteze e kredfes.
Koulskoude e vije gwelloc'h dit na biken na welfes.

(Mont a ra Konan da sellet a-dreñv al lien el lec'h m'eo en em dennet Kermartin goude bezañ flouret e giez. Dont a ra en-dro ha richetiñ war skoaz Arkoed.)

ARKOED

Ha gwelet peus ha kredet ?

KONAN

Ya siwazh me garje n'am bije ket gwelet [18]
Rak bremañ e kredin d'ar gwalleur predestinet

(Gouloù Tan St Orve. Ar Vartoloded all a zeu en ur sellet ouzh an tan a-dreñv al lien [19].)

---

18 Ar pezh en deus Konan gwelet :

"Ha veritablamant benn daou devezh da c'houde
E teuas ar c'hamarad d'ober din gwelet ar wirione
En em sevel ar viñs a oa ur werenn war ar gambr
Ha dre honnezh e sellis hag e welen patant
Chom a ris da sellet gant atansion
Pa savis war ar pont e teuas fall va c'halon" (gw.242)

"Rezon an nevoa ar c'habiten da vezañ en em dransportet
Pa welas teuler e wreg er mor evit bezañ beuzet"(gw.698)

19 Tan Sant Orve. Daoust ha Tan Sant Elm eo evel ma lavar Joel Cornette (Skol Vreizh) pe ar Sav-Heol-Sterenn (aurore boréale). Un droukziougan eus ar gwallzarvoud a c'hoarvezo ez eus anezhañ forzh penaos. Meur a zroukziougan, meur a seblant o deus skoet spered Konan o vont d'an Douar Nevez : anken an armatour Bigot, an daou dorfedour el lestr, an avel o cheñch roud, ha tan Sant Orve bremañ...

KONAN

Souezhet bras ec'h on o welet na deu ket
Ar mor d'hor añgloutiñ en eur hag er momed.
Mes hon dougen a ra d'an extremite pellañ
D'ar mor afreuz bennak, en abim izelañ.

(Sellet a ra ouzh ar vartoloded spontet.)

KONAN

Perak ez oc'h dezolet ?

UR MARTOLOD

Gwelet hon eus Tan St Orve !

KONAN

Na peseurt tan a oufe hennezh bezañ
eizh kant lev ec'h omp eus an douar tostañ ?

UR MARTOLOD

Tan St Orve a zo gwelet a-viskoazh
dirak ul lestr ken ma ray e nofraj.
Hennezh a zo ur sin a-berzh Doue !

UR MARTOLOD

An tan-se hon eus gwelet a zo un tan bras meurbed.

UR MARTOLOD

War-dro ur lev araok ul lestr o teviñ.

UR MARTOLOD

Evel ar c'haerañ tantad na ve gouest an dud d'ober.

UR MARTOLOD

Gant dek karrad lann war lein ar menez [20].

---

20 "Evel ar c'haerañ tantad... gant dek karrad lann..."
Marteze an doare ma veze graet tan e-doug ar misterioù da

KONAN

Ma c'hamaraded greomp hor pedennoù [21].

(En em daoler a reont war o daoulin da ganañ ar Veni Creator troet war-zu al lien. Kargañ ha goleiñ a ra an amzer. Avel a c'hwezh. Sevel a reont da sellet ouzh an oabl.)

Lodenn 6 : Ar Gwall-Amzer war ar Mor [22]

KONAN

"N'eo ket padet pell ar peoc'h diskleriet eo ar brezel
An avel hag ar mor a zou en hon eneb.

(Redek a reont, lod er wern da vihanaat al lein ; lod ouzh ar stur ; lod da genstagañ ar barrikennadoù ; barrikennadoù o ruilhañ... Konan zo en em staget ouzh ar wern... An Ankoù a dremen war ar vag. Ha damdost goude an Aerouant a zeu en a-raok da astenn e c'houzoug. Bodet eo ar vartoloded a-dreñv ar barrikennadoù. Konan diskennet diwar ar wern ha gwisket un divaskell arc'hael gantañ a zeu da stourm ouzh ar Serpant ...).

---

ziskouez kounnar Doue, tan an ifern pe an tangwall. Gant dour gwir ivez e veze diskouezet an dour-beuz e misterioù a oa.

21 Ar pedennoù hag ar c'hantikoù evit terriñ kounnar an Aotrou Doue ha sioulaat ar mor hag an avel.

22 Meur a zek gwerzenn a ya da zanevelliñ ar gorventenn el lec'h m'eo taolet ha distaolet ar Sovaj hag e vartoloded ; sed amañ un nebeud anezho :

"Dalek gouel ar Sakramant a oa d'ar yaou d'ar c'houlz-se
Ha betek ar merc'her da noz e oamp en un etat didrue (474)
Ya na n'eus den er bed a gement a gretfe
Ar pezh am moamp gwelet en pad an deizioù-se" (478)

Lodenn 7 : Ar Menezioù-Skorn [23]

KERMARTIN

An holl dud war ar pont ! Hastet ha deut raktal !
Rak ar montanioù skourn a welomp o tonet
Lampet holl d'ar varrenn ec'h eomp da vezañ kollet

(Redek a reont holl a-dreñv ar varrenn. Tostaat a ra ar menezioù-skorn.)

MARTOLOD

O du Sovaj viret abord pe e viot kollet !

KONAN

O du Konkord raktal ec'h eomp da virañ [24] !

KERMARTIN

O du Konkord sikour pe e vehemp kollet !

Kontañ a raemp em moamp graet en pad ar c'hwec'h devezh-se
Eizh kant lev tre an noz hag an de
En mor ar Ponant am moamp graet roud' vel mont da Vabilon
Ar maro a rae dimp ober ur prosesion (486)
N'em laret ma c'horf ha ma buhe eta a ranko paeañ
'vit ar griminaled deus ar Vatimant-mañ (498)
Eh ay ma c'horf en foñs ur mor a zo horeur e sellet
En beo d'ar monstroù marin da vezañ diframmet (502)"

Amañ e kaver roud adarre eus deskadurezh Konan dastumet en Abati Keriti-Beauport kemmesket gant kredennoù ar voraerien.

23 D'ar pevarzek a viz Even 1787 e ra ar Sovaj peñse e-touez skornennoù an Douar Nevez. Gwall skoet eo bet spered Konan gant ar peñse-se. 130 gwerzenn a ya da ziskrivañ an darvoud.

24 Ar C'honkord : ur vag all oc'h ober pesketaerezh hag o tont eus Pempoull, an aotrou Collet kabiten en he bourzh. Anv a vo anezhi c'hoazh.

MARCHAND

Sav Gwengamp e kroec'h gant an obanchoù
Hag ac'hane ec'h i war ar skornennoù.

(Lammat a ra Konan er wern ; lod all ivez, pe klask ober. Gwasket eo ar vag etre div skornenn. Strakal a ra al lestr, youc'hal ar vartoloded...)

Lodenn 8 : War ar Skornenn

Pa zigor an div skornenn a-raok e weler un tamm bihan o neuñviñ war an dour. Emañ Konan o veuziñ er mor.

KONAN

O Rouanez an neñv, o Rouanez a wir sikour
Astennet ho torn santel evit reiñ din sikour [25] !

---

25 Anken vras Konan evel pep moraer eo bezañ beuzet, hep den Doue d'e frealziñ, ha chom da gantren etre daou vor pell eus an douar sakr. Erbediñ e ene a ra da Itron Varia a Wir Sikour a vez pedet e Gwengamp abaoe ar 15vet kantved. Da benn kentañ miz Gouhere e vez ar pardon.

Evel ar skeudennoù Ex-Voto (Gouestloù d'ar Sent ha d'ar Werc'hez) e wel – pe e kred gwelet – Konan ar Werc'hez oc'h en em ziskouez dezhañ :

"N'em welet a raen er mor em gourve
Ma teuas un taol houl ma oan taolet ac'hane
War ar skornenn lec'h ma seblante din
Em boa gwelet imaj ar Werc'hez Vari... (624)
Ma daoulagad ha ma fenn a droen o klask gwelet
Mes allas ma vizion a oa dispareset" (628).

(Gwelet e vez ar Werc'hez dreist ar mor. Astenn a ra he dorn ; en un doare burzhudus e teu Konan er-maez eus an dour ha lammat war ar skornenn. Erru eo Kermartin ha Chafoteg war ar skornenn. Lakaat a ra ar c'habiten e chupenn (un dra bennak a zo e-barzh) war dreid Konan ha gant ur roeñv bountañ en dour ar re a glask pignat war ar skornenn. Konan a zo nec'het gant chupenn Kermartin. Kregiñ a ra e-barzh. Ar giez eo. Lammet a ra dezhañ. Konan he zaol er mor. Feulzet Kermartin. Emgann kriz. Arkoed en em gavet war al lec'h a ya d'o dispartiañ.)

ARKOED

Ehan den milliget, diskrog diouzh an den-se
Rak te a vo selerat kriminel a gollo da vuhe.
Te gant da dorfejoù zo kaoz d'an holl valeurioù-mañ
Eh ez en bev en ifern ; pell zo e tlefes bezañ ennañ.

KONAN

Lezet anezhañ c'hoazh en buhez.

KERMARTIN

Pardon a c'houlennan.

KONAN

En em bardonomp holl 'vit ma ve'omp pardonet.

(Erru Yann Gorr ; troc'het e c'har ; goulenn a ra bezañ sikouret. Astenn ra e vrec'h. Ruz-tan eo ar mor gant ar gwad o ruilhañ eus e c'har.)

KORR

Lârit d'am gwreg kaout soñj ac'hanon n'he fedennoù.
Adieu ma c'hamaraded, me 'n em rent d'ar maro !

(Riklañ a ra er mor.)

ARKOED-KONAN

Doue da bardono da ene Yann Ar C'horr

(Tremen a ra dirazo ur c'horf marv.)

KONAN

Sell 'ta ! Ar paour kaezh Marchand !

(Chom a ra Marchand a-sav ha sevel en e azez.)

MARCHAND

Penaos kamaraded amañ oc'h ivez !

KONAN

Ha c'hwi a belec'h e teuit, lavaret din Marchand.

MARCHAND

Me oa em sav war an douar, pa deu da soñj din
Pa dorras al lestr ec'h is d'ar strad ganti
Ma m'eus gwelet Martin o tiskenn d'am c'havet
Mes p'an eo bet pozet em c'hichen e welen e oa beuzet.
Me wele ken sklaer eno evel ma welan amañ
Mes goût penaos ec'h on bet savet n'am eus ket soñj bremañ.

(Ur strakadenn all. Ar skornennoù a dorr dre an hanter hag a bella. En em deuler a reont war benn o daoulin ha kanañ Litanioù ar Werc'hez e galleg [26]. Konan a gomz dreist o mouezh dre ma weler ambrougadeg ar C'hrist, ar Werc'hez, ar Penitour, an Ael...)

---

26 Litanioù ar Werc'hez. O c'hanañ e galleg a reont, moarvat dre ma oa kalz a c'hallegerien e-touez ar vartoloded. Etre ar pajennoù 26 ha 29 emañ "Les Litany de la Sainte Vierge" e dornskrid Konan, gant tresadennoù listri hag emgannoù war vor da heul, didroc'het diwar ul levr bennak.

" Dieu tou puisan dieue de bonte quÿ conese notre misere touche de notre povrete mete fain a votre colere nous avon notre espoar an vous seinieur aie pitie de nous.

.....

O marÿ miroare des pudeur o des vierges la protectrice comme nous avon le boneur detre admÿ a vo serviceue nous avon tou recour a vous sainte vierge prié pour nous."

KONAN

Doue holl buissant ma c'hrouer benniget
O Jezuz Krist, mab Doue, pa soñjan em spered
Er C'halvar a zo en kichen ti ma zad pa voen partiet
Ha mar roet din ar gras da retorn en Frañs me a lako ober
Div vrec'h neve d'ar grusifi hag e livañ krec'h ha strou

O Itron Varia Voilsikour [27] krediñ a ran em spered.
M'am eus c'hoazh an eurvad hag ar graz da vezañ saveteet.
Me alumfe en pad ur bloaz bep sul en ho porched
Ur gantoul gouloù en pad an oferenn-bred
Ha monet gwisket en gwenn gant ur gantoul goar en prosesion
De(iz) ho pardon en Gwengamp gant gwir humilite.
Ha c'hoazh e prometan monet gant devosion
Diarc'hen hag en penn noazh da Vulad [28] d'ar pardon
Ha da welet ho mamm santel Santez Anna Wened
Bep bloaz gant devosion keit ha ma c'hellin kerzhet

(En em zispartiañ a ra an div skornenn [29]. Sklêrijenn.)

---

27 *Voilsikour*, distagadur Konan evit *Wirsikour*

28 Bez' emañ Bulat-Pestivien un ugent kilometrad bennak e mervent Gwengamp. Bez' ez eo ur perc'herinded brudet abaoe ar Grenn-Amzer. E miz Gwengolo emañ ar pardon anezhi.

29 Setu an eil burzhud c'hoarvezet gant Konan e-kreiz ar menezioù-skorn.

"Er momed-se unan ac'hanomp a savas e benn
Hag e welas ur mirak patant dre buisañs Doue
Ar skorn en em separet ha lezet ur pasaj lib ha skler
Genimp d'añbarkiñ en hon bag vihan. "

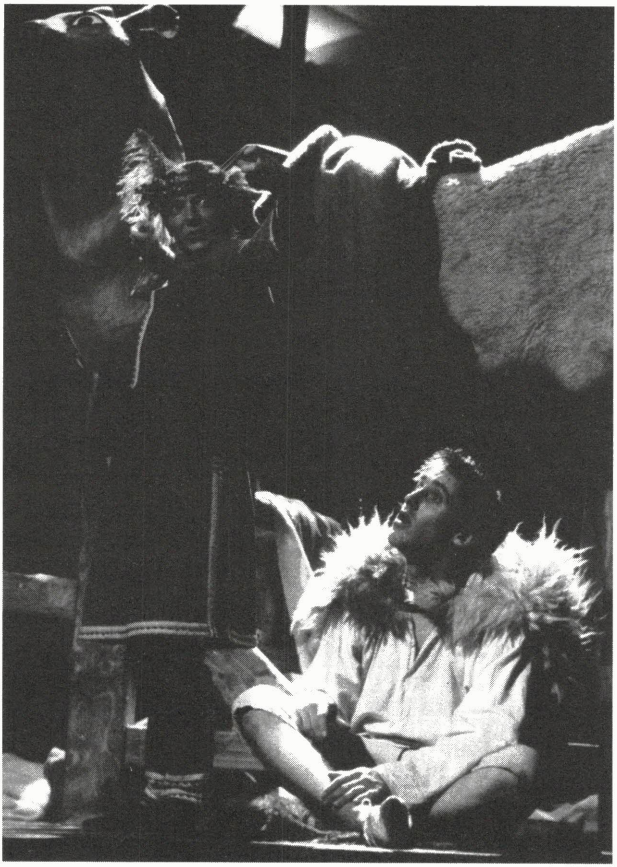
KERMARTIN

Savet ma breudeur ! Burzhud prodijius ec'h omp en gras Doue
Krediñ ec'h omp c'hoazh bremañ e liberte

KONAN

Chetu ar menezioù skorn 'n em zigoret evit reiñ deomp hent
Sec'hit ho taoulagad, lakit nerzh 'n ho kalon !

(Mont a reont da heul ar Werc'hez etrezek an Douar Nevez.)

Arvest II
E Ti ar Sovajed

Lodenn 1 : Konan o Skrivañ

KONAN

Sevel a rejomp tout gant promptitud en hon sav
Ma welemp ar pasaj libr ar mor kaer plên ha brav
Ker ledan 'vel un hent bras ar skorn en em ranjet
a diskouê dimp hor roud en Nord pa vijemp partiet

Ar vurlouen ha stered an Nort hon c'honduas betek an dê
Hag an heol pa savas betek an abardae
Ar yaou dabrede war dro pemp eur hanter
E voamp o kledat ar mor betek noz ar gwener

War dro pemp eur e weljomp ar mor o wennañ
O pilat Kab Sant Yann war rinvier Kanada
Ariv ouzh an douar mes na gavemp neb antre
Nemet kostein montagnou a yê betek an neñv

War dro deg eur eus an noz e oamp dizambarket
En dezerchoù an Ejipt e voamp eno rentet

An dê war lerc'h eizhvet ar sakramant ec'h arifjomp er plas-mañ
Soñj lekteur ha ni hon eus lec'h da ouelañ [1] !

Lodenn 2 : O teskiñ ar pezh en Ostaleri

Bez' emañ an holl gomediañcherien o teskiñ o c'hentel en ostaleri.

MESTR

Kompagnonez Kristen, tud fur hag enorabl
Kemeret ho plaso ha chelaouet ervat
Ar vuhez trist meurbed a Santez Jenovefa
Ê hon intansion da diskleriañ amañ
.....
Ma teuas ur priñs yaouank eus ar Palestinan
Da diskenn en Braban da welet Jenovefa

PRIÑS

Me zo deut Aotrou ar Priñs deus ar Palestina
Evit gwelet espres ho merc'h Jenovefa

MESTR

Dont a reas ar brinsez gant eh êr humiliant [2]
Amañ ez pou labour pour kaezh Konan

---

1 Gwerzennoù 893-896/953-956/957-958/965-966/985-986/993-994 an dornskrid.

2 Eus *La Inosañs Reconnu...* eo tennet an arroudennoù-mañ. Euredet eo Jenovefa a Vraban gant ar priñs Sifroa. Endra ma ya hemañ da vrezeliñ gant e soudarded e klask an treitour Gollo c'hoari Jenovefa en desped dezhi. Feuket ar pabor e tamall ar briñsez e gaou. Genel a ra ur mab d'he fried, Benoni. Harluet eo hi

Da skrifañ ar Brezel diouzh da dra da unan
Ne ran ket a van o skrifañ el lec'h mañ
Ar c'helien hag ar c'hwenn a zo ouzh ma nec'hañ [3]

(Daou oc'h en em gannañ gant klezeier.)

MESTR

Bremañ e c'houl Konan ar gras digant Doue
Da hellout rimañ erfad ar senenn a drue
a ma gwir Doue reit din hoc'h asistañs
Ma c'hellin diskleriañ amañ an inosañs

ANKOU

Me eo ar marv kruel hag enumen
Ne welan na glevan n'am eus truezh ouzh den
Nemet spont ha glac'har en kement ha ma ran
Me antre en ur palez koulz evel 'n un ti pri

(Diskouez a ra d'an Ankoù penaos falc'hat. Gwisket eo Jenovefa. Prest eo Gollo. Ar mestr etrezo.)

MESTR

Arsa 'ta Konan gozh, poent eo dit bremañ
Skrivañ ur senenn deus a Jenouefa
Ma welfomp Gollo gant e amourousted
Klask poket d'ar briñsez met me gred ne ra ket
Ha da bermetiñ din ma mo al liberte
Da ober ma desir biken den na glev se
Brazez ez oc'h itron ha hellet mar keret
Donet d'am c'hontantiñ hep m'oufe ho pried

---

en ur c'hoad bras e-touez al loened gouez. Gant harp ur bleiz hag un heizez e sav anezhañ. Dont a ra ar priñs Sifroa da anaout ar wirionez hag e teu da gerc'hat e bried hag e vab ha d'o degas en dro d'e lez.

3 E-mesk skrid Jenovefa en deus Konan lakaet war baper e soñjoù, prederiadennoù ha trivliadoù.

JENOVEFA

Kridiñ a ran aotrou ne ret nemet badinan

GOLLO

N'em c'hredet ket itron mes eh et da welet
Ha deuet amañ raktal rag me zou disidet
Rag me vou ker fidel goude ma mou jouiset
Allons ! Pleget itron ha neuze en c'hretet !

(Lakaat anezhi war an daol. Jenovefa a ro ur flac'had da Gollo.)

MESTR

Gollo he c'hemer etre e divrec'h evit he diskar.
Jenovefa a difenn hag a lar.

JENOVEFA

Penaos den infidel ha te a gredfe den fall
Dal a-dreuz d'ez pijaj ha pa n'out un den feal
Me a ya da grial d'an holl domestiked
Forz d'am inor war an den milliget !

(Môn Choupot o teskiñ d'Ar Bihan ober ar sorserez.)

MESTR

Te Konan zou gwelet gant kalz vit ur sorser
Ha darn all az kemer evit un divuner
Mez ma ne oa ket gwir ha me gred ne voa ket
Gant ar gozh c'hast e vi bremañ disket

SORSEREZ

Me e ar sorserez subtil war ma ardoù
Me eh e ar wreg fur leun a artifisoù
Me am eus studiet war an teoloji
Ha war a siriak, ar grek ag al latin

Lodenn 3 : Konan o Labourat diouzh ar Stern

KONAN

Er plas ma oamp en em gavet
E oa ur milion divez a sovajed
Hag e voa ret e vijent rentet immobil ha morfozet gant Doue
Pe e tlefoamp bezañ debret abaoe ar c'hentañ de

En choukoù [4] pa voamp dizambarket
E weljomp ar sovajed aretet d'hon sellet
Ret e vou dimp o abandoniñ er plas-mañ
Da veañ devoret gant ar sovajed [5].

Lodenn 4 : Paket Konan gant ar sovajed [6]

Div vaouez a grog e tapiz Konan a-ziwar e stern. En degas en deltenn sklêrijennet. En lakaat a wel. Trouz a-bell. Erru an Indianed gant ar brizonidi. O zeuler d'an douar a reont ha mont kuit. Ar merc'hed a zeu da zornata ar Vretoned. Dispartiet Konan diouzh ar re all.

---

4 Choukou = Shoe Cove war aod reter an enezenn vras.

5 Gwerzennoù an dornskrid : 1166.1669 - 1267.1268.1278.1279.

6 Konan hag Indianed. Daou glasker Skol-Veur, eus Kanada, Peter Bakker ha Lynn Drapeau, o deus savet ur studiadenn diwar-benn an Indianed e oberenn J. Konan : "*Adventures with the Beothuks in 1787 : a testimony from Jean Conan's autobiography*" (Proceedings of the 25th Algonquian Conference Ottawa 1994). Lakaet eo bet e galleg e niv. 84-85 Ar Falz "*Rencontre avec les Beothuks en 1787*". Evito ez eo anat eo bet en em gavet Konan gant meur a rumm Indianed :

KONAN

Perak ez oc'h dezolet ?

ARKOED

Te a vezo an hini kentañ a vo debret.
Dre maz out yaouank ha den brao ez out ive.

OLLIVIER

Hag e kredomp e vezo te ar c'hentañ a gollje e vuhe.

– ar vBeothuk-ed da gentañ pa vezont taget ganto hag int er vag :

"Mes na negomp qued pel pa nem voelgomp surprened
Gant an tollioù mein digand ar sovaged"

ha pa vez paket ganto ha kaset d'o c'habanenn (gw. 1295-1496).

Ar pennad-se eo a zo displeget amañ er pezh. Kinnig a raer da Gonan un Indianez yaouank :

"Dar plach jouanc a voa bed guenimb er ger en pad an de
da ones e voa groed dond em hichen da hourvé
henÿ a voa stad mes enon ne voa qued
hesa re ma regouisan mes me voa contristed "

– ar vMontagne-ed (etre ar werzenn 1939 hag ar werzenn 1974). Amañ eo saveteet Konan hag e gamaladed en argoll e-kreiz ar gorventenn pa oant o pesketa gant ar "Sovajed" a daol dezho kerdin. En ul lec'h anvet ar Bus, etre "Belle-Isle" ha "Groais".

– an Inuited moarvat deuet eus al Labrador da besketa :

"Hac eun tam a roc dan nos e hapersefgomb eur batimant chinoa hac a re cab vid fouc er hanada ".

Talvoudusoc'h a se eo testeni Konan dre ma n'eus mui eus lod eus ar rummadoù-se, bet kaset da get gant ar Saozon.

Lodenn 5 : An Nozvezh Kentañ

Erru ar wazed treuzwisket. Dañs en dro da Gonan. Ar mestr hag ar merc'hed a ro ar pallenn da Gonan ha d'an Indianez. Ha Konan tec'het da guzhat war zu e vignoned..

ARKOED

Te zo ur poultron hag un den fall.

KONAN

Kontant on da vervel ha ne ran kaz a se.
Arri on skuizh er bed gant kement a ambaraz.

(Bountet eo gant Arkoed. Kuzhat adarre.)

KONAN

Deut on betek amañ mizirab ma on siwazh !
Ar re-mañ zo sovajed ha korfoù hep ene
ha me dre gras divin ma n'on ket evelte !

ARKOED

Te a vo kaoz erfin ma kollomp ni hon buhe
Pa ne gerez distreiñ ouzh ar plac'h yaouank-se !

(Bountet eo ganto adarre. Arkoed a ziskouez dezhañ penaos ober. C'hoari gant ar pallenn. Droug en Indianed.

Tremen a ra an noz. Pep hini diouzh e du. Diouzh ar mintin e sav an holl. An Indianed a ra goap diouzh ar plac'h yaouank ha Konan.)

Lodenn 6 : Ar Garantez

ARKOED

Gwengamp c'hwi a vo kiriek.
Ma 'momp amañ hon fall ; rak sur e vomb debret.

OLLIVIER

Fachañ a rit honnezh hag e veomp gwashañ
Hag er fin ne vanko ket d'ober hon diframmañ.

(Tostaat a ra Konan d'an Indianez. Mont kuit o-daou war ar roc'h el lec'h m'emañ ar c'hrec'hen o sec'hañ. Ar re all a bell o sellet hag o sikour ar garantez da ziwan. Hardisaat a reont an eil ouzh egile. Komz a reont pep hini en e yezh.[7]*)*

KONAN

Jenovefa a Vrabant tamallet e gaou

Jenovefa a zo kaset d'ar maro

Servijerien Gollo he lezo e buhez

'barzh ar c'hoad bras gant al loened gouez.Un heizez a vag
Jenovefa hag he mab Benoni.

Skoliañ a ra he bugel, dont a ra d'e gelenn
Ur bleiz dezhi a ro dre druez ur c'hroc'hen
eus un danvad bihan 'vit kuzhat anezhañ.[8]

---

7 Goude bezañ nac'het e garantez ouzh ar plac'h yaouank ec'h asant mont ganti en ul lec'h ma oa "un nomb a grehen ous ar gue stagued, chechen oursed a crechen loumarin laqued da sehan". Diwan eo ar garantez :

"Neuze ec'h azejomp en disheol dindan ur wezenn
Hag e konte din kalz a dreo ma vijen 'vit kompren
Me gomze a-wechoù en galleg a-wechoù all en brezhoneg".

8 Diverrañ eus buhez Santez Jenovefa er c'hoad. Div dresadenn en deus graet Konan en dornskrid evit displegañ ar pennadoù-se gant ar bleiz hag an heizez.

(An Indianez a ro dezhañ krec'hen anevaled. Laouenaet int o-daou. Diskenn a reont. Tapout a reont krog er pallenn hag en em lakaat e-barzh ; ha mont en deltenn.)

Lodenn 7 : Konan a-enep ar Misioner [9]

Trouz bras. Tan ha moged an ifern [10]. Ar misioner o tont gant e daolennoù ; spontet an Indianed. Komzoù ar c'hantik. Dont a ra e-touez an Indianed..

---

9 C'hoarvezout a ra an darvoud-mañ etre ar werzenn 2145 hag ar werzenn 2165. Bet eo Konan o pesketa morued. Paket adarre e-kreiz ar gorventenn. Ha dre vurzhud – adarre – eo saveteet e vuhez. Ma teu d'an douar, noazh-dibitilh :

"Pignal a ris er chafod en noazh 'vel ma oan ganet
Pe oan o lakaat ma dilhad da sec'hañ ec'h antreas ur beleg
Ma krias : Ur sovaj ! Avañset ! Deut amañ !
Ha kerkent ec'h avansas tud evit ma sezisañ
Kerkent ec'h arivas ma daou gamalad
Me respontas prest gant un aer ifrontet
Me n'on ket ur sovaj mes te a zo insanset ".

10 Implijout a rae an Tad Maner doareoù ar c'hoariva evit e gelennadurezh : dre c'hoari ar Basion-war-vale gant pennadoù-ehan da zibenn ar misionoù ; ha dre an diviz gant an dud daonet en ifern. Setu amañ ar pezh a gont diwar-benn Mision Plouhineg : "E Plouhineg e savjomp un arvest dibar evit skeiñ war ar speredoù. P'oa echu ar brosesion vras e savas war an 'teatr' daou eal hag a ganas ur c'hantik savet ganin diwar-benn poanioù an ifern ; en ur ganañ e c'houlennent ouzh ar re zaonet peseurt pec'hedoù bras a oa kiriek d'o foanioù ; ar re a c'hoarie perzh an dud daonet a oa kuzhet dindan al leurenn hag a responte gant ur vouezh skrijus. Da benn vat ez eas an arvestig-se ha kalz a vat a zeuas dioutañ." (e 1643 e oa).

Pec'her reuzeudik a zihent eus an hent
A goñdu d'an neñv evit heul an ifern
Diouzh an tan gri'az preparet d'ar visoù
Piou az tiwallo
Eno ar gouelvan, eno grigoñs an dent
A reno bepred war an holl re zaonet
Ar boan disoulaj, an dirvoud diremed
Eusik o gwano
Dre dommder an tan e tiver ar gouelvan
Ha dre'r yenienn e c'hrigoñs an holl zent
Gant malis an diaoul kemmesket en o zouez
E tiboellont holl

Ac'hane siwazh nep hini ne achap
Devet int en tan, en dour ez int sklaset
dindan mestroni ha gourdrouz an diaouloù
E chomint bepred

An deñvalijenn ha moged an tan broud
O dallo kruel, o dremm ha daoulagad
Gand anken ha nec'h a zaeraous bepred
Er boan diremed[11]

(Dont a ra Konan hag an Indianez er-maez eus an deltenn.)

AR MISIONER

Ur sovaj. Avañset. Deut amañ !

11 Kantik an Tad Maner : "Hymn Saphic var poaniou corporel ar re daonet. War moez, Vt. Aneant laxis resonare fibrus. Spirituel. An XXVII Cantiq". A-raok chom e Breizh Izel, war c'houlenn Mikael an Nobletz, en doa bet c'hoant an tad Jezuist Julian Maner, mont d'ober misionoù da Ganada. Ur beleg hollandad deuet gant ar besketaerien eus e vro eo ar beleg a vez gwelet en Avañturioù.

KONAN

Met n'on ket ur sovaj. Mes te zo insanset.

(Konan a gomz ouzh an dud.)

KONAN

Arsa, mon cher lecteur, ambetet on er wech-mañ
Bremañ ne blij ket din ar pezh a zo amañ
'Vit gwall dud a justis nag ive beleien
tud n'em eus ket karet na ne rin birviken

Ar justis, ar veleien ne c'houlont ket komersiñ
Nemet gant tud pinvik nompas gant ar sort din

Bet on alies bras o ka'et beleien

O c'houlenn digante dre gras an absolvenn

Hag e ve gwell gante he reiñ d'ur blei pe d'ur c'hi [12]

(Konan a gomz ouzh ar misioner.)

KONAN

Lavaret a ran am eus keuñ ha dre ma on fransez.
Rak furoc'h hag onestoc'h ez eo ar sovajed
'Vit na n'eo ar fransizien a zo tud revolted
Rak ar sovajed war am eus gwelet ma ne bedont ket Doue
Goût an tu d'e ofansiñ ne ouzont ket ivez.
N'o deus neb ambision na neb jalouzi
N'o deus ezhomm netra nemet evit dibiñ
Gant kig ha jibier ha pesked ha n'em vevont ervat
ha gant ar c'hrec'hen e reont o dilhad.

12 Tennet eus "*ar Vue a Sant ar Voan*" (echuet e Tredrez e 1827). Person e oa bet Sant-Erwan e Tredrez, setu ma oa savet c'hoant gant Konan rentañ enor dezhañ :

"Ne soñjer ket ennañ na ne ra den seblant
O deus bet ur person hag a zo bremañ sant."

(An diaouloù a zispak en-dro d'ar misioner.)[13]

DIAOULOÙ

En Amerik on bet, ma 'meus n'em abuzet
Ha dre an dezerchoù, en mesk ar sovajed
hag em eus gwelet sklaer ne oa ket posubl din
reiñ dezhe anaoudegezh na sujed da bec'hiñ

Na prenañ na gwerzhañ, n'eus na foar na marc'had
Na filouter na laer, na neb gwaz dilikad.
N'en eus den Marc'h Amon, na jalouz eus e wreg,
N'en eus neb promesa, pa ne dimeont ket,

N'e neus na sistr na gwin, kafe, na gwin ardant,
Ne anav den an aour, nag ivez an arc'hant
Na reer na bilhed doub, na neb sort feurm verbal,
Na n'eus na juj de Pê, na prokurer fiskal [14]...

(Bountet o deus ar misioner en ifern.)

MISIONER

An ifern a zo un toull don leun a deñvalijenn
el lec'h ma ne weler bihanañ sklerijenn
an nor zo bet serret ha prennet gant Doue
Biken n'he digoro, kollet eo an alc'hwezh

(An Indianed hag ar Vretoned en em lakañ da zañsal.) [15]

13 Avañturio Gw. 1966-1974.

14 Louis Eunius. An diaoul Balbérith, o tistreiñ diouzh Amerika, oc'h ober rentañ-kont e veaj da Satan.

15 Kantik an ifern.

Arvest III
War Enezenn al Loened Gouez

Lodenn 1 : Konan ouzh Taol o Skrivañ

KONAN

Eno na neus den jalous deus ar sovajed
Er c'hontrol, stad a vez enne pa welont karesiñ o merc'hed
Ha me a lar abaoe eo ni a dle bezañ anvet sovajed
Pa welan gant petra e chenomp hor spered. [1]

Oblijet a voan d'he c'haret dre m'am c'hare ive
Cheriset e oan ganti hag en noz hag en de [2]
N'em moa netra d'ober nemet mervel ha bevañ
Me a zo kontant bras da chomel er vro-mañ [3]

---

1 Gwerzennoù 1997-1998/1961-1962. An Indianed "Montagnais" eo ar re-mañ.

"Ar plas a oa ar Bus demeurañs ar Sovajed
Tud rezonab 'vite da vezañ barbared
Ar re-se a deue alies da Sant Juluan da digas o merc'hed
Da divertisañ hon ofisierien 'vit nebeut a dra, dilhad pe boued"

2 Gwerzennoù 1467-1468 – Ti ar Beothuked.

3 Gwerzennoù 1431-1432 – Ti ar Beothuked.

Kerkent e klevis ar gri deus ma c'hamaladed
o laret ambarkin a oa poent din donet
Kerkent e tis er maez oc'h ober ur jestr am boa desket gante
Ha ma mestrez a rae memestra ive [4]

Lodenn 2 : O Sevel al Leurenn ha Komz diwar-benn an Difennoù

Emañ an dud o sevel al leurenn evit ar c'hoari. Lod o stignañ an danvez. Lod all o tougen koad ha barrikennoù.[5] .

KOURIOÙ

Lakaat ur bleiz er pezh ! Spontet e vo an dud !
O welet ul loen gouez, ferv ha kriz ha yud !

AR MESTR

"Ne n'eo ket ur gwir blei" a vo laret dezhe
Met ur seurt merc'hodenn graet gant koad ha danve(z)

---

4 Gwerzennoù 1491-1494 - Ti ar Beothuked.

5 Peurliesañ – ha dalc'hmat marteze – e veze c'hoariet ar pezhioù ermaez. Savet e veze al leurenn-c'hoari – an " teatr " – gant plankennoù renket well-wazh a-hed hag a-dreuz war c'horre treuzier ha barrikennoù ; peurliesañ e-kreiz ul leur-gêr pe un dachenn-foar bennak – ur marc'hallac'h – el lec'h ma veze ar muiañ a-wel, harpet ouzh moger ar vered alies pe ouzh an iliz zoken. Ur c'hoariva bihan hag izeloc'h a veze savet a-wechoù e-kichen an hini bras evit gellout c'hoari ar pennadoù-etre. A bep tu d'al leurenn edo ar "stalafioù", un trepas war gelc'h etrezo ; e lost al leurenn ez oa diri evit ar c'hoarierien da c'hellout mont dindan da c'hortoz o zro da c'hoari, da beurzeskiñ o c'hentel ha glebiañ o gourlañchenn.

KOURIOU

Penaos e ret bremañ 'vit lakaat war al leur
Al loar-gann o parañ ; penaos diskouez he skleur [6] ?

FELISITE

Selaouit ar pezh zo bet embannet er vourc'h !
"La cour fait défense à tous artisans, laboureurs et autres personnes de s'assembler pour représenter des tragédies ou comédies, en français ou en breton, ni d'en représenter soit dans des places publiques, soit dans des maisons, à peine de 50 livres d'amende contre chacun des acteurs et pareille peine contre les ouvriers qui travailleront à dresser le théâtre, et de confiscation de bois au profit des fabriques, des églises, des lieux...." [7]

Pep hini a sikoure sevel ar c'hoariva e doare pe zoare. Ar vunuzerien, ar galvizien, ar varichaled, o labourat un dervezhiad pe zaou, an davarnourien o tegas ar barrikennoù, ar vourc'hizien hag ar gouerien, ar plenk hag ar c'hirri, ar veleien, ar c'hinkladurioù, an noblañsed, an armoù hag an dilhajoù kozh, evit fichañ al leurenn ha gwiskañ ar c'hoarierien. War-lerc'h pep abadenn e veze graet un dro-gest e-touez an dud evit paeañ ar mizoù all hag ar pred kinniget d'an holl gomediañcherien war-lerc'h an devezh kentañ (diwar Fañch an Uhel). Uhel a-walc'h e oa al leurenn, hervez an tresadennoù ha luc'hskeudennoù deuet betek ennomp. Alies e vez gwelet an dud en o sav o sellout ouzh an arvestoù ha goude ma vefe skiñvier dezho da azezañ.

6 Levezonet eo ar pennadoùigoù-mañ gant "Hunvre un nozhvezh hañv" William Shakespeare (Stradford-on-Avon 1564-1616). Er pezh-c'hoari-se, e saozneg "*A Midsummer Night's Dream*", savet war-dro 1595 e vez gwelet penaos e sav ur strollad c'hoariva saoz ur pezh-c'hoari poblek. Ar bleiz a zo unan eus "tudennoù" Buhez Santez Jenovefa dre ma ro ur c'hroc'hen-dañvad da c'holeiñ korf noazh Benoni.

7 Kazetenn Parlamant Breizh – 24 a viz gwengolo 1753 – e Roazhon. Reoliadur o tifenn ouzh an holl artizaned, labourerien hag all displegañ trajediennoù pe gomediennoù...

KOURIOU

Person Plouaret ivez a zifenn ouzh e barrizioniz mont da sellet ouzh an Trajidiennoù. N'o devez ket o fask ! [8]

FELISITE

Petra droug enne a zo bet kavet ?

AR MESTR

Na oufen lavaret : evidon-me a gred
Penaos int, peurvuiañ, c'hoarioù mat meurbet
Da diduiñ ar bobl, hag a vije desket
Enne traoù ar gwellañ a oufer da glevet.

FELISITE

Kazi-holl int tennet eus ar skritur santel
Eus a vuhez ar sent pe istor Breizh-Izel

AR MESTR

Ha me a garfe gwelet, evel en amzer gozh
Tud Breizh-izel troet o fenn, ha deiz ha noz
Gant 'n Pevar mab Emon, hag ar seurt c'hoarioù
E lec'h koll o yec'hed, o nerzh, en davarnoù [9]

"Betek an XIXvet kantved," eme Wennole ar Menn, "eo chomet bev ar c'hoariva-pobl, daoust d'an difennoù. An difenn gentañ a anavezer a zo eus ar bloavezh 1565. Komz a reer enni eus difennoù koshoc'h c'hoazh". Er XVIIvet kantved war-lerc'h misionoù ar Jezuisted e kresk ar brezel graet gant an iliz ouzh ar c'hoariva. Rebech a ra ar stad hag an iliz outañ degas dizurzhioù war e lerc'h. N'eo ket bet heñvel an traoù e pep bro evit doare ; e Bro-Gwened na pa ve ken e veze asantet ar c'hoariva gant lod eus ar veleien.

8 Fañch an Uhel (*Journal de route et Lettres de Mission*).

9 Fañch an Uhel, *Prolog evit Buhez Santès Tryphina, c'hoariet en kêr Montroulez ar 14 hag ar 15 a viz Ebrel 1888*. D'ar 14 a viz Ebrel 1888 e voe digoret gant c'hoarierien Pariz "Comédie Française" c'hoariva nevez Montroulez. Lakaet e voe c'hoari

KOURIOU

Doue na difenn nemet un dra, eo ar pec'hed
Na difenn ket ouzhomp rentañ enor d'ar sent [10]

FELISITE

E-kerzh an dispac'h bras e voe bet nac'het krenn
ouzh tud Sante-Kroe sevel Pastoralenn

Buhez Santez Tryphina e c'hoariva kozh Montroulez gant Strollad Pluzunet, Menguy o vezañ ar mestr anezhañ. Fañch an Uhel a savas er c'heñver-se ur "prolog" nevez hag a zo un diverrañ eus istor ar c'hoariva kozh.

"Aktored a Bariz, tud leun a ouiziegezh
A c'hoario emberr war an teatr nevez
Hogen an teatr-se zo 'vit ar vourc'hizien
Hag ar re binvidig, nann ar re doug chupenn

Mes an Aotro ar mear hag e guzulerien
O deus soñjet ive ennoc'h, oberourien
Ennoc'h artizaned ha tud diwar ar maez
En ur ger an holl dud eus a gêr Montroulez

Hag e klevfet amañ c'hoari en brezhoneg
Ha gant tud eus ar vro pere a oar komz c'hwek
Buhez gaer ur brinsez fur ha karantezus
Tryphina, a zo bet er bed-mañ maleürus. "

10 Stourm a ra ar c'hoarierien ouzh an difennoù. E meur a skrid (prolog pe epilog) e kaver meneg a se. An div werzenn-mañ a zo tennet eus dornskrid Buhez Jakob. Epilog "Buhez Huon a Vourdel" a zo skouerius-kenañ er c'heñver-se :

"Lennet c'hoazh davantaj an holl kazuisted
Hag ar pezh a raport an evanjelisted
Na gavfet ket nebeutoc'h an dra-se a zo sklaer
An difenno a zo e-barzh en pep karter

Fellout a ra lemel goût a ret koulz ha me
Digant ar bobl komun a bep sort liberte
Betek an trajediennoù dimeus ar re santelañ
Dre un aret a zo a heller doutañ

Ma vije ken pressant ar veleien bepred
Da lakat an arejo da dougen o efed

KOURIOU

Traoù a c'hiz kozh larent. 'Vit digas ar Roue
E lec'h ar Republik, hag adsevel ar Fê [11]

AR MESTR

Diaes penn ar person o welet an dud paour
E-kroc'hen 'n Aotrou Doue, gwisket gant dilhad aour

Re bell zo omp ni bet dindan ar c'hazelgê
Gwasket g'ar veleien, mevelien ar Roue

Naon du zo deut d'ar Bobl, kaout boued a c'houlenn
Ha bezañ mestr er gêr ha terriñ he chadenn

Grit lezennoù paotred ha ni a ray hon re
C'hoariet vo pezh, Tri mil non de Die !

(Regiñ a ra ar skritell hag an holl da labourat en ur ganañ.)

Lodenn 3 : Konan o Labourat

Neuze ec'h ejomp d'ar gabanenn miret evit hon ekipaj.
Eno e oa ar bagoù destinet d'ar sovaj.
Neuze e pretantas hon c'habiten ober dimp labourat.
Rak neuze e wele ennomp daou ha tregont a dud kabap.

An Aotrou Keryvon kabiten war al loutard anvet
A oa breur da Germartin an tirant milliget

E kefent da gentañ lezel represantiñ
An instruksiono kaer a reer en trajedi... "

11 Miz an Erc'h (Nivôse) bloavezh VII eus ar Republik e voe savet an difenn-se e parrez Santez-Kroe el lec'h m'oa bet ganet Konan.

Hag e nevoa soñj ar c'hokin da reiñ d'e vreur ar morued
War e gont e-unan hep reiñ dimp netra hep ma voamp oblijet [12].

(Ar vartoloded er bourzh o kanañ.)

Lodenn 4 : Konan Mezv

KERYVON

It deg ac'hanoc'h war ar c'hab da besketa morued
Ha deg all d'ar "C'hransoa [13]" da 'vit an dousenn deleoù a re a goñsekañs
Ar re se a werzhin ervat pa arivin en Frañs.

Ma breur a raio din peadra d'ho pevañ, bara, gwin ha gwin ardant hag ho labour a vo din evit ma faeamant.

---

12 Gwerzennoù 1527-1530/1531-1534

Emaint en em gavet e chafod Sant-Juluan a zo a-dal Belle-Isle hag Enez Groais. Al lestr Loutard a zo e gwir *L'Outarde*, ul lestr a 180 tonnell gant 87 den e-bourzh, hag ar c'habiten anezhañ e oa Yves Le Sommelec.

Ober a ra Konan anezhañ "Breur Kermartin". Emaomp amañ, anat eo, en ur pezh-c'hoari ha n'eo ket ken er vuhez-skrid. Kentelius eo an Avañturio e-keñver ar pesketa morued d'ar mare-se. Ar chafod – e galleg *l'échafaud* – eo al lec'h en douar ma vez divoret ar pesked, sec'het war ar bili pe war goad, lakaet e-touez holen e barrikennoù. Difennet gant kanolioù eo ar chafodoù a-enep an Indianed hag al laeron-vor. Gant bagoùigoù dre lien e vez pesketaet ar morued, tri den e-bourzh.

13 Ar C'hransoa o vezañ "aux Grandes Oies".

N'em vonet gant ho pag e roin deoc'h un tierson [14] gwin ardant.

N'em vonet d'ar c'hransoa. It da vitañ prontamant.

Ezetoc'h e vo deoc'h eget en foñs ar vag.

Evit ne ve deoc'h, en derv, en degas war bezhioù koad

(Diskargañ a reont ar varikennad gwin-ardant hag he lakaat en aod.)

UR MARTOLOD

Evit ho taou ar pezh a geret
Ha lakeet evezh mat ne ve gouvéet
Ha sachit mar gouzoc'h hep ober komplimant
Rak ar pezh a vano a yel'er mor promptamant

(En em lakaat a ra Konan da evañ. En em reiñ a ra da gousket. Erru ar c'habiten.)

KERYVON

Hemañ en neus en em vezvet gant gwin ardant.
Me ya d'e vasakriñ pa n'eo laer ha feneant.

(Reiñ a ra taolioù skourjez da Gonan.)

KERYVON

Partiomp pa geret ;
Benn arc'hoazh ne vo gwelet neb tras eus ar fripon-se.
Hennezh a vo debret gant al loened gouez.

(Mont a reont e-bourzh ar vag.)

---

14 Tierson, e galleg *tierçon*, ur muzul kozh evit an evajoù.

Lodenn 5 : Hunvre Konan

MOUEZH KERMARTIN

Sav bremañ alese !

(Sevel a ra evel en un hunvre. Klask ar vag. Leñvañ. Hirvoudiñ. War benn e zaoulin.)

KONAN

Doue bras immortel c'hwi oar eh on inosant
N'em eus ket kontribuet en laeronsi ar gwin ardant
Gwir eo, evet em eus ha dre ma oan forset
Allaz ! Hag o vou din a vou tout tamallet.

Mez arri eo ar c'houlz hag an eur ma Doue
Ma vo ret perisañ en mesk al loened gouez
Ar c'houlz a soñjen e oa evit ar pesked
E oa ar c'horf maleurus-mañ dediet !

Mes henoazh war a welan e tle beañ devoret
Gant al loened kruel pe gant ar sovajed
O Doue ma c'hrouer ma freservet ho poa
'n un nofraj muioc'h dous evit na vo bremañ

Pelec'h, o gwerc'hez sak, e c'hellin mont bremañ
N'eus forzh en peseurt tu eh in e vo ret perisañ
Mar gan er mor e vin asuremant beuzet
Ha mar balean er c'hoad e vin sur devoret

O Kamaraded infidel posubl e ve koulskoude
E vec'h bet ker lach em andred hirie
An daou a zo koupabl a dlefoa bezañ ma soutenet
Pa ouient ervat na voan ket kiriek

Kaerañ taol a vo hemañ pa glevo Kermartin
Ar c'heloù deus ma maro a ray dezhañ c'hoarzhin
Mes, n'em resolviñ a ran da volonte Doue
Dispozet ac'hanon hervez e volonte.

Ma vo evit e c'hloar kement a arivo

Me a zo rezolvet da soufr n'eus forzh pesort maro
Eh an war benn hent dezhañ, ne sesin o vale
Me ho ped gwerc'hez Vari da heul 'anon ive

(Gwelet hon eus bet Kermartin gant e giez evel en ur wallhunvre o tremen en ur c'hoarzhin war walleur Konan. Lestr, Tasmant, Trouzioù...

En em lakaat a ra da vale en noz. Spontet eo. Klevet a ra youc'hadennoù, blejadennoù arzhed... Daou aneval spouronus daoulagad ruz dezho, o vourikañ [15]. *Eñ a dremen goustad dirazo. Int a ziskrog da sellet outañ ha bec'h adarre. Tremen a ra e-biou dezho. Int i a bella. Klevet mouezhioù. En em gavout a ra dirak ar mor el lec'h m'emañ ar vag... O vont betek enni emañ. Bez' emañ ar c'habiten e-bourzh, prest da dennañ.)*

---

15 "Arri oa tost d'an de pa m'oa ur surpren
Pa apersevis daou loen bras hag afreuz 'en ur bern em c'hichen
O daoulagad a oa ru evel an tan ardant
Hag er momed-se me gred e kollis ma santimant.

An daou loen-se a oa 'n em barat a oa mal ha femelenn
Na rejont neb mouamant 'vit ma gwelet o tremen
Ha biskoazh na hellis goût pe vleidi pe oursed
Pe leopard peotramant loumarined.

Tremen a ris lejaramant ha pront a-biou dehe
Me sonje e oan er momed ma kolljen ma buhe
Un hanter-eur da c'houde e klevis 'vel mouezhioù tud ha na ententen ket
Ar re-se a greden a oa mouezhioù sovajed "

Meskañ a ra Konan en e hunvre, en nozhvezh-se, a bep seurt loened gouez o tont eus e sevenadur a orin hag ivez eus e lennadennoù.

Lodenn 6 : Kermartin o Tennañ war Gonan

ARKOED

O Maleurusañ den a gement zo er bed
Ma avañsez davantaj ec'h ez da veañ fuzuliet
kê hag heul bord an aod
Hag ec'h arivi prest a-walc'h en harv ar C'hrog
Eno emañ batimanchoù ar Roue evit rentiñ justiz.

KONAN

Doue da vezañ meulet
Monet a rin d'ar C'hrog da c'houl bezañ delivret
Deus ar monstr infernal a vank dezhañ ma buhe.
Mes na nevo ket dre ar gras a Doue

(En em lakaat a ra da vale.)

Lodenn 7 : Konan er C'hrog e ti Komiser ar Roue

En em gavout a ra gant un arme, bannieloù bras ganto, soudarded, ofiserien...Taboulinoù.

SOUDARD

Aretit ! Piv out ha petra fell dit-te ?

KONAN

O klask ar c'homandant evit goulenn justis
Me zo eus ar Frañs ha me bet abandonet

SOUDARD

Antreet hag hen c'havet aze
Ha kontet dezhañ an toner hag ho pitie

(Mont a ra e-barzh ur deltenn. Emañ an ofiser gant Indianezed.)

KOMANDANT

Ma bugel, petra zo arivet ?

(Kemer a ra e zorn hag ober dezhañ azezañ.)

KOMANDANT

Ma bugel kaoze bremañ
Ha na gemer ket a aon, kaoze ardiamant
Me zo un den humen ha nompaz un tirant.

KONAN

Me zo ur mizirab mar zou biskoazh
Me zo siwazh din eus a dud ar Sovaj
Hag hon deus graet nofraj daou viz zo tremenet
Hag ec'h on a c'houdevez kruelamant maltretet
Abalamour ma taolis kiez Kermartin er mor da veuziñ
A c'houdevez n'a n'eus ket gallet ma anduriñ

KOMANDANT

Sufit eo ma bugel, ar maro en neus meritet
Ha pa nije graet neb fallagriezh nemet se
E soufje ar marv dre ordronañs ar Roue
Laret mat a rez e oas ur mizerab
Eh out en gras Doue pa 'peus ket gallet achap
Gant petra ez 'peus bevet ?

KONAN

Daou de ha diou nozvezh n'am eus na debret nag evet.

(Raktal e troc'h dezhañ un tamm bara gwenn fresk hag ur pezh kig warnañ ; hag ur galopinad gwin da evañ.)

KOMANDANT

Me a yelo warc'hoazh da welet Kermartin
Me gaozeo outañ evel ouzh ur c'hokin.

Me ajiso vis a vis dezhañ vel m'en neus meritet
'benn arc'hoazh d'ar c'houlz-mañ me lar e vo krouget !
Partiet ma den ker arabat eo deoc'h dale
Rak an noz arivo, leket evezh en se
Chetu c'hwi div noz zo dre gras Doue preservet
Ha fenoz marteze n'em woelfec'h devoret !

(Daoulinañ a ra Konan ha pokat ouzh mantell ar c'homandant. An arme en em renk da vont en hent.)

Lodenn 8 : Konan dirak Kermartin

Konan oc'h en em gavout dirak bag Kermartin/ Kermartin ha Keryvon hag o martoleded o labourat war ar morued.

KONAN

Viv' le Roi !

ARKOED

Avance mon cher ami !

KONAN

Vive le Roi ! Dal, kiez du chetu aze ul lizher.
A-benn arc'hoazh d'ar c'houlz-mañ e vi savet en aer.
Kaoz out da galz a dud da vezañ diskennet war draoñ.
Ha te a vo forset da bignal en neñvoù.
Bonheur a souetan deoc'h holl gamaraded
Me ya d'ur plas all 'vit da wazh na yan ket.

KERMARTIN

Chomit ganin Gwengamp ha lest kement-se
Ha me ray diouzhtu ma po un habit nevez.

KONAN

Me zo den libr bremañ dre ar gras a Doue
Ha c'hwi kamaraded arc'hoazh a vo ivez.

Lodenn 9 : Kermartin Barnet d'ar Marv

Trouz kleier, trompilhoù, taboulinoù. Arme ar Roue oc'h en em gavout. En em renkañ war al leurenn.

KOMISER

Pelec'h emañ hoc'h ekipaj
An dud a oa manet goude koll ar sovaj

KERMARTIN

Komiser jenerus emaint tout amañ
Ne welan ne vankje den pa ne arif Gwengamp

KOMISER

Perez Vahe hag Ar Briker bremañ ma respontet.
Goulenn a ran ha c'hwi a nevoa toullet an tierson
gwin ardant er c'hransoa.
Laret en gwirionez mar boa c'hwi a oa

MAHE, BRIKER

Ya, nin hon daou a nevoa toullet.
Hag a oa da Gwengamp e oa bet tamallet.

KOMISER

Ha c'hwi aotrou Boloc'h penaos ha poa bet an ifronteri
Goude m'ho poa batonet Gwengamp e teujoc'h d'e abandoniñ
N'en dezert ken afreuz en pouar ar sovajed hag a loened gouez
ignorin a rec'h ordronañs ar Roue ?

Goud a ouzoc'h eo laret barzh ar ordronansoù
An hini a abandono un den un nozvezh er maez a verit ar marv
Hag e oac'h anbarket tout ha lezet Konan er c'hoad
Bremañ e welan e oc'h kazi tout koupab.
Diganeoc'h Jakez Arkoed e c'houlennan ivez
Pa baresas Gwengamp ha retorn ac'hane
Hag eñ eo gwir e kargas Kermartin e fuzul en diou gartouchenn
Da fuzuliñ Gwengamp mar deuje 'vit antren.

ARKOED

Ya, en asurañs me lar gwirionez
Ha kement a zo ac'hanomp a doueo ivez
Hag ouzhpenn komiser gant gwirionez e lerin
Abaoe ma taolas e-giez du er mor ne hell ket e anduriñ
E giez du hag eñ a zo kaoz d'hon malheur ha d'hon soufrañs
Predestinet oa din pa partijomp a Frañs.

KOMISER

Eh bien Gwengamp pet deus ar gourtizaned
E teus c'hoant bremañ a ve puniset ?
Rak mar be ekzerset d'ar just ha fidel a lezennoù
E verit ar Boloc'h ha Kermartin ar marv.

(Staget int o-daou ouzh ar groug. Taboulinadeg. Konan en em strink war benn e zaoulin.)

KONAN

Na day den d'ar marv mar be graet evel ma laran
Prosternet d'an daoulin dirazoc'h komiser evite
Pardonet anê Aotroù ha me a ray ive
Na n'eus arivet neb poan ganin dre ar gras a Doue
Na ne desiran ket ec'h arife mui gante.
Me a zo un den frajil ha re bront em spered
Kontribuet em eus er poanoù am eus soufret
Mar n'eus klasket Kermartin sujed d'am punisañ
Me moa an dizoblijet ma unan da gentañ
Me moa taolet da gentañ e giez du da veuziñ

Me bardon anê tout gant ar memes kalon
Evel ma esperan un de kavet pardon
Dre ho kraz komiser pardonet dê o frajilite
Ar vañjañs na ne dleet nemet d'an Aotroù Doue

KOMISER

Me wel den yaouank e teus ur galon siñser
Mez evit Kermartin a zo ur c'hriminel
Pa rez gras dezhañ me a raio ivez
Mez dre ma otorite e ran komandamant
Ma nevo d'en em retira a diraon promptamant
Ha c'hoazh e ran dre urzh ar roue difenn ouzh Kermartin
Ma nevo birviken war vor da gomandiñ
Nag en servij ar marc'hadour nag en servij ar Roue
Dre anv Loeiz c'hwezek dindan boan e vuhe.

(Dic'hradiñ anezho o-daou a ra hag o c'has kuit diouzh al lestr.)

Ha c'hwi martoloded diwar ar Sovaj
Deuit gant ur vag d'ar C'hrog da vit hoc'h etap arc'hoazh
Gwengamp, am eus plaset war ar C'honkord, a zo yaouank ha kapab
A c'honeo arc'hant hag a vo bevet mat
It pep hini d'e bost me ya da bartiañ bremañ
Adieu dac'h aotrone ma ya da bartiañ.

Lodenn 10 : Ar Vag o Vont Kuit

Ar vartoloded a ya er vag da lakaat da lien tra ma ya an arme kuit. Kan ar vartoloded o kuitaat. Trouz arme o pellaat. Konan o kanañ. Ar vag o vrañsigellat. Kermartin ha Keryvon en ur varrikenn e-kreiz ar mor bras.

Arvest IV
Jan Konan e Brest

Lodenn 1 : Konan o Skrivañ

KONAN

Me bartias neuze da ga'et tud ma bag
Evit ambarkiñ da besketa 'vel ma mije koaniet
Rak n'am boamp neb repoz pas seulamant un eurvezh
Ha dek daouzek lev a rankemp mont er maez

Ne voa forzh pe sklêr pe deñval a vije an amzer
E rankemp partiañ honnezh a oa hon micher
Un nozvezh e voamp aet da Velill ha Groe da besketa [1]
M'am boamp karget hon bag ha prest da bartiañ

Ma savas un tempest a oa epouantab
Ken na oamp e neb giz evit gouarn hon bag

An tôlioù mor a gouezhe warnomp hag hon epouvante

Ma kriemp tout ec'h aemp da goll hon buhe
Teuler a rejomp hon morued evit teurel dour eus ar vag.

Hag en noazh 'vel ma dorn e oamp en em lakaet [2]

---

1 Velill ha Groe : Belle-Isle ha Groais.

2 Gwerz. 1915-1928 an dornskrid. Un tañva eus buhez kalet ar besketaerien e-kreiz ar gwall-amzer. Alies e vez Konan en argoll. Gwelet a ra tud o veuziñ ;

Lodenn 2 : Digoradur ar Pezh C'hoari

AR MESTR

Kompagnonez kristen tud fur hag enorap
Kemeret ho plaso ha chelaouet ervat
Ar vuhe trist meurbed a Santez Jenovefa
E hon intansion da diskleriañ amañ

Ha mar bec'h atantif d'ober atansion
Ken ma vou noz fete nin doucho ho kalon
Mar plij gant an Doue hag ar spered santel
Reiñ ar gras da bep den da diskleir e gentel

Bremañ en akt kentañ e welfet oc'h antren
Ar priñs hag ar briñsez daou den fur ha kristen
O rentiñ gras da Doue deus ar gras o deus bet
O vezañ bet ur verc'h ravisant ha parfet

Ar gaerañ krouadur formet gant an natur
Devot ha charitabl, chast, santel ha fur

"Benn un eur da c'houde hon mestr-bag a sklasas
Ha kerkent un taol-mor en enlevas
Se oa bet sansib dimp hon daou pa en gweljomp periset.
Gouelañ a raemp gant true na oa ket hep sujet."

Diskrivañ a ra an doare pesketa d'ar c'houlz-se hag ivez krizder ar vistri e-keñver ar voraerien :

"Ambarkiñ a rejont ganimp 'vit hon c'has d'an Aotrou Collet
Mes pa arijfomp eno ne oamp ket en un eured
Hennezh a deuas gant ur foet ler 'vel ur c'hi arajet
'N em laret dimp daou fripon, chomet e oac'h da gousket !".

A-berzh ar gwir Doue evel predestinet
Da vezañ an eksempl deus ar basianted... [3]

---

3 Prolog Santez Jenovefa "Penitantez deus a Vraban laqad en bresonec gant Conan". Setu amañ penaos hervez Trollope e "*A Summer e Brittany*" (1840) e krog ar c'hoari : "Ha ni klevet neuze notennoù skiltr ur binioù – benveg ar vro – o tont eus a vali a zegas d'al leur. Hag ar biniaouer o tont war wel, tud war e lerc'h o tougen bannieloù an iliz. A-dreñv ar re-mañ ar c'hoarierien gwisket en o dilhad-c'hoariva o vale en un doare meurdezus. Ur wech pignet war al leurenn e rejont teir zro war-lerc'h ar biniaouer en ur saludiñ an arvestourien en ur soublañ o fenn... Ha kuit a-dreñv lien ar c'hoarilec'h.

Kroget e voe an abadenn gant ur c'hoarier o tisplegañ un hir a brezegenn. Lennet e voe a vouezh uhel, gant kalz jestroù ha fiñvadennoù dalc'hmat ar memes re. Lavaret a reas un nebeud gwerzennoù er c'horn a-raok el lec'h ma oa, mont neuze er c'hreiz a-raok ha dibunañ un toullad gwerzennoù all, mont er c'horn da lavaret ur guchenn all, dont er c'hreiz adarre hag evel-se ken e oa echu e gaoz gantañ..."

"Er c'hoariva kozh," eme Wenole ar Menn, "e anavez an arvestourien an istor int deuet da sellet outañ. Ouzhpenn-se e vez displeget dezho dre ar munud ar pezh a c'hoarvezo. Setu ma vez ur rakger e penn kentañ an abadenn, hag alies ivez unan all a-raok pep arvest. Hag ur ger hir all – an epilog – da echuiñ, da skouer :

"Me ho klev o laret ariv eo an impilog...
Gant ur paour kaezh eo digoueet ar sort
Pehini a zo un den hag a zo inkapab
Da barlant a feson dirak tud enorap
Koulskoude dre asurañs hon deus lec'h serten
Da dont da houl iskus evit an akteurien
Evidomp ma unan e c'houlennan da gentañ
Rak dimeus an anezhe holl ec'h on an ignoranto
Anzav a rin genoc'h holl ez eo gwri a leret
C'hwi a zo tud habil hag a zo parfet
Penaos ez omp inkapab ha memes hep studi
En difot a vout bet eveldoc'h e-barzh an Akademi."

Lodenn 3 : An Distro eus an Douar Nevez

Emañ Konan gozh o labourat ouzh ar stern. Dont a ra war wel ofiser ar vag en e gichen.

KONAN

Ma laras an ofiser.

OFISER

Joa a ra din ma zud ker ho kwelet
Arc'hoazh e partifomp karget hon deus ar vag vras a vorued
Hag an teir all a vo karget bremañ
Marteze eo jenet hon tud pa n'hon gwelont o retorn
Rak souden e veomp surprenet er vro-mañ gant ar skorn
Chetu tremenet Gouel Mikel ; poent eo dimp ober dilijañs.

KONAN

Ma lerjomp dimp e voa pemzek de abaoe n'o defoa gwelet morued
Hag e voant en danjer gant ar balamed.

(Klevet vez an Te Deum.)

KONAN

Tremen p'arzeg mil a vorued ha div varikenn eoul a arejomb dê
Hag eizh de 'rôk gouel an Holl Sent e partijomp ive [4]
Kemer a rejomp hon roud evit donet en Frañs
Nemet ma rankjemp monet da Varseilh en Provañs
A ruilh a c'hellemp laret e teujomp deus an Douar Neve

4 Kuitaat a reont an Douar Nevez a-raok ma teu ar skorn d'o fakañ :
"Darbet e oa dimp na vijemp ket sortizet
Rak ar skorn an nevoa ur c'hoant vras e vijemp bet chomet".

En Frañs en seitek noz ha seitek de
Tremenet e moamp detroit ar Gilbatar gwelet a ramp Monserad. [5]

OFISER

A belec'h e tet c'hwi na pelec'h ec'h et evelse ? [6]

KONAN

Da Varseilh da werzhañ hon morued.

OFISER

Distroit da Vrest, eno e vint gwerzhet
Viret a vord deut en dro promptamant
Ezhomm a zo tud, ar roue a gomand.

KONAN

Ur martolod kozh hon c'honduas e Brest dirak ar c'hastell
Eno e weljomp e voa mansion a vrezel.

---

5 Montserrat o vezañ ur manati damdost da gêr-Barselon.

6 "Tremenet em moamp detroed ar Gibatar gwelet a raemp Monserad
Pa weljomp o tont entrene dimp ur fregadenn armet mat
Hag a grias dimp a belec'h e tet c'hwi na pelec'h ec'h et evelse
Hag e respontjomp dezhe e teuemp deus an Douar Neve. "

Lodenn 4 : Konan oc'h erruout e Brest.

Trouz an taboulinoù war ar porzh, buhez. Ar c'haleourien o labourat. Diskenn a ra ar vartoloded diwar ar C'honkord. Degemeret int gant Komiser ar Roue.

KABITEN

Chetu amañ ma zud, ma holl vartoloded
Nemet 'meus daou den da deklariñ ha n'int ket eus ma re
Hemañ a zo soudard, egile n'on ket petra eh e ;
Ar soudard a zo deus a dud ar Sovaj
Un vatimant a Bempoull hag en neus graet noufraj
Hag e voa digaset din dre urzh ar c'homandant

Dre ma oa den a feson den kapab ha yaouank
A nevoa bet permision digant e gabiten da vont d'an Douar Neve
Graet en deus e dever ha den onest ec'h e
Ha chetu amañ n'ho presañs komiser
Dre ma 'c'h e soudard provinsial e vank dezhañ mont d'ar gêr.

KOMISER

Pelec'h emañ ar bermision ho poa bet da ambarkiñ ?

KONAN

Emañ en foñs ar mor ha ma holl dilhad a zo ive
Hag ur gras eo din bezañ bet ma buhe.
Rak holl dud ar bed hag e vijent eno tout en em gavet
Ha daoust d'o holl grandeur na dije ket ma frezervet
Da Doue holl buisant e rentan gras ha d'ar Werc'hez Vari
Dispozet ac'hanon Aotrou Komiser hervez ho fantazi
Me dec'has deus an noufraj, en noazh vel ma welet
N'em boa netra d'am gollo nemet ma roched
An tammoù dilhad-mañ a zo bremañ e mil druilhoù
Am boa bet en C'hanada, ya, en aluzon

KOMISER

It diouzhtu d'ar vagazin, dalit ur bilhed
Ha penn ha krec'h ha troad e ve'et eno gwisket
Ha goude d'ar c'haïen [7] asamblez gant ar re all ec'h eet
Mui a ezhomm a zo a verdeidi evit a soudarded
Tostaet ho ten all a leret a zo c'hoazh observation
Vit ma vo gwelet petra zo kistion.

KABITEN

Chetu amañ komiser interojit-eñ
rak ni n'en c'houlomp ken, skuizh a-walc'h omp gantañ
rak ar maleurioù a zo bet arivet
eo d'ar mizerab-se eo bet atribuet

KOMISER

Piv a reet ac'hanout na pelec'h e sonjez mont bremañ
An dud-mañ war a leront n'ez goulennont ken en neb feson
Ha 'm eus c'hoant ivez da laret ec'h out ur fripon.
Lar eta ha respont piv a reer ac'hanout
Penaos ne liri gir respont eta liv ar groug !

(Lakaat a reont dezhañ ar starderez-meudoù d'e voureviañ.)

CHAFOTEG

Iwan ar Chafoteg divez a Landreger
Ganet en Boloi aotrou ar c'homiser

KOMISER

Kasit-eñ raktal d'an toull-bac'h

(An archerien en c'has d'ar galeoù.)

---

7 Ar c'haïen, e galleg La Cayenne. Ur c'hazern bras eo e-barzh ar porzhioù-brezel bras el lec'h ma vez degemeret ar vartoloded galvet d'ober o amzer da c'hortoz o c'has tu-mañ tu-hont.

Lodenn 5 : En Ostaleri e Brest

En ostaleri war ar Porzh. Gwin, butun, martoloded, merc'hed, sonerezh, dañs, emgann... Emañ Konan o skrivañ ul lizher d'e dud.

Ma sat a ma mam ger a ma breur ma soued dech iehed[8]
me sous dre gras doue en brest disanbarqued
jach a gallard a dispos a drugare ma Doué
hac etesiran cleved evech o try quer jacha ma honmé

songal a ran ma sut quer evoach bed desoled
pa glefchoch ar heolu evoa ar sovag a bempoul periset
hac ecredech eb mar evoan yve beued
mes dre gals a boan ehon bed nem sovetaed

ma oufen birfiquen jspliquan na marquan voar baper
ar soufransou a nehamand hac eur hen bras miser
memes ma confen da dud ar bed ar pes a meus gueled
lared a raend tout na ne se biscoas gand den hoarvesed

Pa non arived en brest o deus nem apreset
dam guisquin en neve toud eun drue a voa ma gueled

na gontan netra dach deus ar pes a sous arived
ra goud on ma sad quer na garech qued cleved
hac o pedan ma sad ha ma mam humplan ma he posub din
dalumin dousec cantoul holo dirac ar Voerhes Vary

Ouspen o pedan ma sat da vond da gaed ma habiten
ha pedet a nean dam sicour da dremen
deus an narmamand ma hon bed areted
rac ambarquin a vou red din man ne ven sicoured

8 Dalc'het eo al lizher-mañ e skritur Konan.

a pedet an autro person da ober ma iscugou
rac me voar emeus manqued a resped dam chefou
dre ma nem angagis eb goulen o honge
a mond greoscieramand dan douar nevé

(E-keit-se emañ ar vartoloded hag ar merc'hed o kanañ laouen. Bez' emañ Kermartin o c'hoari kartoù.)

KERMARTIN

Eh bien, eta, mestr Frañsez, deut ar c'hartoù amañ
Troc'homp hon daou, da c'hoût piou ra an dorn kentañ
Ur filouter a gredan ne oc'h ken
Pe ur fripon 'm'eus aon, a vesk ar sorserien

SERJANT

Forzh, Forzh, d'ar justis eus ar gêr

KERMARTIN

Dalit, kokin, bountit ho fri em revr
Da c'hortoz ar justiz da dont d'ho asistañ [9]

(Emgann vras a sav diwar ar c'hoari-se.)

9 Diviz tennet eus Buhez Louis Eunius. Tennañ a ra kalz Kermartin Konan da Louis Eunius. Moarvat en deus an dudenn vrudet-se a oa bet skrivet e vuhez gant Konan end-eeun en sikouret da stummañ tudenn Kermartin.

"Louis Unius yaouanc a zo bet libertin
Voler ac afronter, ac eun ivrogner gouin..."

(Kentañ prolog da "*Buez Louis Unius. Digentil a pec'her bras*".

Lodenn 6 : Konan Kamm Ki pa Gar

War ar Porzh, an dud o labourat, kalfatourien o lakaat stoup en ur ganañ. An eur eo da echuiñ ; diskregiñ ha debriñ o lein a reont. Ul lizher a zegaser da Gonan.

KONAN *(o lenn.)*

M'ho peus ar malheur d'en em ambarkiñ
Ha pa vijec'h êt deg mil lev e vijec'h digaset
Hag en em arivout e vijec'h puniset
Rak ar c'hapiten dirazon e neus touet se
Dre m'hoc'h eus ambarket hep goulenn ho koñje
Ma ambarkjec'h davañtaj n'ho pije gras ebet
'Vel deserter fujitiv e vijec'h puniset [10]

ARKOED

Nec'hamant ac'h eus mar 'peus bet biskoazh
Rak definet out da ambarkiñ war ur vatimant vras
"An Daou Vreur" eo anvet hanter kant pezh kanon warni

KONAN

Ma laran na ambarkin ket
e vo kroget em c'holier hag e vin treinet
Ha c'hoazh e vin puniset dre rigueur al lezenn
Deus an ambaras-mañ n'hellin ket en em denn'.

---

10 Respont ar Person d'e lizher eo.

"Un nebeud da c'houde e resevis respont deus ma lizher
Dre behini e welen ne oa ket c'hoazh a fin d'am mizer
Ar person memes en nevoa skrivet din..."

"Skrivet en nevoa da Bariz a lere ar person
Evit goût penaos e vije kistion
Hag a lere mar ambarkjen davantaj n'am bije gras ebet..."

EMBANNER

Warc'hoazh ec'h embarfet war An Daou Vreur da vont d'an Enezi !

KONAN

Me lar mon cher lecteur e c'hwezhen gant eston.

Bras e oa va nec'hamant ha n'eo ket hep rezon

EMBANNER

Warc'hoazh ec'h embarfet war An Daou Vreur da vont d'an Enezi !

(Konan a ra a-wel d'an holl ha war an ton bras ul lamm-galon. Sebezet-mik an holl.) [11]

ARKOED

Du-mañ a zo un den o vervel !

(Seurezed o tremen, e gas a reont d'an ospital.)

---

11 Setu penaos eo tremenet an traoù hervez Konan :

"Ma teuas da soñj din d'en em ober klañv fall
Evit dre ar voyen-se monet d'an ospital
Mont a ris d'am labour ma chomis betek kreiste
Neuze avat ec'h is klañv fall war ma gwele
War dro ur peder eur ec'h antreas ur mevel
Hag e redas pront da laret : "Du-mañ zo un den o vervel"
Dont a reas daou vedisin ha daou gomiser
Da welet ac'hanon oc'h ober sin da vervel
Na leren gir na boujañ na penn na troad
Evit kement a raent tout ouzh ma zastornat
Digaset e voe ur gador, kaset e oen d'an ospital
Hag an holl a grede e oan klañv ha klañv-fall
Beilhet e oan en noz-se gant leanezed
Hag evel ma oa de ec'h arivas ur beleg..."

Amañ er pezh hon eus en lakaet d'ober ar c'hoari klañv war ar porzh, o tiskouez an implij a c'helle ober Konan eus arz ar c'hoariva evit kontañ gevier.

Lodenn 7 : Konan en Ospital

Konan en ospital St-Louis e Brest, seurezed war e dro. Gwall-glañv eo da welet. Er maez emaer prest da loc'hañ gant al lestr bras. Taboulinoù.

AR C'HABITEN

Ambarkit ! War An Daou Vreur da vont d'an inizi !

(Kanaouenn a vor da loc'hañ. Ar vag o pellaat. Konan a sell a bell...)

LEANEZ (TEODOZIA)

An Daou Vreur a zo partiet. [12]

KONAN

Neuze eo poent din gwellaat.

TEODOZIA

Degasit boued dezhañ.

(Ar seurezed a zegas ur pezh mell friko dezhañ. Digor ha yac'h eo e galon. Laouen ar seurezed ouzh e welet o wellaat. Konan a sav diouzh e wele yac'h ha dibistig. Bodet int en-dro dezhañ.)

---

12 Teodozia eo al leanez skrapet diwar ar c'houent gant Loeiz Eunius. Setu amañ penaos eo tremenet an traoù hervez Konan :

"Reiñ a ris da c'houût prest em moa goud da debriñ
Ha gant kalz a bres e oa digaset din
Neuze e wellaen bep eur ha bep momed
Hag ul leanez yaouank a oa eno hag em c'hare parfet

Ne vanke netra din pa gomansis debriñ
Kement sort mat a oa a degase al leanez din
Me gonte kaer dezhi ha krediñ a rê parfet
Mes souden e partiis ha poent a oa din monet. "

KONAN

Deo Gratias !
Bonjour ma c'heniterv, Doue d'ho mentenoù,
Bepred leun a bitie hag a devosionoù.

TEODOZIA

Abaoe ma voamp bihan en em garemp parfet
Ha keit ha ma vin bev e vo kontinuet.

KONAN

... met an Ursulined
Ne c'houlennont jamez konversion ar bed
Se ra din ma c'heniterv ka'et kalz a regred
Ouzh ma be'an privet bemdez eus ho kwelet

TEODOZIA

Gwir eo ma c'henderv na hellomp ket ajisañ libramant
An eil sex gant egile, rak an urzh a gomand
Deomp eta ma c'henderv er jardin da bourmen un nebeud. [13]

(Diskenn a reont diwar an pondalez da vont war ar porzh .)

KONAN

Santez Jenovefa, Santez Trifina

(D'al leanez.)

Dre urzh Parlamant Breizh emañ ar Rouanez o vont da vervel

TEODOZIA

Rouanez Breizh

KONAN

Trifina, gwreg ar Roue Arzhur. Noz-deiz emañ an embanner o vale... gwisket e du penn-da-benn dre urzh ar Parlamant...
Sebezet eo an holl ma lavaront an eil d'egile :

13 Tennet eus Buhez Louis Eunius.

UL LEANEZ ALL

Bremañ e lazher ar rouanezed evel ar merc'hed all ;
petra deuio ar bed da vezañ ?

KONAN

Mont a reer d'ar prizon, da gerc'hat Trifina
Deut eo dirak an holl gant he dilhad bravañ
Her c'haser d'ar chafod ; hag eno, daoulinet
E c'houlenn gant daeloù, pardon ouzh he fried.

(Lakaet en deus Konan al leanez d'ober perzh Trifina. Arkoed a gemer stoup d'en em wiskañ e maouez. Ar maen da stagañ ar bagoù pe ur varrikenn a dalvezo da zibennañ anezhi. Ar galfatourien all, en o dilhad labour, a gemer perzh ivez gant o binviji.)

ARKOED

Gwerc'hez Mamm da Zoue grit ma'z in ganeoc'h da Balez an Drinded. Kenavo eta d'ar bed, d'am holl vignoned... Ho pet sonj ac'hanon, c'hwi dreist pep tra merc'hed. Me a bardon d'an holl, adeo deoc'h Arzhur. Pardonit Trifina, atao ho paradur

SOUDARD 1

Me a zo ken trist o klevet ar wreg-mañ
N'em eus ket ar galon d'he skeiñ

(Reiñ a ra ar vouc'hal d'ar soudard all.)

SOUDARD 2

Pa'z eo komandandet deomp ober fin anezhi.
Greomp hen buan afo, hep chom da druezi

SOUDARD 1

Setu da hach amañ, p'az out ken kounnaret
Dibenn-hi da unan, me n'he dibennin ket

SOUDARD 2

Terubl eo, a nevez zo, ez out deut tener-glizh
Bet 'zo dit un amzer e oaz un den gardis
Pa zistripez da vat gwragez ha bugale

SOUDARD 1

Mez e bro an Turked, ma den, e oamp neuze

TRIFINA

En an' Doue ma zud n'en em skandalit ket,
Ma dilivirit a boan, sevenit an aret !

(Sevel ar vouc'hal a ra ar soudarded, Trouz trompilhoù. Erru an emgroez tud. Konan e dilhad mab Trifina o tont gant ar roue Arzhur.)

KONAN

Chomit kamaraded ! Na dit ket re vuan

ARZHUR

Gant pe wir krouadur e rez te kement-mañ ?

KONAN

Ho mab hag hec'h hini a gomz ouzhoc'h amañ.

TRIFINA

Ur mab din, ma Doue !

KONAN

An dud fallakr d'o zro a ranko damantiñ.

TRIFINA

Na kaer eo ma bugel
Ma mab eo, ma Doue, ma mab a vennigan

KERVOURA

Ur marmouz evelse hag ur c'hozh mic'hiek
En defe hardizded dirazon da brezeg.
Hemañ zo ur mab gast, n'en deo ket eus ar vro.

KONAN

Ma mamm n'eo ket ur c'hast

KERVOURA

Hag e rofac'h Arzur, kurun ar Vretoned
Da vab ur ribaodez, pe da un divroet
Dal furlukin ganet, da gentañ ur skouarnad
Ha ma grognez ouzhin m'ez tesko gant ma zroad.

KONAN

Forzh din ! Forzh d'al lezenn ! ha d'an dud a justis. [14]

ARZHUR

Doue a varno !

(Emgann.)

KONAN

Din-me Renod, Alard, Gwichard, Richard
Ar pevar mab Emon

(Deredek a reont o fevar, evel mousketerien.)

RENOD

Penaos ni a zo tud eus an noplañ ligne
a gement zo en Frañs, an holl dud a oar se.

ALARD

Hag eo ret deomp bremañ bevañ 'barzh en ur c'hoad
evel loened gouez, rak aon demeus hon tad

GWICHARD

Setu ken du ha glaou hor c'hig hag hor c'hroc'hen
Gant an nerzh eus an heol ha gant ar yenienn

14 Tennet eo an divizoù-mañ eus "*Buhez Santez Trifina hag ar Roue Arzhur*".

RICHARD

Breinet hon holl dilhad, merglet hon holl armoù
Evel loened gouez, leun a vlev hor c'horfoù [15]

KERVOURA

Din-me Astaroth ha Berith, mevelien Satan
Ha Dizemperañs merc'h henañ Belzebuth. [16]

(Deredek a ra an diaouloù – kalfatourien anezho ivez gant o dilhad ha binviji-labour. Sklêrijenn vras. Enni e weler Jenovefa a Vraban. En he c'hichen un ael o tougen ur groaz. En tu all un heizez. Dindani he mab Benoni, war gein ur bleiz [17].)

JENOVEFA

Me a zo ur wreg paour a Vraban genidik
Hag em boa eureudet d'un aotrou pinvidik

GOLLO

Siwazh Aotrou, dallet on bet gant ur c'hoant direizh
Ho pried a zo fur ha glan evel un aêl... me fall 'vel an diaoul [18]

(Kerkent e krog an emgann etre an daou rumm. Ken na vez lazhet Kervoura.)

KERVOURA

Achu eo ma buhe ; pred eo din finisa
Gwalleur ! Gwalleur warnon-me eo ar falla den
a zo hag a zo bet war an douar o ren

---

15 Tennet eus "*Buhez ar Pevar Mab Hemon*".

16 Astaroth ha Berith eo diaouled Santez Trifina, Dizemperañs o vezañ kavet e *Pasion ha Resurektion Jesus Krist* (XVIvet kantved).

17 Skeudenn savet diwar unan eus an tresadennoù graet gant Konan e dornskrid Santez Jenovefa, o tiskouez en doa mennozhioù evit al labour-leurenn.

18 Tennet eus Buhez Santez Jenovefa.

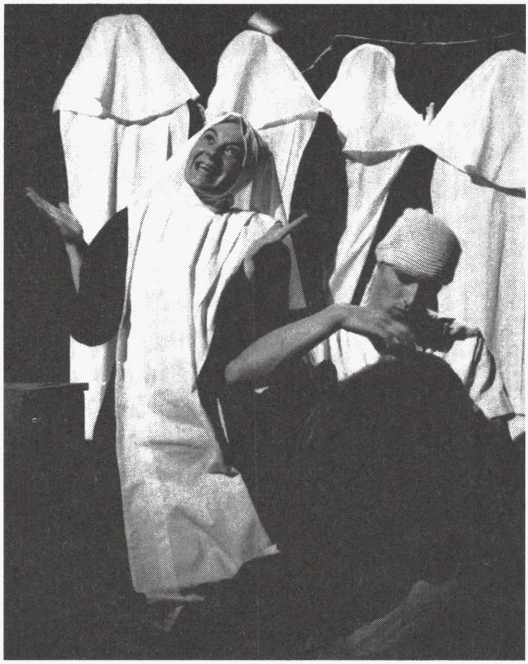
Trifina ma c'hoar gaezh pardon a c'houlennan
Te a chomo en buhez ha me a varv amañ [19]

(Konan ouzh e beurlazhañ.)

KONAN

A ! Echu bremañ – Scène tout [20] !

(En em lakaat a ra an holl da zañsal war al leur.)

19 Tennet eus Buhez Santez Trifina.

20 Scène-tout : un doare "charivari" eo, evel e misterioù ar Grennamzer p'en em gav an holl c'hoarierien d'ober un dro-zañs etre daou arvest. Setu amañ ar pezh a skriv Trollope e 1840 : "Bep tro ma veze echu ul lodenn e teue ur c'hozhiad war al leurenn hag e lavare : 'Allons, scène !'. Kerkent e teue ar gomediañcherien dorn-ha-dorn, mesk-ha-mesk, d'ober un dañs-tro, heuliet gant ur violoñs fall, un daboulin, ur binioù, ur vombard…"

Arvest V
Konan o vont d'ar brezel

Lodenn 1 : En Abati Beauport

Konan o labourat.

KONAN

C'hwec'h vloaz e voan bet en abati Bopor
En mesk tud savant politik in inor
Ha goude ma voan arif deus an Douar Neve
E retornis adarre davete [1]

Mez ar revolusion a grogas da eklatiñ
Ha dre e chenchamant a lezenn a deuas d'hon zroubliñ
Ur relijius ansien ha me o vonet er jardin d'en em rekreiñ
Ha me a voa chomet war lerc'h evit konsiderin

---

1 Kuitaet Brest gantañ e teuas en dro da Wengamp dre Gwipavaz, Montroulez.

"Hag en de war lerc'h d'ar gêr a Wengamp
Neuze e oan erru em c'hontatamant
N'em arivout ec'h is d'ar porched d'alumiñ ur gantoul
Ha da rentiñ ma omaj d'an Itron Vari Wir Sikour."

Renket e gudenn gant e gabiten "ne sonjen netra ken nemet soñjal e voa poent din akomplisañ ar veuioù am moa graet da Doue ha d'ar Werc'hez Vari". Ha da Abati Beauport da labourat adarre, e-pad pevar bloaz azalek nevez-amzer 1788 betek nevez-hañv 1792.

MANAC'H

Petra a gonsideret ?
Rak ar pezh a zo amañ na nend e nemet brumenn ha moged
Hag a dremeno prest rak koler Doue
A zo deja lañset prest da gouezhañ warne
Eh eomp da welet ur revolusion
Hag a dôlo ar roue diwar e dron

KONAN

O Doue, Aotrou ma estonin a ret
Poan am eus o krediñ ar pezh hoc'h eus laret

MANAC'H

Me welo ha me kozh ur veaj ar plas-mañ
Na vano ket ur mên memes an disterañ
An urzh a saserdoz a oa abaoe pell amzer respetet
Hag hep dale a vezomp ar muiañ meprizet
Chaseet e vezomp divez hon c'houenchoù
ha kazet gant an dud mui evit ar maro
Azeomp amañ ha me a ray deoc'h gwelet
Dre ar skriturioù ansien graet gant ar profeted
lennet c'hwi ma kredet ar profed Daniel a oa er c'haptivite
Ar vizionoù a oa bet revelet dezhañ gant an Aotrou Doue.

(Lenn a ra Konan.)

KONAN

Me a vo ar miziraplañ, me vo c'hoazh maleurus
Dre ma n'on ket er mêz a servij ar roue
Ar c'hentañ a yelo en hent a vo me
Gwelet a ran amañ war a lâr ar profed
E vo diskaret an templ an ôterioù profanet
hag an eil nasion eta a dle en em sevel a-enep egile
hag ur roue kristen kastizet didruez
Hag an dud a iliz a vo persekuted
Ha se evit un amzer met na n'e ket merket

Me soñje ur c'houlz a voa em boa gwall gouzanvet
Mez na n'e ket a-walc'h ; ma gwad a ranko bezañ skuilhet [2].

(Trouz ar brezel a-bell. Ar venec'h o redek gant al levrioù prizius. Erru an tabouliner war al leurenn ha war e lerc'h re all, soudarded gant armoù ha bannieloù... Tec'hel a ra ar venec'h [3].)

Lodenn 2 : Konan e Paris

Renket eo ar soudarded gant Konan er penn hag an taboulinoù.

SOUDARD

An holl dud da Bariz !

(Bale buanoc'h a reont, redek koulz lavaret. Gwelet e vez war an danvez gwiadet an anvioù : St-Brieg, St-Servan, St-Malo, Dol, Antrain, Foujera, Maifenne, Pré-en-Pail, Alenson, Mortain, Conches, Evreu, Mand, Pontoas, St Denis, Paris [4].)

2 Tost e oa da Gonan bezañ echuet e seizh bloavezhiad amzer-soudard (ne chome nemet 23 dervezh d'ober) pa voe kemeret gant Rejimant Anjou staliet e Sant-Brieg. Edo o vont da vevañ e-pad nav bloaz, dilhad ar re c'hlas war e gein, ar brezelioù e Bro-Alaman, e Flandrez hag e Breizh a-enep ar Chouanted (etre 1792 ha 1800).

3 "An holl relijiuzed a ouie tout petra a arivfe
An nevoa graet pephini e bak hervez e volonte
Ar skriturioù kaerañ a oa tout partajet
Gant aon ne vijent bet maleuruzamant devet
Me am moa bet ma lod ar re a blije din
Ha kement a c'houlennen a vije roet din..."

Menec'h diwezhañ an Abati eo bet ar re-se.

4 Ul lodenn eus Arme ar Rhin eo ar Rejumant Anjou. Goude bezañ chomet tri miz e Sant-Servan e-kichen Sant-Malo el lec'h ma ya da

Emgann an Tuileries, d'an 10 a viz eost 1792

Da eizh eur deus ar beure ec'h antrejomp en Saint Denis
An degvet a viz est biken se ne ankouain
E oan ouzh ar prenestr e kemer ma etap
Pa glevjomp un alarm a oa epouantab

Klevet a rêmp ar masak en Pariz ar brud deus ar c'hanono
Ar c'hleier a glevemp o son alarm ha mouezh an trompilloù
Ni lampas d'hon lojamant 'vit kemer hon armoù
Hag abitanted Saint-Denis armet tout a fusuilhoù

Ni a oa triwec'h kant war blas kêr ha tud gardiz
Pa arivas an ordronañs da grial an holl dud da Bariz
N'em laret partiet sonet alarm Pariz a zo en tan hag en gwad
Ar maleureuz Louis c'hwezhek hon rent holl mizirap

Ni oa deja en hent me gred ne gerzhemp ket
C'hoant am moamp da nijal ma mijemp bet gallet
Gant an eston am moamp na vijemp bet diwezhat
Ha n'em mijemp ket hon lod deus a c'hloar ar gombad

Benn un eur da c'houde ma oamp partiet a Saint-Denis
Ec'h arifomp dour c'hwez tout dirak antre Pariz

Pan ejomp 'vit antren er ru e teue ar gwad ostrou
Dre greiz an ruzelen a garge hon botoù
Neuze ec'h aretjomp 'vit kargañ hon fusuilhoù
Hag an ofiserien da dennañ o sabrennoù

---

breizhekañ levraoueg kouent Sant-Benead.

("A se e oa ur graet mat rak breinet e vijent ha debret gant ar razhed / Rak ar venec'h na n'eint ket abaoe retornet") e kemer penn an hent da vont da Bariz. E-pad daou-ugent devezh e valeont dre ar c'hêrioù-se.

Neuze e varchemp en "kolon serré" ha promptamant
Ken ne oamp erru war blas an departamant
Pa arifjomp er plas-se e chomis estonet
O welet an nomb divez an dud lazhet

Raktal em moamp urzh da vont d'ar Pont Neve 'n un tu eus kêr
Da deuler statu Herry Pevar marc'h ha tout er rinvier
Ober a rejomp ar pezh a oa dimp komandet
Ma choujomp en batailh ouzh ar pont un nebeut

Pa weljomp o tonet warnomp rejumant ar rouanez kavaleri
Mes ni a oa dihun hag o gwelemp ari
Ma teujont war ar pont "par eskadr" hag int en furi arajet
Ha ni gant ur "feu-da fil" am moamp e saludet

Pe'arzek kant a oa anezhe hag en ober ur c'hard eur
E oa chenchet a liv an dour gant o gwad er rinvier
Na achapas ket un den nag ur marc'h ac'hane
Tout e oant masakret ha kollet o buhe

Ne oa den en buhe ha tennañ a rêmp bepred
Na ententemp neb komandamant 'vel ma oamp animet
Mes pa glevjomp an tabourinoù hag ententiñ o son
E tejomp neuze war blasenn ar C'honvension...

Pozañ a rejomp diral an Tuleri, hennezh a oa ti ar roue
Ma welis teuler ar veselioù aour hag arc'hant war ar pave
Ma welen Mari Antoanet war ar balkon gant he fôtr bihan
A c'houlenne diganti petra eo kement-mañ ma mamm

"Ar Fransizien", emezi, "revolted a-enep ho tad
Me walc'ho dre venjañs ma botou 'n o gwad"
Kerkent e weljomp ar Gro Papa Louis a c'hwezek
O vont d'ar prizon konduet gant kalz a soudarded

Kerkent e oa komandet dimp monet da lazhañ an invalided
A oa en "la ruelle" ha int a-enep dimp armet

Monet a rejomp prest ha 'vel ma arifjomp
Ar c'hozh hipokrited kozh a lôskas tan warnomp

Mes ni a oa un troup graet hag a ouie hon micher
Ha ne oamp ket pell 'vit ober o afer
Karg' a rejomp ar puñs a oa don abominab
An eil war egile deus an dud mizirab

Retorn a rejomp dirak ar C'honvension adarre
'vit goût pesort urzhioù am mijemp digante [5]...

(Erru ur soudard pennfollet hag a denn da Loeiz Eunius.)

LOEIZ EUNIUS

Foullal an holl diez, ar gard suisset
'Vit n'em sovetet o deus en em wisket en merc'hed !
Urzh ho peus da antren en tier hag en c'hambchoù
Da vizitañ ar merc'hed ha da sellet o numero.

(Degas a reer ar merc'hed war al leurenn... Furchal anezho a reont. Ha kavout em o zouez un ofiser gward Jouiz. Paket ha lazhet eo ganto en un doare kriz.)

KONAN (*o sellet gant heug.*)

Mar moa c'hoarzhet diarôk, neuze em boa lec'h da ouelañ
Mank a voued na n'em moa na da dibin na da efañ
Hag en mije kant skoed em dorn ne gavjen ket ur genaouad bara

---

5 Diaes eo gouzout ha gwir-bater eo kement tra a gont Jan Konan ; pell war-lerc'h an darvoudoù en deus bet savet e Avañturio. Pouezus-kenañ e vo ar bloavezhioù tremenet en arme : ober a raint anezhañ ur republikan ha trenkañ e spered ivez. Eñ ken madelezus all a-raok – bezit soñj penaos en deus pardonet e dorfejoù da Germartin – a zeuio da vezañ kriz, laer, fallakr evel ar re all e berr amzer, "an nesesite a gontraign d'ar pec'hed".

Nag ur werennad dour evite da efañ
Fin a voe d'al lazhañ mes leun a soudarded o vale
Hag an dud drouklazhet pep lec'h en o gourve(z)
Mont a ris er C'hovension da c'houlenn ur bilhed
'vit mont war lerc'h ma drapo a voa partiet
Roet voe din ur feilhenn roud da vonet d'am rejimant
Ha laret dimp sortizañ a Bariz promptamant.

Lodenn 3 : Loeiz Eunius

En em gavout a ra en un davarn el lec'h ma'z eus tud oc'h ober gouel, evañ, debriñ, dañsal. Galvet eo gant unan anezho a denn da Louis Eunius, Charlez Trouve e anv. Tremen dirak Loeiz Eunius.

CHARLEZ TROUVE

Penaos kamarad fier e tremenet
Souezhet on ganeoc'h dre m'em saludet ket
Goût a rez piv on, Charlez Trouve[6]
Pe Loeiz Eunius anvet La Montanie

6 Charlez Trouve. Unan eus ar pennadoù iskisañ a gaver en Avanturio. Anat eo ez eo mesket ennañ ar wirionez hag ar c'hoariva.

"Arivout a ris en cle (Claye) gant skuizhter ha fatig
Hag e oa er gêr-se eur livr hanter a vara hag un hanter livr kig
Ha 'vel ma teuen d'am lojiz gant ma etap
E oan aretet gant ur c'hamarad
Ar soudard-se a oa en e sav ouzh dor un ostaleri
Ha pa oan o tremen e raes komplimant din…"

Setu penaos ec'h en em gav Konan gant Trouve, anvet c'hoazh ar Sorser Parisian.

KONAN

Pardonet kamarad me a zo trubuilhet
dre ar pezh am eus graet hag ar pezh am eus gwelet

TROUVE

... Deus ganin en ti
Amañ a zo peadra ha prest da evañ ha da dibiñ.

(Mont a ra Konan ouzh taol. Evañ, debriñ, kanañ.)

TROUVE

N'ho pet ket a nec'hamant
Keit ha ma veet genin ho po ket ezhomm arc'hant
Me a bêo partout n'ho po ket a vorc'hed !

KONAN

Koulskoude e santan em eus evel un tamm skrupul
Rak me oa bet bete vremañ den onest ha den fur
Mez an nesesite a gontraing ar pec'hed

TROUVE

Te lar e oas bet den fur me lar n'out ket
evit piv e oas en Pariz en de all eksposet
Da vezañ masakret evel kalz a re all
'vit souten kanailhez hag ur vandenn tud fall
A zo ec'h ober fortun diwar da goust ha diwar ma hini
Hag ez pe c'hoant c'hoazh da dont d'o menajiñ
Ar re se a ra cher vat a ev gwin ha a glask o surete
Hag a espoz ac'hanomp en danjer evite [7].

---

7 Un den eo Trouve hag a ra e vat eus ar brezel dre ma ne gred ket en dud a zo er penn. Pelloc'hik e tisplego da Gonan petra eo bet e vuhez betek neuze :

"Penaos em mije graet, lar din, evit bevañ
Deus a holl dud ar bed me e an disterañ
Ne'm eus bet biskoazh na tad na mamm a gement am savje
Be'añ zo den na loen simploc'h 'vit un "enfant trouvé"

(Kregiñ a ra gwashoc'h-gwazh an ebatoù diroll e-barzh an ostaleri. Tostaat a ra Loeiz Eunius d'ur vaouez.)

LOEIZ

Salut deoc'h maeronez, 'an' Doue, larit din
Ha c'hwi a gavfe amañ deuz a daou skoed moni

AR WREG

Diskouezit din ho pezh evit ma hen gwelin
Rak ma n'eo ket mat, ne rin ket a voni

LOEIZ

Pe da vin dall ha mut, c'hwi vat a zo difi
Deit amañ hoc'h pezh pe ho pou war ho fri

AR WREG

N'ho po ket ma arc'hant, me a bromet dac'h se
Pe e kollo unan ac'hanomp e vuhe

LOEIZ

Din eo ar pezh a zo ganeoc'h, hoc'h inor, hoc'h arc'hant
Ha me a ray ma giz, pa n'oc'h ket sufisant
Allons, dispakit ho stal, pe me a ya da ober
hag e reomp un dañs, hep kanañ, na soner

AR WREG

Ken na hay ma inor e kolli da vuhe
Me blanto ma c'hontell, selerat ez ine

LOEIZ

Pa da vin mizirab salopen ifrontet
Gant an diaoul a gredan hoc'h eus c'hoant da vonet

Da dek vloaz e oan taolet er-mêz deus an ospital
Ret a oa din monet da laer pe da glask raktal
...
Pa n'e 'vit ma zo ezhomm a dud da vezañ masakret
Na oa ket ezhomm ac'hanon en mesk ar soudarded..."

Ma c'hleze a zo un tamm hirroc'h eget ho kontell
Dalet, eta, infam, aze reinket mervel [8] !

(Lazhañ a ra anezhi goude bezañ he gwallet. Un den a dremen, dre m'emañ Loeiz o sammañ ar vaouez war e gein. Konan a sell ouzh an arvest, spouronet-naet.)

UN DEN

Lazhet ho peus ar wreg-se
Mes c'hwi zo war a poent da vout lazhet ivez.

LOEIZ

Mat a-walc'h ez oc'h peizant gant un tamm koad
met bremañ em eus soñj da veuziñ en da wad

AN DEN

Achiv den hep ene, achiv da gruelded
Abred pe diwezhat, te a vo puniset.

LOEIZ

Re a langaj mab gast a fell deoc'h da varboulliñ
Dalet un taol kleze evit ho tiampechiñ [9].....

(Lazhet en deus anezhañ. Sammañ a ra anezhañ war e gein. Tra ma tired an diaouloù. Satan gozh, Astaroth, Belzebuth, Balberilh.)

SATAN

Eh bien, paotred vat, petra zo a neve ?

ASTAROTH

C'hoarzhet em eus ma gwalc'h gant Louis Eunius

---

8 Da sorser eo lakaet Charlez Trouve dre ma laer an dud e-ser goulenn moneiz diganto diouzh ur pezh aour a ziskouez dezho. Hevelep arvest a gaver e Buhez Louis Eunius el lec'h ma lazh an haroz ur vaouez he deus nac'het outañ e c'houlenn.

9 Un diviz eus Buhez Louis Eunius.

BELZEBUTH

Na ehan na noz na deiz
e violiñ merc'hed, ha forsiñ ar gwrage

BALBERILH

Lazhet en neus ar serjant, lazhet daou valtoutier

ASTAROTH

Tennet e geniterv er maez eus he c'houent

BELZEBUTH

Ha forset al leanez da vont da c'hast goude

BALBERILH

Ha dispignet tout o ofansiñ Doue

SATAN

Ne goll jamez dre m'eo digoustiañs
Eñ eo ar galloudusañ a zo bremañ er Frañs
Sufit eo paotred vat. Kontant vo Lusifer [10].

EUNIUS

Ret e vo kuitaat ar Vro, rak anavet on me
An holl ho deus eston eus ma fallagriezh
Trene an Alamagn eo gwell din monet
Eno d'ar bihanañ ne n'on ket anavet [11]
Gwelet a ran Gwengamp hon deus deg lev
ha tri ugent d'ober asamblez
Ha na n'em bresomp ket ni yelo war hon pouez [12]
Bremañ ec'h in joaius da c'hoari ma sarpant
Ha tout e vasakrin evit kavet arc'hant

---

10 Diaouled Buhez Louis Eunius.

11 Evel Charlez Trouve ha Konan e ya Loeiz Eunius da vrezeliñ da Vro-Alaman.

12 Pennad tennet eus an diviz gant Charlez Trouve en Avanturio.

Me c'hoario ma foeltr p'aruin en arme
Na ne respetin den, na gwreg na bugale.
Goude me disklerio brezel d'an diaouloù
Me yel d'o defiañ memes d'o ifernioù
Ha pa mezo bountet ar Sôz eus ar Flandrez
Me savo war ma c'hont ur c'hompagnunezh
Me dorro an norojoù war ar brizonerien
Ha me dichadenno an holl c'haleourien [13]

(Kregin a ra e brec'h Konan hag her sachañ gantañ. E vountañ dirak ar vandennad soudarded gant taboulinoù ha bannieloù. Sonerezh. An diaouloù a vale a-unan ganto ivez.)

KONAN

Me ray ur rejimant eus ar c'haerañ korfoù,
Pôtred an aktou fôz, displanterien ar c'hroajoù,
Lêron ha volerien, tud fall iskumuniget,
Tud eus ar galeoù, violerien merc'hed,
Touerien Doue, mezverien, tud insikrab.
Ha me o c'homando hag o faeo ervat ;
Hag er fin em bo c'hoazh an dud jentil gozh
Hag ar veleien hag ar re se a vo ma ofiserien [14].

---

13 Buhez Loeiz Eunius.

14 Tennet eus *Ar Boked Sakr.* En em lakaat a ra da vat Konan e kroc'hen Loeiz Eunius. Echuiñ a ra ar pezh-mañ gant ar werzenn 2997. Konan a zo henchet gant C. Trouve, disoursi eo o buhez war hent Alamagn etre debriñ, evañ ha laerezh.

"Partout e kemeremp hon etab en arc'hant
Hag eh eemp da lojañ el lec'h ma mijemp c'hoant
Arc'hant na vanke jamez teir peder gwech bomde a raemp monÿ
Hag em moamb kontatamant ha bepred dizoursi. "

A-raok kuitaat diouzh Trouve e raio Konan dezhañ un tammig katekiz d'e zegas en-dro war an hent mat, e doare un diviz hir. Ha kuit pep hini diouzh e du, Konan oc'h adkavout e rejumant eus Arme ar Rhin, da vont e kompezenn Winden. Krog-mat eo ar brezel evitañ.

NOTENNOÙ

Hor mignoned

Gant levenez e kemenn Nadine ha Tepod Gwilhamod deoc'h ganedigezh o merc'h Mona, e Landerne d'an 20 a viz Ebrel.

Laouen eo an itron Pierre Vallerie, Pêr ha Marig Le Moine o kemenn deoc'h eured o merc'h ha merc'h-vihan Solenn gant Luc Delachaussée e chapel manati Lugny (Côte d'Or) d'an 19 a viz Mezheven.

Laouen-bras eo Gwenn Seubilh-gKernaudour ha Gael du Bouays de la Bégassière o kemenn deoc'h ganedigezh o merc'h Aziliz, e Lannuon, d'an 21 a viz Mae 1999.

Gwenn Vorc'h, François Louis ha Ninnog a zo laouen o kemenn deoc'h ganedigezh Eflamm e Pondi d'an 3 a viz Ebrel.

Hor gourc'hemennoù a gasomp dezho.

Niverennoù kozh Al Liamm

Setu roll an niverennoù zo e gwerzh : 7, 146 betek 149, 151 betek 173 betek 189, 191 betek 313.

An niverennoù tev-mañ a vez gwerzhet 30 Lur : 151 (Youenn Drezen), 162, 163 166-167, 180, 210 (Añjela Duval), 229 (Suomi), 264, 266, 278-279, 284-285, 296-297 (Glenmor, Yann Bouessel du Bourg), 299 (Maodez Glanndour), 307, 308-309 (Vefa de Bellaing), 310 (Andrev Latimier, Loeiz Bihannig), 311, 312, 313.

Ugent Lur e kousto deoc'h ar re all, en o zouez an niverennoù doubl-mañ : 211-212, 219-220, 224-225, 230-231, 236-237, 248-249, 254-255, 260-261, 267-268, 290-291. E lod eus eus ar re-mañ e kaver skridoù a-zivout skrivagnerien pe stourmerien : 155, 156, 157, 159, 158, 170, 172 (Roparz Hemon), 161, 164 (Langleiz), 178, 183, 188, 189, 271 (Frañsez Kervella), 300 (Maodez Glanndour), 301 (Meven Mordiern), 284-285, 286 (Benead), 283 (Alan al Louarn), 267-268, 269 (Pêr Penneg), 271 (Erwan Omnes).

Grit ho tibab hep termal ha goulennit-i digant Pêr ar Bihan !

16, straed ar Fornioù Raz - 35400 Sant-Maloù

Profoù

Miz Ebrel : Lucien Abgrall 70, Herve Corbel 20, Léon Nédélec 20, Laurent Derrien 20, Jean-Alain Thomas 70, Yann-Fañch Jacq

20, Yann-Fañch Kerneis 50, Noël Peÿr 70, Bernez an Nail 60, Antoine Calvez 20 – war un dro : 420 L (64 ≠).

Miz Meurzh : Jean Cormerais 20, Roger Moride 50, Marie-France Dupuy 20, Bernez ar Mouleg 120, Frañsez Favereau 20, David ar Gal 20, Louis Dagorn 20, Paul Le Meur 20, Jean Morvan 420, Morgan Le Menn 30, Alain Gicquel 70, Yanna Seubilh-gKernaodour 20, Arnaud Poyac 120.

War un dro : 950 L (144.83 ≠).

Mil trugarez d'an holl dud hor skoazell.

Lizheroù

Darn eus al lizheroù-mañ o devije ranket bezañ bet embannet en niverenn dremenet ; sac'het e oant chomet avat en un urzhiataer bennak. Ne lavarimp ket pehini na pelec'h !

• Digant P. Tabuteau, St-Sulpice : « Gwell eo ganin chom hep adkoumanantiñ evit c'hoazh na bout eo diarh ma grad ho kelaouenn. Gant ar c'hCAPES brezhoneg-saozneg ec'h on avat er bloaz-mañ hag em bez mil boan o lenn an holl gelaouennoù brezhonek ec'h on koumanantet dezhe. Setu graet ma soñj ganin a-benn ar fin ha me chom koumanantet da ziv gelaouenn nemetken : *Bremañ* evit kaout keleier e brezhoneg hag *Hor Yezh* pa blija din kalz o studiadennoù diwar-benn ar brezhoneg. Kement-se avat na vira ket ouzhin a soñjal eo plijus da lenn ho kelaouenn, nemet, a-viskoazh on bet muioc'h, troet gant studi ar yezh eget gant al lennegezh... »

• Digant D. Garrin, Santez-Berc'hed : « Abaoe m'on krog da lenn skridoù brezhonek, nevez 'zo a-walc'h, daou vloaz zo evit gwir, eo deuet din e-giz ur pistig, ar c'hoant da (ad)zeskiñ ma yezh (kollet e-pad va bugaleaj, tregont vloaz zo paseet), am eus bet tro da welet daveoù a-zivout ar gazetenn *Al Liamm*, hep kaout digarez da deurel ur sell warni.

Koulskoude ar soñj-se, bet lakaet a-gostez "da c'hortoz" a oa maget ur wech dre vare gant brud vat lakaet e-barzh *Bremañ,* homañ a oa ar gelaouenn gentañ bet dizoloet ganin war-lerc'h bezañ kemeret un tamm aesoni war ar yezh.

Poaniañ a ran c'hoazh war pennadoù zo enni, bec'h am bez ivez gant un nebeud levrioù. Labourat a ran da wellaat an holl draoù-se gant *Skol Ober*. Da lavarout eo emañ berr an amzer ganin evit ar pezh a sell ar brezhoneg. Evit ar poent ne c'hellan ket kargañ re a draoù ouzhpenn, keit ma ne'z aio ket fonnusoc'h ma doare lenn (harp stank ar geriadur a zigresk red al lenn).

Setu koulskoude ur pazig ouzhpenn graet ganin evit ma vo yac'hoc'h ma brezhoneg... »

• Digant D. Thepaut, Porzhig : « Plijus tre e kavan ho kelaouenn ha dreist holl pezh a skriv Yann Gerven. Lenn 'ran ivez gant kalz a blijadur an notennoù. »

• Digant G. Donval, Leuville-sur-Orge : « Digarezit ac'hanon. Abaoe meur a viz eo echu va c'houmanant. Daoust din bezañ koumanantet d'*Al Liamm* abaoe 1961 – eizh vloaz ha tregont ! – e kavan diaesoc'h-diaesañ kas da benn lennadenn ar gelaouenn en abeg d'ar gerioù nevez dreist-holl. Ne'm eus ket desket ar brezhoneg er skolioù, hogen ez-vihan, war ar maez ha ne'm eus ket tro ken da zivizout gant brezhonegerien ! Mat ! Bremañ setu-me war va leve, ha muioc'h amzer din da skrivañ, e eskemfen a-walc'h lizhiri gant hini pe hini : skolidi pe re all o klask gwellaat ar yezh. Ac'hanta 'benn ar fin e kasan deoc'h va skoed adkoumanant hag ur profig ouzhpenn. »

• Digant J. Jardin, Ar Yeuc'h : « *Al Liamm* a lennan abaoe ur pennadig. Skouerennoù anezhañ amprestet digant tud all. Poent bras eo din paeañ ma skodenn ivez a gav din. »

• Digant Y. Abiven, Sant-Tegoneg : « Gant va gwellañ gourc'hemennoù evit al labour e vez graet gant skipailh *Al Liamm*. »

• Digant P. Le Bouffant, Châteauroux : « Chom a ran feal atav d'*Al Liamm*. Plijadur a ra din kaout keloù eus ar vro. Spi am eus ho po bepred muioc'h a goumananterien en dazont. Buhez hir d'*Al Liamm*, ha trugarez deoc'h. »

• Digant Y. Duchet, Redon : « Ar wezh-mañ e fell din kas va gourc'hemennoù da Fañch Kerrain evit e daou bennad *Platon hag ar Sofisted* ha dreist-holl *Stad-broad hag ideologiezh* ; hemañ diwezhañ em bije karet e skrivañ va-unan. Peurrest an dastumadenn a chom ken dudius ha dedennus all, testennoù ha testenioù a-seurt gant re F. Kerrain avat a skoazello, a gav din, da enoriñ hor yezh hag hor sevenadur. »

• Digant Erwan Vallerie, Gwened : « Che ! n'eo ket gwall chañsus *Al Liamm* gant al lec'hanvadurezh. En niv. 312 e oa dija unan evit hetiñ ma ve savet *un ensavadur bennak a lakaio en e soñj sevel roll ar parrezioù hervez broioù Breizh*. Ha Divi gKervella ha klemm gant gwir abeg en niv. 313 en anv ar Greizenn-Enklask he deus savet hag embannet ar roll-se a bell zo (ha ma ne vije ket a-walc'h, e ve kavet ivez ur roll a-seurt-se – hep ar stummoù skoueriekaet avat – en eil levrenn va Diazezoù studi istorel an

anvioù-parrez, n'eo ket peurwerzhet – siwazh – war a ouzon).

Ha setu en niv. 313 ur pennad gant Reun ar C'halan ma lennan kement-mañ : *Ret e vije ivez studiañ an anvioù (-lec'h) gallek.* Ha petra 'm eus graet, mar plij, a-hed 800 pajennad brezhonek va zezenn, bet embannet pevar bloaz zo dindan an titl-se (*Diazezoù...*), nemet studiañ stummoù gallek an anvioù-parrez evit kompren pezh a c'hellont kelenn deomp a-zivout istor ar brezhoneg ? Marteze a-walc'h, da varn diouzh an titl, n'eus ket eus pennad Reun ar C'halan unan nevez savet, mes souezhus eo memestra gwelout ur c'henlabourer d'*Al Liamm* o vont da glevout kentel digant ar Plonéïs, e-giz pa vije dioutañ furcher nemetañ al lec'hanvadurezh vrezhonek (Doue d'hon frezervo !). Seul souezhusoc'h (ha dipi-tusoc'h !) m'emañ hennezh un enebour touet da'r mennozhioù eo bet awenet *Al Liamm* ganto diwar ar penn-kentañ, hag ur meni "keltoman war an tu-gin" war ar marc'had, troet en e benn ar froudenn iskis da zisklêriañ anvioù-lec'h Breizh dre an euskareg. Peadra da vuzuliañ ar reuz bet degaset e pennoù-treuz tud zo gant sorc'hennoù ar Falc'hun. Ne gav ket din e ve kefridi *Al Liamm* reiñ bod d'ar brizh-skiantachoù-se.

Ur ger a garfen skrivañ c'hoazh diwar-benn pennad Yann Gêrven : *Nemet - hepken* . Anat eo din n'eo ket ganin ez ay Yann Gêrven da'r skol evit a sell ouzh yezhadur ar brezhoneg. Kavout a ra din avat emañ o skeiñ hebiou pa skriv : *Nemet zo stagell-isurzhiañ, o klotañ gant met, hervez F. Kervella, met kreñvoc'h eget met e verk an enebiezh.* Rak reiñ a ra da grediñ evel-se (ha krediñ a ra e-unan, zoken, 'm eus aon) hor bije amañ div stagell diforc'h : unan isurzhiañ : *nemet*, hag unan all (kenurzhiañ, moarvat) : *met*. Evel-se n'emañ ket kont. N'eus nemet ur stagell : *nemet* an hini eo, ha n'eus eus '*met* nemet ur berradur anezhi. Diwar an XIXet kd. eo deuet ar boaz da ober gant '*met*, skrivet *met*, evit erlec'hiañ *mes*, pezh n'eo ket diboell pa soñjer pegen tost eo sterioù an div stagell (kv. *but* e saozneg, dezhañ an daou ster war un dro), ha tuet e oa dija, moarvat, ar brezhoneg komzet da gemmeskañ '*met* ha *mes*, da varn diouzh ar skouerioù poblek meneget gant GIBR.

Mes n'eus arvar ebet eo preder ar yezh c'hlan a lakaas al lenneien da zilezel *mes*, gantañ ar pec'hed marvel da vezañ amprestet digant ar galleg, evit *met*. Arabat e ve evit kelo soñjal e vije eus *met* ur ger dioutañ e-unan. Sklaer eo Roparz Hemon war ar poent-se (HMSB, notenn da'r §195) : *A word* met *is sometimes fisted by grammarians among the conjunctions meaning "but", and is often used in the modern literary language instead of* mes. *In fact it is a reduced form of the preposition* nemet. Ha da grediñ ez eus

war ar marc'had n'eus ket eus *nemet* ur ger kevrennek ennañ an elfenn-nac'hañ *ne-* + **met*. Kinnig a ra V. Henry (LEBM) anaout ennañ un anv-gwan-verb savet war ar wrizienn *nam-* a gaver er verb *lemel* (*namein* koulz ha *lemel* e gwenedeg). Ur vartezeadenn n'eo ken, mes klotañ a ra gant ar gwenedeg *nameit*, stumm warnañ da vezañ anv-gwan-verb *namein*. Aet e vo *namet* da *nemet* e KLT abalamour da'r vrizh-deveradurezh dre *ne-*, dres.

Daoust pe zaoust, n'eus ket da gemmeskañ sterva *'met* ha hini *mes*. E daou c'hant pajenn gentañ an dornskrid gwenedek eus Sulnieg a studian evit ar mare (kv. levr-enor Pêr Denez) e kavan 106 gwech *mes* ha 32 wech *'meit* (*nameit* 2 wech), mes gwech ebet ne vez implijet an eil evit egile. Solut a-walc'h eo ar brezhoneg hiziv evit gouzañv didrubuilh amprestoù zo digant ar galleg. Ha kalz grevusoc'h eget degemer an amprestoù-se eo, da'm meno, paouraat ar yezh o kemmeskañ sterva daou c'her diforc'h.

Joa deoc'h.

• Digant Goulven Pennaod, Les Lilas : « Bet 'm eus LLMM 313 ar beure-mañ. Taget 'm eus hini pe hini alies a-walc'h evit chom hep kemer imor pa zeu d'unan bennak diskouez em eus lavaret ur sotoni. Da skouer ez on a-du gant an denjentil G. Kervella pa gav dezhañ ez eo fall ma fennad diwar-benn ar c'hoariva brezhonek : gwan tre eo moarvat, skrivet war ar prim ha diglok ur spont : evit ar feur ma 'm eus dalc'het soñj anezhañ, rak setu un dek pe daouzek vloaz em boa eñ savet ha ma voe embannet neuze (ha neket e 1998) gant ti Laffont, mar kounaan mat, rak morse ne'm boa degemeret an *Encyclopédie*-se, ha n'em boa ket kredet he frenañ.

Ur bellgomzadenn 'm boa bet digant ma mignon a-gozh Claude Planson (en doa savet gant Cozanet ul levr war ar *Mouvement breton*, leun a sañtimañchoù mat, hep mui), bet rener *Théâtre des Nations* ha pennluskour *Festival de Paris* pe un dra bennak evelse, genidik eus Bro-Zol ha deuet da vrogarour breizhat taer war an diwezhat goude bout bet unan eus brasañ enebourion an emsav c'hwegont vloaz zo ! Aet eo da Anaon miz ha hanter zo hag eñ eikont seizh vloaz, ken lemm atav e spered ha ken stourmidik hag en e dregont vloaziad, a-du ganimp avat (*Petra c'hortoez evit lakaat tarzhañ holl brefedioù Breizh ?* eme din c'hoazh pemp miz zo ...).

Eñ neuze a c'houlenne diganin sevel *'dans les vingt-quatre heures'* ur pennad war ar c'hoariva e Breizh, rak an hini bet fiziet al labour ennañ da gentañ a derme abaoe bloaz hag a-benn ar fin edo o paouez nac'hañ e ober hag al levr dindan ar wask pe-dost. Marteze e c'hortoas un daou zevezh, hogen anat eo ne c'halle ket bezañ gwall vat ma fennad. A-du on enta, penn da'r benn, gant

rebechoù G.K. war ar poent-se. Ivez pa skriv ez on bet moarvat *dismegansus kenañ evit ar yezh poblek* (ned on ket evit e wiriekaat rak mil bell zo 'm eus kaset ma dornskrid personel da'r blotoù) peogwir en adlavaran a-c'houde dekvloaziadoù : ne ran foutre kaer eus an trefoedachoù brezhonek evel ne ran foutre kaer eus trefoedachoù ar c'hallegerion zizesk. Hogen, pa lavar em eus skrivet *en tant que langue le breton est mort...* [e veneg], me zo kazi sur en deus troc'het ul lod eus ma frazenn a ranke bezañ un dra bennak evel *dans la mesure où il ne reste plus aucun monolingue,* ar pezh 'm eus lavaret atav ivez. Keuz 'm eus, hogen dizonest eo an doare-ober-se. Gouzout a reer e c'haller lakaat troc'hañ gouzoug nep piv bennak diwar frazennoù dibabet ha spazhet bet skrivet gantañ. Ouzhpenn-se, an denjentil e kistion a ro urzh d'*Al Liamm* da nac'hañ ouzhin ar gwir da skrivañ ha bezañ embannet. Me zo sur ez eus un demokrat bras a-du gant droedoù mab-den anezhañ. Eus an hevelep danvez moarvat a skourjeze ma mignonez vat (abaoe 1947 ...) Annie Kriegel pa rae anv eus *insupportable police de la pensée.* Intelektualed flik zo e Breizh ivez, emichañs. »

Notenn digant T. Huon : n'eo ket Goulc'han Kervella da damall en afer-mañ. Embannet hor boa e lizher evel ma oa bet kaset deomp gant arroudennoù berr eus ar pennad bet skrivet en Encyclopédie Bordas *ha kaset en devoa deomp luc'heilennoù eus ar pennad-se. Mat e vije bet deomp embann ar pennad en e bez evit bout sklaer. un disterig hir e oa avat. Lakait ar garez warnomp eta. Setu amañ un darn eus ar pennad : « Le théâtre breton souffre néanmoins d'une tare : en tant que langue, le breton est mort puisqu'il n'existe pas plus de dix monolingues probablement nonagénaires. C'est pourquoi c'est une langue que l'on ne persécute plus. Il existe une élite intellectuelle de mainteneurs, bien incapables, dans l'ensemble, de mener une oeuvre concrète. Or le théâtre est, avant tout, vie, plus "réelle" très souvent que le quotidien, mais il lui faut le support du quotidien. Celui-ci, en tant que breton, n'existe plus en Bretagne qu'à l'état de vestiges. »*

N'omp ket evit embann ar pennad en e bezh rak re hir e vefe.

• Digant B. ar Moulleg eus Hafrsfjord (Norge) : « Setu ma ad-koumanant nevez ; n'on ket soñjet tamm ebet ober hep *Al Liamm*, ken pell ma chomo un tammig arc'hant en ti ! Bremañ ez eus un tammig muioc'h a draoù skrivet e brezhoneg e kazetennoù pe war *Internet*, met *Al Liamm* a zo bepred a-bouez evidon-me, marteze dreist-holl evit ar skritur standart brav a vez implijet e-barzh :

gwenedeg eo ma yezh-vamm hag evel-just ne oa ket brezhoneg er skol e ma amzer.

Evit an niverenn 312, me gred e c'hellfemp bout bet graet hep anavezout Howards Phillips Lovecraft. Ne gredan ket e vefe d'ober bruderezh evit an den-se a seblant bout bet gouennelour ha foll. Trawalc'h a dud fin a zo er bed-mañ hep mont d'ober anaoudegezh gant tud seurt-se,[...]. Dalc'homp mat, kreskaat a ra chañs ar brezhoneg da chom bev. »

• Digant Maina Kernalegen, Landrevarzeg : « Ur gerig koulskoude... Trugarez vras deoc'h. Evit ho labour, ho youl, ho c'hoant da vrudañ al lennegezh e-touez ar re yaouank (zo bet e Diwan da skouer), ho toare digor da zegemer a-bep seurt pennadoù eus a-bep seurt tud. Met, dav eo din anzav ne gemeran ket alies amzer da lenn ho kazetenn. Marteze e rin muioc'h a strivoù ar bloaz o tont. Rak, daoust ma vez kavet skridoù dedennus ha plijus, ne vezan ket bountet kement-se gant an doare kinnig da blantañ ma fri enni... Randonus eo, d'am soñj (studioù emaon oc'h ober war an arzoù pleustrek hag ar "skignañ dre welet" – *communication visuelle*). Aes eo din pismigañ, moarvat... Prest e vefen (pa'm bije amzer) d'ho sikour da glask ur skeudenn all d'ar gazetenn. Pa'm bo un tamm muioc'h micher war an dachenn ivez. Setu ar pezh 'm boa da lâret. »

Notenn digant A. Dipode : emaomp o labourat a-benn gwriat ur sae nevez d'Al Liamm. Ar voullerien eo ar gudenn, e gwirionez ! Kasit keloù dimp 'ta p'ho po amzer ha micher d'hor skoazellañ.

• Digant Ivona gKonan, Perroz : « Kas a ran deoc'h en-dro ar follenn da adkoumanantiñ d'ho kelaouenn evit ho trugarekaat evit al labour a vez graet ganeoc'h ingal e-pad ar bloaz. Ur prof brav oa eus ho perzh bezañ roet ur c'houmanant digoust e-pad bloaz da holl liseidi Diwan kuitaet ganto ar skol ha war un dro ar c'helenn e brezhoneg. Brav eo gwelet ivez penaos e vez embannet ganeoc'h danevelloù, studiadennoù, barzhonegoù skrivet gant tud yaouank. Kenderc'hel a zo d'ober evit ma vefe stankoc'h danvez lennegel Breizh. »

Niver ar goumananterien

Goude ma voemp bet kenteliet gant Divi Kervella, Bernez Kadoret ha Jelvestr Jardin, hon eus jedet a-nevez niver al lennerien gant skoazell ar roll a gaver e levr *Douaroniezh Breizh* Gwenole Bihannig (Embannadurioù An Here). Setu amañ ar sifroù er broioù-se : Bro-Gwened 79, Bro-Gernev 136, Bro-Leon 103, Bro-Naoned

49, Bro-Roazhon 59, Bro Sant-Brieg 39, Bro Sant-Valoù 26, Bro-Dreger 87. War un dro 578 evit Breizh a-bezh.

N'eus koumananter ebet e Bro-Zol. Lennerien Vontroulez zo bet kontet e Bro-Dreger, reoù Landerne e Bro-Leon, reoù Redon e Bro-Wened. Re miz Du 1998 eo an niveroù.

Adkoumanantiñ

En niverenn 312 e oa bet roet keloù eus an enklask hollbadus a reer gant al lizheroù a gaser d'ar goumananterien dale ganto.

152 respont hon eus degemeret abaoe ! 13 evit digoumanantiñ, ar peurrest (eüruzamant !) evit adkoumanantiñ.

Roet gant an 13 o tigoumanantiñ e kaver an abegoù-mañ : 4 n'o deus ket amzer da lenn ken, evit unan e vez embannet re a draoù e brezhoneg, dav eo dibab, unan a gav re uhel live ar skridoù, 4 a gav re bell yezh ar skridoù diouzh ar yezh a gomzont-int (unan en deus barennet "a gomzan-me" evit lakaat "komzet" met n'ouzer ket gant piv...), unan a gav dizingal an danvez hag unan a lavar ne oar ket brezhoneg ken. Ar respont all a gase deomp, siwazh, keloù eus marv ur c'houmananter. Tri a lavar e plije dezho an danevelloù, unan ar barzhonegoù.

Hag an 139 all ? 80 ne lakaont netra, 56 a laka o deus ankounac'haet.

Un nebeudig abegoù ouzhpenn a gaver : 2 n'o deus ket amzer da lenn, unan a gav re izel live ar skridoù, 3 a gav eo yezh ar gelaouenn alies pell diouzh ar brezhoneg komzet, unan a gav dister ar skridoù ha "falloc'h-fall ar yezh", 2 a gav dizingal an danvez, evit 3 ez eo kozh stumm ar gelaouenn (kavet hon eus abaoe kalzik koumananterien o reiñ, da heul o chekenn, gourc'hemennoù evit ar golo nevez bet aozet gant Alan Dipode). Unan a gav e vank skridoù gwenedek, unan a zo chomet sac'het gant ar ger *kentanv* hag unan gant ar ger *chomlec'h*, unan a oa klañv hag unan all o tilojañ. Ur goumananterez a lavar deomp n'eo ket re ger ar c'houmanant, n'eo na re uhel na dister an danvez. Trugarez dezhi !

Petra a blij ? Teir gwech e kaver ar barzhonegoù, 11 ar studiadennoù, 10 an danevelloù hag 8 an notennoù. Ouzhpenn, daou goumananter o deus klaset : an hini kentañ, 1 :danevelloù, 2 : notennoù ; an eil, 1 : studiadennoù, 2 : danevelloù, 3 : notennoù ha 4 : barzhonegoù.

Kentel : kalz a goumananterien a vez just un tamm dale ganto... Ar pezh a ro d'ar sekretour kalzik labour ha kement-se a ra droug d'ar c'hef.

Kinnig : kasit buan hoc'h adkoumanant da Herve Latimier, 27

bali Laenneg, 35000 Roazhon kerkent ha ma welit ez eo echu ho koumanant dre follenn wenn ar chomlec'h a vez gant ho kelaouenn pa resevit anezhi). Lakait ur ger ouzhpenn, hir pe verr, o lavarout ho soñj war ar gelaouenn : kentelius e vez bepred.

"Brezhoneg 'leizh o fenn" : ur film-testeni

Nevez zo (miz Meurzh 99) e oa bet roet priz ar juri e Gouel Etrekeltiek ar Filmoù e Skos d'ar film *Brezhoneg 'leizh o fenn* savet gant Soazig Daniellou. E miz Mezheven 1977 edo liseidi kentañ Diwan o tremen ar vachelouriezh. C'hoant he deus bet Soazig Daniellou da ziskouez penaos e c'helle an dud yaouank-se bevañ e brezhoneg goude ma oant strewet un tamm pep lec'h e Breizh evit mont larkoc'h gant o studioù. Forzh pegen tenn e rankont labourat e klaskont gwech ha gwech all en em gavout evit marvailhat e brezhoneg hag adkavout moarvat an endro brezhoneger a oa o hini er skolaj hag el lise. Darn a lavar emaint en ur bed galleger (n'eus ket nemeur a dud dedennet gant ar brezhoneg e skol-veur ar skiantoù pe ar Gwir, eme unan eus ar studierien) ha n'o devez ket tro da gomz brezhoneg ha kement-se a gavont start a-walc'h. Darn all avat o deus kavet un endro a zoare (e Bro-Dreger da skouer) hag a glot mat gant ar pezh o deus bevet a-raok. Ral eo e c'hellfent komz brezhoneg gant o zud-kozh rak peurvuiañ n'aer ket e brezhoneg gant tud yaouank desket.

Ur film-testeni eo e gwirionez ha gwelet e vez anat e plij dezho o yezh hag e santont an ezhomm d'ober ganti. Didroidell, diardoù int holl ha mennozhioù poellek a ziskouezont kaout war dazont hor sevenadur.

Emaint o krouiñ tamm-ha-tamm ur gwir vuhez kevredigezhel e brezhoneg hep bezañ e framm kloz ur skol. A-gevret e vezont gwelet evit 20 vloaz Diwan e Montroulez da skouer pe er vanifestadeg a oa bet e Roazhon evit ma ve sinet Karta Europa.

Un istitl e galleg zo bet lakaet p'emañ an divizoù e brezhoneg. Gourc'hemennoù a c'heller reiñ da S. Daniellou evit he labour kempenn hag evit bezañ deuet a-benn da reiñ ar gaoz da dud yaouank hep ma vefe santet ez eus tud o filmañ anezho. Lod a gavo abeg evel-just en doare m'eo distaget ar brezhoneg gant darn eus ar re yaouank met ret-mat eo soñjal emaint c'hoazh o teskiñ o yezh hag ez eo bet graet ar pep diaesañ ganto : kas d'ar blotoù ar rakvennozhioù gwriziennet-don e spered ar Vretoned : n'eus ket tu d'en em gompren eus ur barrez d'eben, ne glot ket ar brezhoneg gant ar bed arnevez ha kement sorc'henn gozh a zo.

Ar c'hasedig video-mañ a c'haller prenañ digant *:*
Kalanna – Kergo, 29880 Plougerne.
130 Lur / 19.82 ≠ – hep mizoù-kas.

Kinnig labour

Emañ ***Dizale,*** strollad evit ur c'hleweled divyezhek e Breizh, o klask ur (g)c'hefrediad(ez). Ar perzhioù-mañ a ranker kaout : bezañ emren ha liesvarrek, mestroniañ ar brezhoneg, kaout un tamm anaoudegezh war ar c'hleweled pe al liesvedia.

(H)e labour a vo : aozañ mont en-dro ar gevredigezh, klask warlerc'h an arc'hantaouiñ, brudañ obererezhioù ar gevredigezh, studiañ ha kempenn an teuliadoù.

Kasit ul lizher emginnig (CV hag abegoù) da :
DIZALE *– Ti an embregerezhioù*
T.A. Kerampuilh – 29270 Karaez.

Klask zo war un animatour(ez) evit **Radio Kerne (90.2)**. Dav vo dezhañ pe dezhi gouzout brezhoneg, kaout anaoudegezh war an urzhiataerezh hag ar sonerezh. Stummet e vo hag e krogo da sevel abadadennoù tamm-ha-tamm.

Gopr : 6500 lur e penn kentañ.

Kontrad : Didermen dindan framm ar postoù yaouank.

Mont e darempred gant : *Radio Kerne - 23 straed Laenneg 29710 Ploneiz. Pgz :02 98 91 05 00*

War glask !

Emañ Jakez Kerjean o klask :

– Kazetenn ar vro-Plin (kazetenn gomzet ar bloavezhioù '70 war gasedigoù); niv. 12, 16, 39, 40.

– Kazetenn an tri c'hanton (kazetenn gomzet divyezhek ar bloavezhioù '70); goloioù an niverennoù 6 ha 7.

Skrivañ da Jakez Kerjean, 3 allée Joachim du Bellay , 93270 Sevran. Pgz : 01 43 84 36 99.

Difaziadennoù

E-barzh pennad Reun ar C'halan *Pajennoù evit Bro Nevez I* ez eus chomet daou fazi. War ar bajenn59, trede linenn, e ranker skrivañ : *evel-se e teskent lenn* (* e teskent da lenn) p. 67, linenn 9 *Petra a rez a-raok antren en ti ? – Tostaat dezhañ.* (* dezhi).

Trugarez da Soaz an Tieg evit he evezhiadennoù.

Notenn digant A. Dipode : ne oa ket bet reizhet ar fazioù anatse ganin dre ma n'emañ ket em c'herz an embannadur-se eus levr J. Gros. War a skriv S. an Tieg ez eo reizh an traoù war al levr !

Herve Gouedard a lavar deomp en deus graet ur fazi e troidigezh danevell Leo Perutz *C'hoarzhadenn al loar* en niv. 312. Loeiz an XVIIIvet e oa ar roue a oa anv anezhañ (p. 80, linenn 3) ha ne oa ket Loeiz an XIIIvet.

Eskemmoù Breizh-Euskadi

E 1997 e oa bet savet ar gevredigezh *Kemper-Arrasate*. E rannvro Gipuzkoa (unan eus ar seizh rannvro euskarat) emañ Arrasate, 210 metr a-us live ar mor, hin veurvorel. Savet eo bet ar gêr e stankennoù strizh, gronnet gant menezioù. 25 000 a dud zo o vevañ enni.

Gant seurt torosennadur n'eus ket kalz a bouez gant al labourdouar, na gant ar sevel-chatal (un tammig legumajerezh, frouezh, peurvanoù, liorzherezh) ; atantoù bihan zo, dre vras.

Kaerder zo gant ar gêr gozh, ur c'hreñvlec'h eus ar grennamzer, gant hec'h iliz par d'ur c'hre e-kreiz ar geoded, gant he ziez, he banelloù hag he forzhioù. Ur gêr c'hreantel eo Arrasate. Ar vetalouriezh eo hec'h obererezh armerzhel pennañ (ardivinkoù tredan evit an tiez, ostilherezh greantel a renk uhel, darnoù evit ar greanterezh...). Dibar eo ar gêr-mañ, avat, gant pouez ar gevelouriezh enni. Ouzhpenn 60 % eus embregerezhioù ar c'horn-bro zo keveldioù anezho.

Fagor (9 000 keveler) eo ar strollad keveldiel anavezetañ ; es-treget er gennad greantel ez eus keveldioù, avat. Tri stroll bras zo, evit gwir : stroll an arc'hanterezh (bankoù, asurañsoù...), hini ar greanterezh, ennañ ul lodenn imbourc'herezh uhel (*Ikerlan*) hag ur spluseg keveldiel, hag unan kenwerzhel (gourmarc'hadoù *Eroski*, hag all)

En Euskadi ez eus skolioù anvet *Ikastolak*, evel hor re Diwan, adal ar skolioù-mamm betek ar skolioù-meur. En Arrasate emañ Ikastolak, hag a-hend-all an holl skolioù all zo divyezhek. Ur skolveur zo ivez, holleuskarek eo.

War-dro 43 % eus an dud a gomz euskareg (*Euskara*) en Arrasate. Dreist-holl ar vugale hag ar re yaouank, hag ivez an dud koshoc'h eget 50 vloaz. Daougementet eo bet implij an euskareg e kêr Arrasate en ur ober 20 vloaz.

Daou venveg kelaouiñ holleuskarek a-vremañ zo en Arrasate : *Arrasate Press*, anezhi ur gelaouenn sizhuniek, hag *Arrasate Telebista*, zo ur skinwel lec'hel.

Pal ar gevredigezh *Kemper-Arrasate* eo aozañ darempredoù etre pobloù Breizh hag Euskadi gant eskemmoù hag obererezhioù boutin etre hon div gêr war veur a dachenn : yezh, sevenadur, sonerezh, dañs, armerzh...

Darempredoù a bouez zo bet skoulmet abaoe pell zo etre pobloù Breizh hag Euskadi, dav eo bremañ o c'has war-raok e stern Europa. Ur gevellañ etre Karaez (kêr vreizhat nemeti gevellet gant ur gêr a Euskadi) hag Oiartzun a ya mat-tre en-dro abaoe meur a vloavezh.

Meur a wech hon eus bet tro da briziañ karadegezh ha kalonegezh pobl Euskadi, tommder he degemer hag he gouelioù. Evidomp e fell deomp ober d'hor mignoned euskarat dizoleiñ Breizh hag he finvidigezhioù sevenadurel.

Savet e oa bet hor c'hevredigezh e 1997, goude ur gejadeg kentañ ken tomm d'hor c'halon gant tud eus Arrasate. Meur a gejadeg zo bet abaoe, koulz e Kemper hag en Arrasate. Eno eo, avat, ez eo bet ofisielaet dirak an holl hon div gevredigezh dageñver gouelioù Santamasak e 1998. Dileuridi an div gevredigezh o doa graet kaoz dirak ar c'helaouennoù hag ar skinwel.

Bremañ emaomp ganti ! Eskemmoù ledanaet a vo e 1999. E miz Gouere e voe degemeret en Arrasate ur bodad bras eus Kemper (Bagad Glazik, Dañserien Kemper, prezegennerien, renerien embregerezh, hag all).

Perak Arrasate ? Daou abeg zo bet d'hon dibab :

– ur gêr lañsus-tre ha skouer ez eo war dachenn ar sevenadur ;

– bras eo pouez he greanterezh hag he reizhiad keveldiel.

Arvorig FM 91.7

D'an 10 a viz Ebrel e voe roet lañs en un doare ofisiel da radio diwezhañ ar rouedad e brezhoneg : *radio Arvorig.* Bloaz zo e oa krog da skignañ sonerezh dreist-holl. Tangi Simon eo animatour ar radio nevez-se. Hiviziken e vo abadennoù klok e brezhoneg.

Kuzul Sevenadurel Breizh zo o paouez embann ur blaketenn divyezhek anvet : *War-zu ur rouedad skingomz e brezhoneg.* Titouroù resis war stad ar brezhoneg er radio a vo kavet enni. Pep hini en devo tro da c'houzout e peseurt rummadoù e vez renket skingomzoù an FM, pegement e koust, peseurt plas a vez roet d'ar brezhoneg. Radio Kreiz-Breizh ha Radio Bro-Gwened eo a skign ar muiañ a vrezhoneg war o gwagennoù.

Keñveriet e vez ivez stad ar skinwel e Breizh gant hini ar skinwel er broioù all. Radio Cymru, da skouer, a skign 126 eurvezh kembraeg bep sizhun war ar vro en he fezh.

Komzet e vez ivez eus ar raktresoù da gas da benn : Radio Kerne e Kemper hag Arvorig FM a glasko skignañ ouzhpenn 20 eurvezh brezhoneg bep sizhun, ober un astenn da zachenn skignañ Radio Kreiz-Breizh ha da hini Radio Bro-Gwened, sevel ur

studio krouiñ abadennoù nevez e Roazhon hag implij an teknikoù nevez (ar genrouedad, al loarelloù). Ar pennad diwezhañ a denn da gudenn ur servij publik evit ar skingomz brezhoneg.

Kartenn-voger – ar bed politikel – Europa ar yezhoù

100 x 130 cm eo ment ar gartenn. A liv eo. Banndres Artoff-Wagner an hini eo zo bet implijet evit tresañ ar voul-douar war ur c'horeenn blaen. War baper plastik dilufr eo bet moullet ar gartenn, ha skrivañ warni a c'haller gant ur c'hreion-feltr a c'haller diverkañ . Skoueriekaet eo bet an anvioù-lec'h hag anvioù ar yezhoù gant ar *Greizenn Enklask war an Anvioù-lec'h* (Servij ar Brezhoneg).

Priz : 60 ≠ / 393, 57 Lur gall.
TES – 30, hent Brizeug, 22015 Sant-Brieg CEDEX
Pgz : 02 96 68 14 50.

Gouel Broadel ar Brezhoneg

E Spezet e oa bet dalc'het er bloaz-mañ, hag un devezh nemetken e oa padet . Un tammig berr eo bet kavet gant un darn eus an dud, dreist-holl gant ar re a oa o tont a-bell. Meur a ganer hag a strollad a oa bet pedet : J.L. Roudaut, Ffran May, K. Nogues, Añjel I.K. , S. Sibiril, Granmoun Lele, ha Taÿfa ha reoù all c'hoazh. Ar strollad Taÿfa (ur blijadur o selaou !) a oa en em gavet diwezhatmat war al leurenn ha ne oa ket kalz selaouerien er sal ken. Berzh zo bet graet avat gant ar fest-deiz hag ar fest-noz (ar vreudeur Morvan, Tud, Loeroù Ruz, Dalc'h Soñj...). Un tamm strizh ha teñval e oa al lec'h bet roet d'ar standoù.

Ne oa ket deuet kemend-all a dud er bloaz-mañ. Meur a abeg zo : ar strollad Matmatah a oa gant e droiad e Breizh (Kemper, Sant-Brieg) ha war an hevelep tro e oa bet aozet Gouel 20vet deiz-ha-bloaz Diwan Brest. Mat e vije d'an aozadurioù breizhat (Diwan, Kendalc'h, Bodadeg ar Sonerion, War 'l Leur, Gourenerien Breizh hag an ensavadurioù...) en em glevout kenetrezo evit sevel ur gouel broadel meur ha n'eo ket gouelioù un tamm e pep lec'h (kement-se a c'haller lenn e niv. 131 *Breizh Info*, miz Mae). En hevelep kelaouenn e lavarer e vez 80 000 den e Herri Urrats (Euskadi) evit gouel an euskareg hag ivez en Eisteddfod e Kembre. Ret e vije ivez digeriñ dorioù seurt gouel d'an embregerezhioù a ra gant ar brezhoneg (evel m'eo bet graet e gouel Diwan Brest).

Lod all avat o deus kavet plijus ha siouloc'h ar gouel. Kalz brezhonegerien a oa sur hag aes a-walc'h e oa marvailhat, dañsal, selaou sonerezh pe tapout ur banne. Bodadeg ghetto sevenadurel ha politikel Breizh, eme lod ! – gw. lizher ul lenner e *Breizh Info* 131.

Festival e Sant-Maloù

Lidañ a rae festival *Étonnants voyageurs* Sant-Maloù, renet gant M. Le Bris, e zekvet deiz-ha-bloaz da vare ar Pantekost. Deuet e oa eno kalz skrivagnerien vrudet eus pep korn ar bed, en o zouez Jim Harrison, James Crumley, Alvaro Mutis, Théodore Monod... Abadennoù, kendivizoù zo bet diouzh an druilh.

E-mesk standoù al levrioù e c'helled gwelet hini *An Here* ha plas a voe roet ivez da sonerezh ha mojennerezh Breizh, gant Gérard Delahaye, Patrick Ewen, Annie Ebrel, Éric Marchand ha Jacky Molard. Ar barzh Yvon Le Menn a zegemeras skrivagnerien, en o zouez James Welch, anezhañ un Amerindian. Ur c'hendiviz a voe ivez gant skriva-gnerien an Antilhez, ha kaoz e voe eus kudennoù Breizh gant Edouard Glissant ha Patrick Chamoiseau.

Dodik Jegou a roe bod ivez da dud a-feson e *Ti ar Varzhed* ; eno e komzas Yannick Pelletier eus oberoù brudet Louis Guilloux. E Palez an Donvor e oa un diskouezadeg gouestlet dezhañ hag unan all o kinnig oberennoù engraverien ha barzhed Breizh. Gant Dodik e vo aozet diskouezadegoù all : unan a vo en-dro da sent Breizh ha diwar-benn al levrioù a denn da lwerzhon (eus ar 16.08.99 d'an 30.09.99 e *Ti ar Varzhed*) ; heben a vo e Kankaven e-doug miz Eost hag a ziskouezo oberennoù Dodik war vojennoù ar broioù keltiek.

Prezegennoù a vo aozet ivez a-hend-all: Frañsez Favereau d'an 18 a viz Eost (Istor ar Broioù Keltiek), Nicole Laurent-Catrice hag Annaig Renault (lwerzhon) d'an 21 a viz Eost. Konterien a zeuio ivez e miz Eost er Gêr-gozh : Fred Le Disou, Gigi Bigot ha Patrick Ewen.

Iurosgoil 99

Euroskol zo ur c'hendalc'h etre skolioù broioù "bihan" Europa. An hini kentañ a oa bet dalc'het e Brest e 1988, da geñver 10vet deiz-ha-bloaz Diwan. Hini ar bloaz-mañ a zo bet aozet war enezenn Leodhais (Lewis) e hanternoz Bro-Skos.

Setu ar pezh a anavezen eus istor Euroskol, da lavaret eo koulz lavaret netra !

Ar bloaz-mañ e oan da vont gant ur strollad bugale eus klasoù 6vet ha 5vet skolajoù Diwan, 23 Breizhad yaouank o tont eus an tri skolaj : skolaj Roparz Hemon ar Releg ha Kemper, ha Skolaj Plijidi e Bro-Dreger. Ret e oa bet deomp prientiñ div abadenn kement ha kinnig sevenadur hon bro.

Erru e oamp-holl e Steornabhagh (Stornoway) gant ar c'harr-nij ha kaset da skol kentañ-derez Airidhantuim. Degemeret e oa bet ar vugale gant familhoù ar skol-se. Anvioù da lakaat an den da

faltaziañ : MacLeod, MacDonald, MacKay... Boued anavezet ha boued da zizoleiñ... Tud da gejañ outo.

Evit digoradur ofisiel Iurosgoil '99 en devoa pep strollad kerzhet a-drek e vanniel o stlakañ en avel. Bugale eus pep bro o devoa komzet en o yezh ha lavaret piv e oant hag hetet chañs vat d'ar c'hendalc'h.

Kemeret e oa bet ar gaoz gant prezidantez Iurosgoil '99, Christine Kennedy, ha gant prezidant Burev Europat ar Yezhoù Implijet Nebeutoc'h, lakaet ar pouez ganto war blijadur Skosiz da welet kement a reoù yaouank war o enezenn ha war ar spi degaset evel-se gant kement a vugale a orin disheñvel prest da selaou, da eskemm gant ar re all, da zizoleiñ ha da zeskiñ. Fromet on bet gant sioulded hag aked an holl berzhidi.

Diouzh an noz oa bet degemeret gant Kuzul Meur an Inizi an holl re a oa kiriek eus ur strollad bugale. Ret e oa bet deomp kanañ ha lakaat an dud da zañsal... kontañ petra e oa hon buhez. Ar wezh kentañ e oa din santout, ez-fetis, nerzh Europa.

Ur c'hCéilidh a oa bet aozet en noz da heul... Bodet e oamp bet gant strollad Belfast hag evel-just gant kerent an div skol hon degemere. Debriñ, dañsal, kanañ, seniñ, nag ur blijadur !

Laouen e oan o welet hon bugale ken prim da vont da zeskiñ dañsal mod Bro-Skos. Roet o deus tro ivez d'ar familhoù-degemer da zañsal dañs-plin, gavotenn, hanter-dro. Ne zisoñjin nag aked Arzhur na c'hoarzh diroll Anne-Marine !

Evit echuiñ, sport evit an holl ha setu erru poent an abadenn

veur. Pep strollad en devoa bet tro da welet perzhioù liesseurt ar re all ha diskouez o re.

Da glozañ en deus pep hini roet e zorn d'e amezeg evit kanañ *Thoir Dhomh Do Lamh* (ro da zorn din) ha kelaouet e vefe aozet Euroskol 2001 e Bro-Ladin.

Klozet eo bet Iurosgoil '99 en ur lezel c'hwezigelloù da vont gant an avel ha da gas spered eskemm ha dizoleiñ Euroskol etrezek an holl vroioù.

Ninnog Latimier-Kervella

Hermine

Kreizenn emglev levraouegoù Breizh *(COBB, agence de Coopération des Bibliothèques de Bretagne)* a gemenn dimp emañ o paouez krouiñ war ar genrouedad ul lec'hienn anvet *Hermine* (*Erminig* a vije bet gwelloc'h). Un diaz-titouroù eo, da lavaret eo un dibab pennadoù, studiadennoù o tennañ da zanvez Breizh ha d'ar Vretoned, keleier liammet gant sevenadur hor bro ha gant ar vuhez kevredigezhel. Chomlec'h : http://www.hermine.org

Poellgor an Tarv

E-kerzh emvod meur ar gevredigezh e Gwimaeg, d'ar 14 a viz Mae, ez eus bet savet ur mennad skoazell da Ziwan, evit kaout ur statud publik rannvroel, hag evit ar vugale divizoù dereat e-sell deskiñ.

Arzel Le Sec'h a chom e penn ar gevredigezh ha seizh ezel zo bremañ er burev nevez. Bartrig Basclet a gemer karg ar sekretouriezh.

Tu zo bet da welet oberennoù arzourien *Poellgor an Tarv* e savadur Kelenn, 44 straed Charles Baudelaire e Kemper, eus ar 26 a viz Ebrel betek dibenn miz Even. Emañ an izili o prientiñ an diskouezadeg vras a vo dalc'het e Gwerliskin e deroù miz Gwengolo hag unan all o kinnig oberennoù Maryvonne Jeanne ha Jean-Pierre Garrault e ti Chalonied Kastell-Paol en hañv. Divyezhek e vo an div ziskouezadeg.

Glenmor "An Distro"

Puilh n'int ket ar re o deus karet ha kanet e-pad 30 vloaz hor bro, he stourmoù, ha lakaet da c'henel e kalon ar Vretoned ar garantez-vro. Glenmor a oa eus ar re-se. Ne c'helle ket an teñzorioù bet savet gantañ bout ankouaet, miret e salioù poultrennek un ti-embann parizian : d'ar barzh e-unan int da gentañ ha dimp-ni holl ivez, hon hengoun-pobl an hini eo.

Setu perak e oa en em gavet en-dro dezhañ e vignoned evit embann e ganaouennoù hag e oberenn lennegel : daou romant zo deuet er-maez ha div voest, enno peder fladenn-argant.

A-raok dibenn ar bloaz-mañ e vo embannet ur voestig all hag embannet e vo ivez an testennoù chomet diembann. Gant *Coop Breizh* e vez skignet ar pladennoù-argant. Ur skodenn a 100 Lur a c'hellit reiñ evit bout ezel ar gevredigezh. Evit kaout muioc'h a ditouroù, skrivit da :

Kevredigezh Glenmor "An Distro", e ti Fañch Bernard, 6 ru Traverse de la Rive, 29800 Landerne.

Stajoù brezhonek "d'an Daoulamm"

Eus ar 5 d'an 10 a viz Gouhere e vo aozet e Skol-Veur Roazhon 2 staj brezhoneg-d'an-daoulamm, dindan renerezh pedagogel Lukian Kergoat. An holl liveoù a vo degemeret, eus an deraouidi betek al live uhelañ. Evit an enskrivadurioù, skrivit da :

Kreizenn ar Yezhoù Skol-Veur Roazhon 2 (Centre de Langues de l'Université Rennes 2 Haute Bretagne), Campus Villejean, 6 bali Gaston Berger, 35043 Roazhon cedex. Pgz. 02 99 14 16 07.

KEAV

Devezh digor d'ar sadorn 17 a viz Gouere : kaozeadenn diwar-benn Youenn Drezen. Evit an eil bloavezh ez aozimp un devezh digor e-pad kamp hañv KEAV e Skaer. Dibab a reomp gouestlañ an devezh-se da unan bennak hag en deus labouret evit kas ar yezh war-raok. Ar bloaz-mañ emañ kantved deizh-ha-bloaz ganedigezh Youenn Drezen. Goulennet hon eus digant Tugdual Kalvez ha Mikael ar Roue komz diwar e benn .

Dalc'het e vo an devezh-digor d'ar sadorn 17 diouzh an endervezh. Kregiña raio da 2 eur hag echuiñ da 5 eur hanter.

Ma fell deoc'h dont da zebriñ ganeomp da greisteiz, it e darempred gant Anna ar Beg (22 hent Mouliouen 29000 Kemper, pellg : 02 98 95 59 31) a-raok ar c'hamp, pe e-doug ar c'hamp, 35 straed Pierre Curie 29390 Skaer, pellg : 02 98 59 41. Priz ar pred : 50 lur.

C'hoariva e Skaer gant strollad ar Vro Bagan: Meurlarjez, diwar c'hoariva Roparz Hemon.

C'hoari a raio strollad ar Vro Bagan ur pezh-c'hoari nevez Meurlarjez, d'ar meurzh 20 a viz Gouere da 8 eur hanter noz e sal c'hoariva Skaer, e lec'h ma oa bet c'hoariet Ar Mestr ganto da geñver 50vet deiz-ha-bloaz KEAV.

Pa anavezer Goulc'han Kervella hag e strollad e ouezer e vo un

abadenn eus ar re wellañ, ur pezh c'hoari n'haller ket chom hep mont da welet anezhañ. Pedet oc'h eta da zont nivereus betek Skaer d'an 20 a viz Gouere. Grit bruderezh tro-dro deoc'h. 50 lur evit mont tre.

Troidigezh levr Amos e Kernevveureg

Ne oa ket bet troet ar Bibl e kernevveureg e dibenn ar Grennamzer, hogen ul lod eus lennegezh Kernev-Veur ar mare-se zo warnañ levezon ar Skritur Sakr, a voe kroget gant troidigezhioù anezhi en 18vet kantved.

Pa voe adc'hanet ar c'hernevveureg en 20vet kantved e reas A.D. Smith, ur Saoz anezhañ, troidigezh an Aviel hervez Sant Mark e 1936 hag Edwin Chirgwin a bledas gant troidigezh Ruth, Obadiah, Jonah, ar C'halated, Philemon ha Jude. Da heul e voe troet Lug ha Yann ha Raymond Edwards (Map Mercya) a embannas ul lod eus lizhiri Sant Paol ha levr an Diskuliadur e 1984.

War intrudu chapalan Gorseth Kernev, an tad Frank Warnes, e voe lakaet war ar stern moarvat troidigezh ar Bibl a-bezh, dindan renerezh eskob Truro. Pevarzek den zo war al labour-se bremañ, ha ret eo adwelet ivez al labourioù graet a-raok pa'z int-holl troidigezhioù diwar troidigezhioù (ar re saoznek peurliesañ) ha keñveriañ a-dost ar c'hernevveureg gant ar yezhoù orin. Keith Syed (Gwyk Los), eus Gloucester, barrek war an hebreeg hag ar gresianeg, a soursi eus se. Nevez zo e voe embannet e droidigezh eus ar Psalmoù.

Spi zo da echuiñ gant an Testamant Nevez e 2004. Er bloaz-se e vo lidet kant vloaz embannadur oberennig Henry Jenner *The handbook of the Cornish Language*. Ne ouzer ket c'hoazh pe da vare e vo graet war-dro an Testamant Kozh.

Skrid an diouganer Amos, a oa o vevañ en Israel 750 vloaz a-raok Hor Salver, zo o paouez bezañ lakaet e kernevveureg gant hor c'henlabourer Stephen Amos. Graet eo bet al labour en ur implijout testenn vrezhonek Pêr ar Gall ha Job Lec'hvien hag an hini saoznek. Dre aked an embanner ez eus bet sellet ivez ouzh an destenn hebreek ha reoù all. N'eo ket bet ret goveliañ nemeur a c'her nevez da dreiñ an darn vuiañ eus ar mennozhioù a gaver e Levr Amos.

Emañ o paouez dont er-maez eta embannadur Levr Amos e kernevveureg. Ul levrig 24 fajenn embannet gant *Kesva an Taves Kernewek (The Cornish Language Board),* ha div destenn zo : unan a liv gwer e doare-skrivañ Robert Morton Nance hag A.S.D. Smith,

heben a liv glas e doare-skrivañ an Doktor Ken George (Kernew Kemmyn/ kernevveureg boutin).

P. ar B., gant skoazell titouroù S. Amos.

Da brenañ : *Études syntaxiques bretonnes*

Emañ e ti ar mouller an eil embannadur eus *Syntaxe du breton moderne* ; anvet eo *Études Syntaxiques Bretonnes* ha savet eo bet gant Ronan ar Glev. D'an 30 a viz Mae e teue er-maez al levr kentañ. 19.06 ≠ / 125 Lur eo ar priz digant an oberour war-eeun. N'eus ket a vizoù-kas da lakaat ouzhpenn. War-dro 800 skouerenn a vo tennet.

Tri levr a vo. An hini kentañ : *Tome I – Les subordonnées volitives* (192p. ; 19.06 ≠ / 125 L) gant displegadurioù e galleg ha skouerioù niverus e brezhoneg hepken. 124 mellad a vo, unan war pep pajenn, ur gudenn hepken e pep hini. Daou levr all a vo : *Tome II – Les subordonnées énonciatives, complétives, circonstancielles, relatives* hag en dibenn e vo kavet war-dro 100 poelladenn *(Exercices – Analyser logiquement).* Da zont er-maez e dibenn 1999. *Tome III – Les prépositions et le groupe adverbial,* da vout moullet er bloaz a zeu. Ar prizioù a vo damheñvel moarvat.

Goulenn digant : R. Le Gléau, 12 rue du Limousin, 29200 Brest .

Al levrioù

• ***Kontadennoù Kernev***, levrenn 2 gant Yeun ar Gow. En eil levrenn ez eus bet bodet nav c'hontadenn disheñvel-mat o doare. Embannet e oant bet e-barzh *AL Liamm* etre 1962 ha 1965. Skridoù nevesoc'h eget el levrenn gentañ eta.

Istorioù tud e dolead, istorioù bet klevet gant Y. ar Gow pa oa noter e Gwazeg. Ur c'halz anezho a gont buhezioù kouerien, darn anezho tapet gant kudennoù hêrezh: *Hêrezh an eontr Amerika* pe *Chomet e oa ar vazh e toull an nor.* Kompren mat a reer edo Y. ar Gow war ar vicher noter hag e ouie ober al lu gant techoù mab-den. Darn all zo leun a fent, evel *Al laer en ti post* pe *Morian ar gontez* da skouer, ha skrivet gant mestroni ur c'honter a-vicher. *An distro* zo un tamm krisoc'h an dodenn anezhañ : disealded ha treitouriezh. Bez' ez eo istor mil anavezet ar soudard a zistro d'ar gêr evit kavout e wreg dimezet gant unan all pa soñje dezhi e oa marvet e tourmant ar brezel.

Istorioù ma c'hall a lenner kaout didu ganto ha frouezhus al lenn anezho a-fed yezh. Reizh eo-hi evel-just, turniet-kaer an troiennoù, gerioù dibaot a gaver alies ha stank eo ar bommoù-lavar bet

daspugnet gantañ en e gorn-bro. Ur yezh lennek eo memestra ha peurlipet eo bet pep kontadenn hep mar ebet.

Kontadennoù Kernev, Yeun ar Gow. Embannadurioù Al Liamm. 198p. 12.20 ≠ / 80L.

• ***La vie de Saint Méen / Buhez Mewen*** ha ***La vie de Saint Cunual / Buhez Konwal.*** Setu aze daou levr embannet en dastumad nevez krouet gant *Embannadurioù Hor Yezh* : Sent Kozh hor Bro (*collection hagiographie bretonne*).

Ar buhezioù latin savet evit kas war-raok brud ar sent a oa un doare lennegezh a rae berzh e Breizh er grennamzer. Lakaet eo bet war-sav an dastumad-se evit kinnig troidigezhioù (gallek ha brezhonek) eus an testennoù e latin d'an dud dedennet gant al lodenn-se eus hor sevennadur hag hor glad. Danvez mestroniezh int o-daou (hini Anne Certenais ha hini Christophe Poulain). Gant Bernard Merdrignac eo bet savet ar pennadoù-kinnig e galleg ha gant Herve Bihan eo bet savet an destenn e brezhoneg.

Ar c'helaouennoù

• **Bremañ** niv 212 (miz Mae). Kalzik keleier berr ha resis diwar-benn Breizh a vo kavet en niverenn-mañ : ar stourmoù (ur statud publik evit Diwan, ar raktresoù nevez (ar skinwel e brezhoneg, Bonsavadur Breizh, aotregezh war ar c'hleweled e skol-veur Roazhon). War ar golo e weler poltred div blac'h yaouank a gemer perzh er film bet aozet gant Soazig Daniellou, *Brezhoneg 'leizh o fenn*, ha skignet gant an ti-embann *Kalanna*.

• **Imbourc'h**, niverenn 347-348 a ginnig ar wech-mañ *Lennadurioù evit Gouelioù ar Sent*. Troet int bet gant an aotrou Klerg diwar meur a destenn. Moarvat ez eo an destenn diwezhañ peogwir ez eo re ar mizioù Du ha kerzu. Echuet e oa bet e 1979 al levrenn dev-mañ (p. 705 betek p. 866). 80 Lur eo he friz.

K. R. Y. Ollivier, 534 25 N Roazhon pe chekenn-vank war anv "Keneiled Imbourc'h".

• **Hor Yezh**, niverenn 217. En em gavet eo Pêrig Herbert gant pennad 12 anvioù laboused Europa. Ar Sylviidae zo bet studiet ar wech-mañ. Derc'hel a ra Herve Bihan da embann e studiadenn diwar geriaoueg ar vugale vihan (lizherennoù E, F, H, I ,J, K). Echuiñ a ra an niverenn gant notennoù yezh savet gant Martial Menard (ar ger *muenn*, anezhi ul logodenn friet hir) ha gant Gwenole ar Menn (*kehelañ* pe *kehela* ?). Barnet kriz e vez

studiadenn P. Le Besco *Le breton de Belle-Ile en-Mer* gant M. Menard: « Betek re e kaver gant al labour-mañ blaz an traoù graet dreist-penn-biz ». Gwir eo en deus kavet un toullad brav a fazioù er studiadenn.

Hor Yezh - Koumanant : 18.29 ≠ / 120 L evit peder niverenn. Sekretour : D. ar Gevell – Amzer-Nevez – Soye – 56270 Plañvour.

• **Al Lanv**, niverenn 89 (miz Mae). Bep tro e vez kentel da bakañ diwar pennad-stur Al Lanv. Savboentoù fur hag anat a gaver ennañ met kompren mat a ra ar Vretoned a-feur ma'z a an darvoudoù warraok ez eus tud n'int ket evit gwelet sklaer hag a zalc'h dall gant an hevelep hent. « Erru omp skuizh gant an urzh naturel republikan gall a seblant tennañ da c'halloud ar rouaned gwechall ! » eme aozer ar pennad.

En em gavet eo Paol Ar Meur gant trede pennad brezel diabarzh Amerika. Tadevab d'e dro a laka ar gaoz war stourm c'hwek an Indianed er vro-se ivez. E dibenn e bennad e kaver roll ar pennadoù bet savet e brezhoneg diwar-benn an Indianed.

F. Lermen he deus troet ur gontadenn verr, plijus da lenn, *Ar Bluenn hag ar C'hleze* bet skrivet gant R.M. Rilke, ha H. Gouedard en deus troet ur gontadenn gant A. Kubin, *Ur Youc'hadenn en deñvalijenn.* Embannet ez eus bet un droidigezh eus pezh-c'hoari Bataille *Ar Gakouzez* a oa bet troet gant Youenn Drezen e 1931. Soaz Maria he devoa kempennet ar skrid-se evit an embann ur pennadig zo.

Un troc'had-kaoz zo ivez gant Youenn Gervalan zo o paouez skrivañ *Telo, poullig ar Stered*, ul levr evit ar vugale embannet gant An Here. Skeudennaouet eo bet gant Pawel Pawlak. Ur brederiadenn eo ar pennad-kaoz-se war ar vicher a skrivagner brezhonek. Un dibab eo evitañ ha d'e soñj eo pouezusoc'h al labour krouiñ e brezhoneg eget al labour treiñ forzh pegen talvoudus e vefe. A bouez bras eo, emezañ, broudañ ar skolidi hag al liseidi da sevel skridoù nevez e brezhoneg.

Ur pennad-kaoz all zo ivez gant Filip Mell, unan eus eilmaered Kemper e karg eus an douristelezh. Bez' e c'heller kaout ur politikerezh touristel liammet ouzh ar stourm sevenadurel hag ivez liammañ an armerzh ouzh ar sevenadur, emezañ.

Al Lanv – 59 hent Kerdronioù Vihan – 29000 Kemper
Koumanant : 180 Lur / 27,44 ≠.

• **Bro Nevez** niv. 70 (miz Mae). Keleier a bep seurt e saozneg diwar-benn Breizh (stourm Diwan evit kaout ur statud publik hag ul

lise e Karaez, ar Garta...), pennadoù-barn diwar-benn ar pladennoù hag al levrioù nevez-embannet e Breizh hag e lec'h all.

Bro Nevez, Lois Kuter, 169 Greenwood Ave. B-4 Jenkintown, PA 19046 USA

Postel : kuter@cynet.net

• **Brud Nevez** niverenn 214. Div zanevell zic'hortoz a gaver en niverenn-mañ. Diwar zorn Y. V. Lagadeg unan fromus ha romantel : karantez ur plac'h evit ur soudard alaman e-kerz ar brezel diwezhañ. An eil danevell zo bet skrivet gant Gérard Floc'h. En un davarn e c'hoarvez an darvoudoù hag anv zo, etre daou vezvier, eus hor yezh, ar skritur hag o enebiezh ouzh Bro-C'hall ! *Brasañ pec'hed ma buhez* gant T. Chatel zo un trede danevell a gaver enni stummoù tregeriek : dah (deoc'h), heric, 'mon-me, kad(kaout)... J.C. Miossec a respont gant dale da c'houlennoù bet graet outañ gant Anke Simon p'edo o aozañ he studiadenn war an danevelloù berr. *Galloud ar yezh* gant Jeffrey Shaw zo ur studiadenn diwar-benn ar yezhoù komzet ha skrivet er bed. Ar saozneg a zalc'h da c'hounit tachenn muioc'h-mui.

Brud Nevez, 6 ru Beaumarchais – 29200 Brest.

• **Combat breton** niv. 161 (miz Ebrel) Kavet vo en niverenn-mañ ur pennad e brezhoneg : *Megret ha Le Pen er-maez !*. Reuz a voe e Roazhon, Sant-Brieg, en Oriant goude ma oa bet klasket gant skipailh Megret brudañ e strollad FN-MN e Breizh. Meneget e vez ivez war meur a bajenn ar gerzhadeg evit Breizh Dizalc'h a oa bet aozet gant ar strollad Emgann e-doug miz Ebrel. Ouzhpenn tri c'hant den a oa e Pondivi. Herve Person a zalc'h gant e bennad war kudenn ar moneiz e Penn-ar-Bed en 19vet kantved

150 L / 22.87 ≠ ar bloaz – B.P. 71 – 22202 Gwengamp CEDEX.

• **Breizh Infos**. E-doug miz Ebrel ez eus bet meur a bajennad gouestlet da gudenn lise Diwan e Karaez. A-unvouezh e sav an darn vrasañ eus an dud (war-bouez un nebeud dileuridi eus PS kanton Karaez) a-enep diviz diboell ar prefed ha dre e hanterouriezh ar Stad c'hall.

Displeget eo bet resis petra eo al lezenn Falloux. Ar mellad 69 a ziskouez sklaer e c'hell Kuzul Penn-ar-Bed reiñ ur skoazell arc'hant evit ma vo aozet ul lec'h-degemer evit liseidi Diwan. An difenn mont dreist 10 % eus an dispignoù ne sell nemet ouzh an dispignoù mont en-dro e-doug ar bloavezh skol. Diheñtañ ul lezenn a c'heller ober avat evit ma klotfe gant c'hoantoù ar gouarnamant (gw. pennadoù A.D. e niv. 125 / 126). Sklaer eo ivez lizher prezidant

Diwan, Andrew Lincoln, da zileuridi PS kanton Karaez.(niv. 126). O arguzennoù n'eus ket da fiziout enno ha war a hañval e vije R. Ferrand, kuzulier ar PS, o kas ar reuz war-raok evit ma ne vefe ket eus al lise e Karaez na netra all hag a dennfe da sevenadur Breizh (gw. ar pennad-kaoz gant G. Lambert, niv. 125). Kement raktres a dennje da sevenadur Breizh a vije evit Ferrand lakaat Bro-C'hall hollveliek hag ar republik en arvar. Setu perak emañ PS kanton Karaez o klask diskar maer Sant-Hernin, Ifig Raymond, en deus diskouezet meur a wech e oa a-du gant ul lise Diwan e Karaez. Kalz traoù zo da sevel e kreiz-Breizh ha n'eo ket ul labour-distruj zo da gas da benn, eme G. Lambert c'hoazh. N'eus fiziañs ebet da gaout en dileuridi a lavar ar c'hontrol-mik eus ar pezh o devoa prometet a-raok an dilennadegoù.

Breizh-Infos – B.P. 253 – 29834 Karaez CEDEX.

• **Musique Bretonne** niv. 154 (Meurzh-Ebrel). Ur gelaouenn kinniget brav eo, hag enni e vo kavet kement tra a denn d'ar sonerezh hengounel e Breizh. Kuzulioù a vez roet ivez evit kavout lec'hiennoù o plediñ gant ar sonerezh war ar genrouedad. Kenderc'hel a ra S. Nicolas da embann e studiadenn war gredennoù an dud gwechall e Breizh. Teir fajennad zo e brezhoneg hag e galloeg war divoud ar pevar koulz-amzer. Ur pennad dedennus da lenn zo kinniget ivez war ar vicher a luder (divizoù gant Yvon Le Coant, luder e Binig).

Musique Bretonne, 16 ru ar Yec'hed – 35000 Roazhon.

• **L'Avenir de la Bretagne** niv 426 (Meurzh-Ebrel). En niverennmañ e c'heller lenn penaos e wel M. Texier dishualded Breizh. Reiñ a ra skouerioù eus broioù deuet da vezañ dishual hep nemeur a reuz evel m'eo degouezhet gant Norvegia. Jean Cevaer a ro un daolenn eus mennozh ur Stad-Vroad ha Bro-C'hall unvan, disrannus hag hollveliek.

Div bajennad zo gouestlet ivez da Gamp Conlie (Ifern Kerfank) ha da c'hGambetta. Gant Thierry Jigourel eo bet skrivet ar pennad. War an 80 000 Breizhad a oa eno e miz Here 1870 ne chome bev nemet 19 000 anezho e miz Genver 1871 hag ar re-se eo a voe kaset da stourm ouzh enebourien ar C'hallaoued d'ar mare-se (an Uhlaned) pa ne oant ket evit en em zifenn gant ar gwan ma oant. Ul lazhadeg e voe.

Penaos e c'haller c'hoazh leuskel anv Gambetta war-wel en ur straed e Roazhon, eme S. Tiern, pa ouezer peseurt emzalc'h euzhus en deus bet e-keñver ar Vretoned e Conlie?

Yann Fouere a zispleg en ur pennad ez eus muioc'h-mui a dud

o c'houlenn ur statud dibar evit Breizh ; kement-se a oa kroget, emezañ, ur pennadig oa pa c'houlenne an *Union Régionaliste Bretonne* e 1919 kaout gwirioù sevenadurel ha melestradurel arbennik evit Breizh.

L'Avenir de la Bretagne – B.P. 146, 22203 Gwengamp
Koumanant bloaz 150 L / 22.87 ≠

(Notennoù bet savet gant Ronan Huon, Pêr ar Bihan, Tudual ha Gwenael Huon, Alan Dipode, Herve Latimier, Alan Heusaff, gant skoazell Sylvain Botrel evit ar reizhadennoù ha Herve Huon evit ar frammañ).

Moullet gant
Keltia Graphic
29540 Speied

Disklêriet hervez lezenn miz Mezheven 1999
C.P.P.A.P. 71403

Rener : R. HUON – Merour : H. LATIMIER
ISSN 0024-1733

EMBANNADURIOÙ AN HERE
AL LIAMM

Nevez embannet

Yeun ar Gow

KONTADENNOÙ KERNEV

levrenn II, 9 kontadenn

198 pajenn. Priz 80 lur

Roparz Hemon - Ronan Huon

DICTIONNAIRE
BRETON - FRANÇAIS
FRANÇAIS - BRETON

Golo plastik - 1370 pajenn.
Priz: 145 lur

Roparz Hemon

ENVORENNOÙ

14 luc'hskeudenn

158 pajenn. Priz : 75 lur

Kasit ho chekenn da :
AN HERE : Kergleuz 29480 Ar Releg-Kerhuon

AL LIAMM - Tír na nÓg

Dastumadenn sevenadurel daouviziek

Koumanant-bloaz, Breizh ha Bro-C'hall..... 27.44 €/ 180 L
Koumanant-bloaz, broioù all..... 30.48 €/ 200 L
Studierien, tud dilabour..... 15.24 €/ 100 L
Koumanant kaset dre garr-nij..... 38.11 €/ 250 L

Kasit 1.52 € / 10 L evit kemmañ chomlec'h

Renerien

Ronan HUON
2, banell Poullbrikenn - 29200 BREST

Tudual HUON
7, Bel Air - 29460 Dirinonn

Sekretour

Herve LATIMIER
27, bali Laenneg - 35000 ROAZHON

Teñzorier

Alan DIPODE
Ti Nevez Kvenal - 29510 BRIEG

Kuzul-ren

Ronan Huon, Tudual Huon, Herve Huon, Pêr ar Bihan,
Erwan Tranvouez, Herve Latimier, Alan Dipode

I. S. S. N.
0024-1733

Ti-moullañ
Keltia Graphic - Speied